

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PРАВNA FAKULTETA**

**Katedra za mednarodnopravne znanosti
Podiplomski študij mednarodnega prava**

MAGISTRSKA NALOGA

**NEKATERI VIDIKI NEVELJAVNOSTI IN PRENEHANJA
MEDNARODNIH POGODB**

KATJA FICKO DOLŽAN

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PRAVNA FAKULTETA**

**Katedra za mednarodnopravne znanosti
Podiplomski študij mednarodnega prava**

**NEKATERI VIDIKI NEVELJAVNOSTI IN PRENEHANJA
MEDNARODNIH POGODB**

Magistrska naloga

**Mentorica:
Prof. dr. Mirjam Škrk**

**Avtorica:
Katja Ficko Dolžan**

Na Vrhniki, januar 2009

Hvala mentorici, prof. dr. Mirjam Škrk, za pomoč pri oblikovanju in usmerjanje pri pisanju magistrske naloge.

Hvala možu Davidu in sinku Marku za vsako prosto minuto, ter hvala staršem za potrpežljivo čakanje na zaključek podiplomskega študija.

KAZALO:

1. UVOD	1
2. POJEM MEDNARODNIH POGODB	4
2.1. Pojem neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb	6
2.2. Ločljivost določb mednarodnih pogodb	8
3. NEVELJAVNOST MEDNARODNIH POGODB.....	12
3.1. Pogoji za veljavnost mednarodnih pogodb	14
3.2. Absolutna in relativna neveljavnost mednarodnih pogodb	15
3.3. Vrste neveljavnosti mednarodnih pogodb po Konvenciji.....	17
3.4. Vzroki neveljavnosti mednarodnih pogodb.....	19
3.4.1. Kršitev nekaterih določb notranjega prava	20
3.4.1.1. Kršitev določb notranjega prava glede pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb	20
3.4.1.1.1. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnost za sklepanje mednarodnih pogodb v praksi mednarodnih sodišč	21
3.4.1.1.2. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb v Konvenciji.....	24
3.4.1.2. Prekoračitev pooblastila skleniti mednarodno pogodbo	26
3.4.2. Napake volje	28
3.4.2.1. Zmota.....	29

3.4.2.1.1. Neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi zmote v praksi mednarodnih sodišč.....	30
3.4.2.1.2. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi zmote v Konvenciji.....	32
3.4.2.2. Prevara.....	34
3.4.2.2.1. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi prevare v Konvenciji.....	35
3.4.2.3. Podkupovanje predstavnika države.....	36
3.4.2.4. Prisila.....	38
3.4.2.4.1. Prisila predstavnika države.....	38
3.4.2.4.2. Prisila države z uporabo sile ali grožnje s silo.....	39
3.4.2.4.2.1. Razvoj načela prepovedi uporabe sile in grožnje s silo ..	40
3.4.2.4.2.2. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile in grožnje s silo.....	42
3.4.2.4.2.3. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile in grožnje s silo v praksi držav in mednarodnih sodišč.....	42
3.4.2.4.2.4. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile in grožnje s silo v Konvenciji.....	44
3.4.3. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja obstoječim kogentnim normam.....	45

4. VZROKI PRENEHANJA MEDNARODNIH POGODB.....50

4.1. Nezmožnost izpolnitve.....	51
4.1.1. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nezmožnosti izpolnitve v praksi mednarodnih sodišč.....	53
4.2. Bistveno spremenjene okoliščine.....	55
4.2.1. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin v Konvenciji.....	57

4.2.2. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin v praksi mednarodnih sodišč.....	61
4.3. Nastanek nove kogentne norme občega mednarodnega prava.....	66
5. UVELJAVLJANJE NEVELJAVNOSTI IN PRENEHANJA MEDNARODNIH POGODB.....	68
5.1. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb po običajnem mednarodnem pravu.....	68
5.2. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb po Konvenciji.....	70
5.2.1. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb <i>ratione personae</i>	71
5.2.2. Izguba pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodnih pogodb.....	72
5.2.3. Postopek uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.....	74
6. MIRNO REŠEVANJE SPOROV O RAZLAGI IN UPORABI NEKATERIH DOLOČB KONVENCIJE	78
7. POSLEDICE NEVELJAVNOSTI IN PRENEHANJA MEDNARODNIH POGODB.....	85
7.1. Posledice neveljavnosti mednarodnih pogodb.....	85

7.2. Posledice prenehanja mednarodnih pogodb.....	88
8. ZAKLJUČEK.....	91
9. VIRI IN LITERATURA	94
9.1. Doktrina	94
9.1.1. Temeljna dela.....	94
9.1.2. Periodika.....	95
9.2. Dokumenti	98
9.2.1. Mednarodni dokumenti	98
9.2.2. Domača zakonodaja	100
9.3. Judikatura	100
9.3.1. Sodna praksa Stalnega meddržavnega sodišča.....	100
9.3.2. Sodna praksa Meddržavnega sodišča	101
9.3.3. Sodna praksa sodišča Evropskih skupnosti	102
9.3.4. Sodna praksa Ustavnega sodišča RS.....	102
10. PRILOGA	102
The Vienna Convention on the Law of Treaties with annex	102

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

AJIL	American Journal of International Law
AV	Archiv des Volkerrechts
BYIL	The British Year Book of International Law
EJIL	European Journal of International Law
EPIL	Encyclopedia of Public International Law
GS	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
GYIL	German Yearbook of International Law
ICJ	International Court of Justice
ICLQ	International & Comparative Law Quarterly
ILC	International Law Commission
Konvencija	Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb
No.	Number
npr.	na primer
OZ	Obligacijski zakonik
OZN	Organizacija Združenih Narodov
PCIJ	Permanent Court of International Justice
RdC	Recueil des Cours
RS	Republika Slovenija
str.	stran
Ur. l.	Uradni list
UL OZN	Ustanovna listina Organizacije Združenih narodov
UPB	uradno prečiščeno besedilo
Vol.	Volume
YBILC	Yearbook of International Law Commission
ZAORV	Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht
ZN	Združeni narodi
ZZZ	Zakon o zunanjih zadevah

1. Uvod

Mednarodne pogodbe so imele v odnosih med državami kot poglavitnimi subjekti mednarodnega prava pomembno mesto že dolgo pred nastankom sodobnega mednarodnega prava. Vsebina mednarodnih pogodb, s katerimi države določajo vzajemne pravice in obveznosti, je zelo raznolika. Države z njimi npr. sklepajo mir, razrešujejo spore, ustanavljajo mednarodne organizacije.

Pomembno mesto mednarodnih pogodb v sodobnem mednarodnem pravu odraža tudi določba 38. člena Statuta Meddržavnega sodišča v Haagu, ki mednarodne pogodbe opredeljuje kot enega izmed poglavitnih formalnih virov mednarodnega prava.

Sodobno pravo mednarodnih pogodb je vsebovano v pravilih običajnega mednarodnega prava in v Dunajski konvenciji o pravu mednarodnih pogodb,¹ ki v veliki meri kodificira² pravila običajnega mednarodnega prava.³ Pomen običajnega mednarodnega prava kot vira prava mednarodnih pogodb poudarja preambula Konvencije. Za vprašanja, ki jih Konvencija ne ureja, in v času, ko Konvencija še ni veljala, oziroma še ne velja za posamezno državo, ter za mednarodne pogodbe na katere se Konvencija ne nanaša, se še naprej uporabljajo pravila običajnega mednarodnega prava.

---

¹ Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb je bila sprejeta na konferenci na Dunaju leta 1969 z 79 glasovi za, 1 glasom proti, 19 pa držav se je glasovanja vzdržalo. Konvencija je začela veljati 27.1.1980 in ima na dan 17.1.2009 108 držav pogodbenic. Podlaga za sprejem Konvencije je bil osnutek členov, ki ga je leta 1966 po petnajstih letih dela pripravila Komisija za mednarodno pravo. Kodifikacije prava mednarodnih pogodb pred sprejemom Konvencije ni bilo. Dunajska konvencija o pravu mednarodnih pogodb (Ur. l. SFRJ, MP 30/72) na podlagi Akta o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo (Ur. l. RS, MP 9-55/1992) zavezuje tudi Republiko Slovenijo.

² V skladu z določbo 15. člena Statuta Komisije za mednarodno pravo kodifikacija pomeni natančnejšo formulacijo in sistematiziranje pravil mednarodnega prava na področjih, kjer že obstoji obsežna praksa držav, sodni precedensi in doktrina.

³ Aust, A.: *Handbook of International Law*, 2005, str. 52. Podobno tudi Jennings, R. Y. in Watts, A., *Oppenheim's International Law*, 1993, str. 1199; Shaw, M. N.: *International Law*, 2003, str. 633; Briggs, H. W.: *Unilateral Denunciation of Treaties: The Vienna Convention and the International Court of Justice*, RdC, Vol. 134, III, 1971, str. 518; Brownlie, I.: *Principles of Public International Law*, 2003, str. 604; Conforti, B.: *Mednarodno pravo*, 2005, str. 63 in Türk, D., *Temelji mednarodnega prava*, 2007, str. 246 in Cassese, A.: *International Law*, 2005, str. 171.

Progresivni⁴ razvoj mednarodnega prava je bil ob sprejemanju Konvencije najbolj prisoten v njenem V. delu, ki med drugim ureja področje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.⁵

Sodobno pravo mednarodnih pogodb urejata še dve konvenciji, in sicer Konvencija o pravu mednarodnih pogodb med državami in mednarodnimi organizacijami in med mednarodnimi organizacijami⁶, ter Konvencija o nasledstvu držav glede mednarodnih pogodb⁷.

Mednarodne pogodbe zavezujejo pogodbene stranke. Obvezujoča narava mednarodnih pogodb izvira iz načela pacta sunt servanda. Gre za eno najstarejših načel mednarodnega prava, ki je obenem pravilo običajnega mednarodnega prava, brez katerega noben, niti mednarodnopravni red, ne bi mogel obstajati.⁸

Tudi Konvencija v določbi 26. člena določa, da veljavna mednarodna pogodba zavezuje pogodbene stranke, ki so jo dolžne izpolnjevati v dobri veri⁹. Države se obveznosti po mednarodni pogodbi ne morejo otresti po svoji volji. Država pogodbenica se v skladu z določbo 27. člena praviloma tudi ne more sklicevati na določbe notranjega prava kot vzrok za neizpolnjevanje obveznosti po mednarodni pogodbi. Njena dolžnost je, da v notranjem pravu odstrani morebitne ovire, oziroma omogoči izvrševanje mednarodne pogodbe.¹⁰

---

⁴ V skladu z določbo 15. člena Statuta Komisije za mednarodno pravo progresivni razvoj mednarodnega prava pomeni pripravo osnutkov konvencij na področjih, ki jih mednarodno pravo ni urejalo ali na področjih na katerih pravo v praksi držav še ni dovolj razvito.

⁵ Elias, T. O.: Problems Concerning the Validity of Treaties, RdC, Vol. 134, III, 1971, str. 344. Podobno Conforti, B., op. cit., str. 63.

⁶ Konvencija je bila sprejeta leta 1986 in še ne velja. Njeno besedilo je v veliki meri enako besedilu Konvencije.

⁷ Konvencija je bila sprejeta leta 1978, veljati pa je začela leta 1996.

⁸ Degan, V. Đ.: Međunarodno pravo, 2. osuvremenjeno izdanje, Rijeka 2006, str. 152; Oppenheim, L.: International Law, 1957, str. 880-81. Podrobneje o načelu glej Lachs, M.: Pacta sunt servanda, EPIL, Vol. three, 1997, str. 847-54.

⁹ Načelo dobre vere od držav pogodbenic zahteva, da v medsebojnem odnosu ravnajo pošteno in pravično, da predstavijo svoje resnične motive in namene in se vzdržijo izkoriščanja prednosti, ki izvira iz dobesedne in nenamenske razlage mednarodne pogodbe. D'Amato, A.: Good Faith, EPIL, Vol. two, 1995, str. 599.

¹⁰ Navedeno je v mnenju št. Rm 1/97, točka 20 obrazložitve, potrdilo tudi Ustavno sodišče RS:»... Sprejete pravne obveznosti bodo z mednarodnopravnega vidika obstajale kot obveznosti države, pri čemer se država ne more in ne bo mogla sklicevati na to, da česa ne more izpolniti, ker

Seveda načelo pacta sunt servanda ne velja vedno, oziroma velja le za mednarodne pogodbe, ki veljajo. Država tako ni dolžna izpolnjevati z mednarodno pogodbo prevzetih pravic in obveznosti, kadar je mednarodna pogodba neveljavna ali kadar preneha.

Magistrska naloga najprej obravnava pojem mednarodnih pogodb in nato pojem neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb, vključno z opredelitvijo pogojev veljavnosti mednarodnih pogodb in instituta ločljivosti določb mednarodne pogodbe. V nadaljevanju so obravnavani posamezni vzroki neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb. Posebno poglavje je namenjeno uveljavljanju neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb ter reševanju sporov, ki v navedenem postopku nastanejo. Nazadnje so obravnavane še posledice neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.

Naloga vsebinsko v veliki meri sledi določbam Konvencije in se do njih tudi kritično opredeli. Kjer prihaja do razlike med ureditvijo po Konvenciji in mednarodnim običajnim pravom, je obravnavana tudi ureditev po običajnem pravu. Obravnavana je tudi pomembnejša praksa Stalnega Meddržavnega sodišča in njegovega naslednika Meddržavnega sodišča v Haagu.

---

ni uspela spremeniti svoje ustave. Takšni ugovori imajo lahko notranjepravni učinek, na mednarodnopravnem področju pa so brez pravnega učinka...«.

2. Pojem mednarodnih pogodb

Mednarodne pogodbe kot dvo ali večstranski pravni posli nastanejo na podlagi voljnega ravnanja - soglasja dveh ali več subjektov mednarodnega prava, s katerim ti določajo vzajemne pravice in obveznosti in katerega cilj je doseči učinek po mednarodnem pravu.¹¹ S pojmom pogodbene svobode označujemo pravico subjektov mednarodnega prava, da sklenejo ali ne sklenejo mednarodne pogodbe ter njihovo pravico, da določijo vsebino mednarodne pogodbe.¹²

Mednarodne pogodbe lahko sklepajo vsi subjekti mednarodnega prava, torej v prvi vrsti države in mednarodne organizacije kot temeljni subjekti mednarodnega prava. Države smejo sklepati vse vrste mednarodnih pogodb, saj njihova pravna sposobnost ni omejena. Za razliko od neomejene pravne sposobnosti držav, pa je pravna sposobnost mednarodnih organizacij omejena. Te smejo sklepati mednarodne pogodbe le v okviru svoje pravne sposobnosti.

V mednarodnem pravu se mednarodne pogodbe označujejo s številnimi nazivi, npr. pogodba, konvencija, deklaracija, dogovor, pakt, listina, statut, sporazum, konkordat.¹³ Vrsta naziva ne vpliva na pravno naravo sklenjenega akta kot mednarodne pogodbe, lahko pa v skladu z uveljavljeno mednarodnopravno prakso kaže na njegovo vsebino. Tako se izraz konvencija praviloma uporablja za večstranske mednarodne pogodbe, katerih vsebina je mednarodno ekonomsko ali drugo sodelovanje, in za pogodbe, ki kodificirajo mednarodnopravna pravila.¹⁴

Mednarodne pogodbe so lahko dvostranske, večstranske ali mnogostranske, lahko so sklenjene v obliki enega ali več dokumentov (npr. izmenjava not) in lahko so sklenjene v pisni ali drugi obliki.

---

¹¹ Türk, D., op. cit., str. 235. Podobno Andrassy, J.: Međunarodno pravo, Zagreb 1990, str. 308-9; Degan, V. Đ., op. cit., str. 119; Oppenheim, L., op. cit., str. 877.

¹² Rozakis, C. L., The Conditions of Validity of International Agreements, *Revue Hellenique de Droit International*, Vol. 26/27, 1973-1974, str. 222. O omejitvi svobodne volje držav glede določitve vsebine mednarodne pogodbe podrobneje pod točko 3.4.3.

¹³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 188.

¹⁴ Türk, D., op. cit., str. 243.

Pomembno je ločevanje med pogodbami – pravnimi posli in pogodbami – zakoni. Za razliko od prvih, druge vnaprej določajo abstraktna pravila za ravnanje držav. Pogodba – zakon je tudi obravnavana Konvencija.

Konvencija opredeljuje mednarodne pogodbe v določbi I. odstavka 2. člena, in sicer kot mednarodne sporazume sklenjene v pisni obliki med državami, za katere velja mednarodno pravo, ne glede na to ali so vsebovani v enem ali v več dokumentih in ne glede na njihovo posebno ime.¹⁵

Konvencija torej zahteva izpolnitev več pogojev, da je sporazum mogoče šteti za mednarodno pogodbo, in sicer:

1. obstajati mora mednarodni sporazum (sporazum mora imeti mednarodni značaj),
2. sporazum mora biti sklenjen med državami,
3. sporazum mora biti sklenjen v pisni obliki,
4. za sporazum velja mednarodno pravo (obstajati mora namen ustvariti pravice in obveznosti po mednarodnem pravu),
5. sporazum je lahko vsebovan v enem ali več instrumentih,
6. naziv sporazuma ni pomemben.

Čeprav Konvencija mednarodne pogodbe opredeljuje za svoje potrebe (določba I. odstavka 2. člena), opredelitev danes predstavlja pravilo običajnega mednarodnega prava.¹⁶ Razlika med opredelitvijo mednarodnih pogodb po Konvenciji in v običajnem mednarodnem pravu je le v tem, da slednje dopušča tudi obstoj mednarodnih pogodb, ki niso sklenjene v pisni obliki. Takšne mednarodne pogodbe so v praksi izjemno redke. Dejstvo, da se Konvencija ne uporablja za mednarodne pogodbe, ki niso sklenjene v pisni obliki, logično in v skladu z določbo 3. člena, ne vpliva na njihovo veljavnost.

Mednarodne pogodbe so seveda tudi mednarodni sporazumi sklenjeni med državami in drugimi subjekti mednarodnega prava ali slednjimi med seboj. Opredelitev mednarodnih pogodb v Konvenciji je ožja, ker se Konvencija v skladu z določbo 1. člena uporablja le za mednarodne pogodbe sklenjene med državami. V skladu z zgoraj navedeno določbo 3. člena, opredelitev mednarodnih pogodb v Konvenciji, kot sporazuma sklenjenega med

---

¹⁵ Na enak način opredeljuje mednarodne pogodbe tudi Zakon o zunanjih zadevah v določbi I. odstavka 69. člena.

¹⁶ Aust, A.: *Modern Treaty Law and Practice*, 2000, str. 14.

državami, ne vpliva na veljavnost mednarodnih pogodb sklenjenih med drugimi subjekti mednarodnega prava.

2.1. Pojem neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb

Neveljavna mednarodna pogodba je pogodba, pri kateri je v fazi sklepanja nastala pomanjkljivost, to je eden ali celo več vzrokov neveljavnosti.¹⁷ Neveljavna mednarodna pogodba je praviloma brez pravnih učinkov in ne zavezuje pogodbenih strank od trenutka sklenitve dalje.¹⁸

Drugače, pa je bila mednarodna pogodba, ki preneha¹⁹, veljavno sklenjena in je do trenutka prenehanja v celoti zavezovala pogodbene stranke. Prenehanje mednarodne pogodbe njene stranke odveže obveznosti njenega nadaljnjega izvrševanja, in sicer od trenutka prenehanja. Prenehanje ne učinkuje na pravice nastale v času izvrševanja mednarodne pogodbe še pred njenim prenehanjem.²⁰ Učinki neveljavnosti so torej strožji od učinkov prenehanja mednarodnih pogodb.

S časovnega vidika je ključna razlika med neveljavnostjo in prenehanjem v tem, da dejstva, ki so vzrok neveljavnosti obstajajo v trenutku sklenitve mednarodne pogodbe, dejstva, ki so vzrok prenehanja pa nastanejo kasneje, to je po sklenitvi mednarodne pogodbe.

Konvencija ureja neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb v V. delu, ki obsega več kot tretjino njenih določb, in sicer kar enaintrideset od skupno petinosemdesetih določb členov. Ne glede na obravnavanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb v skupnem V. delu, gre, kot je razvidno iz zgoraj navedenih opredelitev, s pravnega vidika za dva popolnoma različna koncepta.

---

¹⁷ Nahlik, S. E.: The Grounds of Invalidity and Termination of Treaties, AJIL 65 (1971), str. 738.

¹⁸ Degan, V. Đ., op. cit., str. 183.

¹⁹ Za označitev »prenehanja« mednarodnih pogodb se uporabljata dva izraza, in sicer prenehanje ter prenehanje veljavnosti. V nalogi bo za označitev »prenehanja« uporabljen prvo navedeni izraz. Predmetni izraz namreč v novem delu Temelji mednarodnega prava uporablja Türk, D., uporabljen pa je tudi v Uredbi o ratifikaciji Dunajske konvencije o pogodbenem pravu. Drugo navedeni izraz uporablja npr. Pogačnik, M. v doktorski disertaciji z naslovom Jus cogens v mednarodnem pravu.

²⁰ Arechaga, E. J.: International Law in the Past Third of a Century, RdC Vol. I, 1987, str. 59.

Peti del Konvencije je tako Komisiji za mednarodno pravo ob pripravi osnutka Konvencije, kot tudi državam ob sprejemanju Konvencije, povzročal največ težav. O težavah priča že sam postopek sprejemanja določb Konvencije. Vsaka določba je bila sprejeta, če je zanjo glasovalo vsaj dve tretjini držav, ki so bile navzoče in so glasovale. Od petinosemdesetih določb členov, jih je bilo šestdeset sprejetih soglasno, petindvajset členov pa je prejelo negativne glasove. Od šestih določb členov, ki so prejeli največ negativnih glasov, sta bila kar dva, in sicer določbi 45. in 66. člena, iz petega poglavja. Najnižje število glasov za sta prejeli določbi 66. in 67. člena.²¹ Rezultati glasovanja o posameznih določbah členov potrjujejo že navedeno trditev, da je največ progresivnega razvoja mednarodnega pogodbenega prava prisotnega ravno v V. delu Konvencije.

Komisija za mednarodno pravo je pripravila osnutek Konvencije, ki je dovoljeval uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb, a je obenem varoval tudi njihovo stabilnost.²² Varovanju stabilnosti med drugim služi taksativna določitev vzrokov neveljavnosti mednarodnih pogodb.²³ Taksativnost določitve vzrokov neveljavnosti mednarodnih pogodb je razvidna iz določbe 42. člena Konvencije, po kateri se sme neveljavnost mednarodnih pogodb in soglasje k njihovi sklenitvi uveljavljati le z uporabo določb Konvencije, torej le zaradi vzrokov in po postopku predvidenem v Konvenciji. Določba 42. člena se namreč nanaša na celotno peto poglavje, in ne le na materialne določbe o posameznih vzrokih neveljavnosti mednarodnih pogodb. Prenehanje mednarodnih pogodb pa je v skladu z določbo II. odstavka 42. člena mogoče uveljavljati tudi z uporabo določb posamezne mednarodne pogodbe.

Naloga obravnava vse v Konvenciji določene vzroke neveljavnosti mednarodnih pogodb (kršitev določb notranjega prava glede pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb, prekoračitev pooblastila skleniti mednarodno pogodbo, zmota, prevara, podkupovanje predstavnika države, prisila predstavnika države, prisila države z uporabo sile ali grožnje s silo, nasprotovanje mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi) in tiste vzroke prenehanja, ki so odvisni od zunanjih okoliščin (nezmožnost izpolnitve, nastanek

---

²¹ Briggs, H. W., *Unilateral...*, op. cit., str. 518.

²² Kearney, R. D. in Dalton, R. E.: *The Treaty on Treaties*, AJIL 64 (1970), str. 526.

²³ Varovanju stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov služijo tudi druge določbe Konvencije, npr. določba 42. člena o veljavnosti in nadaljnji veljavnosti mednarodnih pogodb, določba 43. člena o obveznostih po mednarodnem pravu, ki so neodvisne od obveznosti po mednarodni pogodbi, določba 44. člena o ločljivosti določb mednarodnih pogodb, določba 45. člena o izgubi pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodnih pogodb.

bistveno spremenjenih okoliščin, nastanek nove kogentne norme občega mednarodnega prava).

Z izjemo neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja obstoječi ali novo nastali kogentni normi, ki temeljita na vzroku pravne narave, vsi ostali obravnavani vzroki temeljijo na golem dejstvu.²⁴

2.2. Ločljivost določb mednarodnih pogodb

Glede na uveljavljeno načelo celovitosti mednarodnih pogodb, je ločljivost njihovih določb izjema. Praviloma se mednarodna pogodba šteje za celoto in se v celoti uporablja ali ne uporablja.

V skladu z načelom ločljivosti pogodbenih določb, del pogodbe ne velja, oziroma preneha, preostali del pa velja, oziroma velja naprej. Do sprejema Konvencije je načelo ločljivosti pogodbenih določb praviloma veljalo le v zvezi s prenehanjem mednarodne pogodbe zaradi njene kršitve s strani druge pogodbene stranke.²⁵

Sodna praksa, in sicer Stalno Meddržavno sodišče, se je instituta ločljivosti pogodbenih določb posredno dotaknila v zadevah »Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex«²⁶ in »S. S. Wimbledon«²⁷. Zadevi se sicer nanašata na razlago samostojnih delov mednarodne pogodbe, v zvezi s čimer pa je bila predlagana uvedba instituta ločljivosti pogodbenih določb tudi za neveljavne mednarodne pogodbe.²⁸ Tovrstno stališče je bilo okrepljeno z mnenjem posameznih sodnikov v zadevah »Case of Certain Norwegian Loans«²⁹ in »Interhandel Case«³⁰.

Namen instituta ločljivosti pogodbenih določb je preprečiti neveljavnost ali prenehanje celotne mednarodne pogodbe, kadar se vzrok neveljavnosti ali prenehanja nanaša na

---

²⁴ Reuter, P.: Introduction to the Law of Treaties, 1995, str. 163-64.

²⁵ YBILC, 1966, Vol. II, str. 238; Kreća, M., op. cit., str. 178.

²⁶ PCIJ, Series A/B, No. 46, str. 96, 140.

²⁷ PCIJ, Series A, No. 1, str. 15, 23-4.

²⁸ YBILC, 1966, Vol. II, str. 238.

²⁹ ICJ Reports, 1957, str. 9, 55-59.

³⁰ ICJ Reports, 1959, str. 6, 57, 77-78, 116-117.

določbe drugotnega pomena, pri čemer pa je treba ohraniti ravnotežje interesov pogodbenih strank.³¹

Institut je v sodobnem času pomemben, saj so mednarodne pogodbe kompleksni instrumenti, ki lahko urejajo vsebinsko zelo raznolika vprašanja, prav tako se lahko močno razlikujejo cilji posameznih določb mednarodne pogodbe, kar vse olajšuje ločljivost njihovih določb.³² Konvencija ZN o pomorskem mednarodnem pravu vsebuje npr. 320 členov in poleg osnovnega besedila še 9 prilog.³³ Zelo težko oziroma nemogoče bi bilo utemeljiti, da so vse določbe členov in aneksi tako tesno povezani, da tvorijo nedeljivo celoto.

Ločljivost pogodbenih določb je seveda dopustna, kadar mednarodna pogodba to izrecno dopušča in pod dogovorjenimi pogoji, ali kadar se stranke o tem sporazumejo. Kadar mednarodna pogodba o tem molči, je treba uporabiti določbe Konvencije.

Slednja v določbi I. odstavka 44. člena kot primarno načelo postavlja načelo neločljivosti oziroma ohranitve celovitosti mednarodnih pogodb. Tako se neveljavnost in prenehanje mednarodne pogodbe praviloma lahko uveljavlja le glede celotne pogodbe.

Konvencija v določbi III. odstavka 44. člena previdno dopušča ločljivost pogodbenih določb, a le kadar se vzrok neveljavnosti ali prenehanja nanaša izključno na posamezne pogodbene določbe in ob izpolnitvi še treh kumulativno predpisanih pogojev. In sicer mora biti ločljivost pogodbenih določb materialna (točka a določbe III. odstavka 44. člena) in namenska (točka b določbe III. odstavka 44. člena), nadaljnje izvrševanje (okrnjene) mednarodne pogodbe pa ne sme biti nepravilno (točka c določbe III. odstavka 44. člena).

Materialna ločljivost pomeni, da je posamezne določbe mogoče ločiti od preostalih, tako da ločitev na njih ne vpliva.³⁴ Namensko ločljivost je v konkretnem primeru treba ugotavljati glede na vsebino določb, ki so neveljavne, oziroma prenehajo, njihovo razmerje do preostalih določb, pripravljalo delo ob sklepanju pogodbe ter glede na okoliščine sklenitve pogodbe.³⁵ Zadnji pogoj o pravičnosti pa zahteva ohranitev

---

³¹ YBILC, 1966, Vol. II, str. 238.

³² Rozakis, C. L.: The Law on Invalidity of Treaties, AV, št. 16, 1974, str. 165.

³³ http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf.

³⁴ Aust, A., Modern..., op. cit., str. 248.

³⁵ YBILC, 1966, Vol. II, str. 239.

ravnotežja interesov pogodbenih strank, ki utegne biti z uporabo instituta ločljivosti določb mednarodnih pogodb porušeno.³⁶

Kadar je mednarodna pogodba neveljavna zaradi prevare ali podkupovanja, ima oškodovana država v skladu z določbo IV. odstavka 44. člena pravico izbire med uveljavljanjem neveljavnosti celotne mednarodne pogodbe ali, seveda ob izpolnitvi zgoraj navedenih pogojev, le posameznih določb. Dopustitev uveljavljanja neveljavnosti celotne mednarodne pogodbe ima namen kaznovati državo, ki je storila prevaro oziroma je podkupovala, saj gre za dejanji, ki sta protipravni po mednarodnem pravu.

Uveljavljanje ločljivosti pogodbenih določb je na podlagi določbe V. odstavka 44. člena v celoti izključeno, kadar je mednarodna pogodba neveljavna zaradi prisile predstavnika države, prisile države ali nasprotovanja mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi³⁷.

Ureditev v Konvenciji je v primeru neveljavnosti mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države in prisile države razumljiva. Konvencija s tem ščiti prizadeto državo in ji omogoča popolno svobodo pri bodočem urejanju pogodbenih odnosov.³⁸

Za prepoved ločljivosti pogodbenih določb za mednarodne pogodbe, ki so neveljavne zaradi nasprotovanja obstoječi kogentni normi, se je Komisija za mednarodno pravo odločila zaradi pomena kogentnih norm v mednarodnem pravu.³⁹ Vendar pa takšna ureditev za doseg temeljne funkcije kogentnih norm, ki je v prepovedi vsakršnega odstopanja od njihove vsebine, ni potrebna. Zadoščala bi zgolj neveljavnost tistih pogodbenih določb, ki nasprotujejo kogentnim normam, saj so pogoji ločljivosti v določbi III. odstavka 44. člena predpisani dovolj strogo, da bi v posameznem primeru izločili iz pogodbe vse določbe, ki nasprotujejo kogentnim normam in obenem dopustili njen nadaljnji obstoj. Glede na pogoje ločljivosti bi mednarodna pogodba lahko obstajala še naprej le v primeru, da bi bile določbe neskladne s kogentnimi normami postranskega pomena.

Namen prepovedi ločljivosti pogodbenih določb za mednarodne pogodbe, ki nasprotujejo obstoječim kogentnim normam, je tako kvečjemu kaznovati pogodbene stranke.

---

³⁶ Aust, A., *Modern...*, op. cit., str. 249.

³⁷ Cassese meni, da pravila običajnega mednarodnega prava dopuščajo uporabo instituta ločljivosti pogodbenih določb za mednarodne pogodbe, ki nasprotujejo obstoječim kogentnim normam. Cassese, A., op. cit., str. 206.

³⁸ YBILC, 1966, Vol. II, str. 239.

³⁹ *Ibidem*, str. 239.

Ugotovitev potrjuje Konvencija, ki v primeru nasprotovanja mednarodne pogodbe novo nastali kogentni normi izrecno dopušča uporabo instituta ločljivosti pogodbenih določb.⁴⁰ Ker so v tem primeru pogodbene stranke ob sklenitvi mednarodne pogodbe ravnale zakonito, se je Konvencija postavila na stališče, da kaznovanje s prepovedjo ločljivosti pogodbenih določb ni potrebno.

Ker pa je namen Konvencije kodificirati pogodbeno in ne kaznovalno ali odškodninsko pravo, je prepoved ločljivosti določb mednarodne pogodbe v primeru nasprotovanja obstoječi kogentni normi neprimerna.⁴¹ Prepoved tudi ni v skladu z določbo I. odstavka 71. člena, ki v opredeljevanju posledic mednarodne pogodbe, ki nasprotuje obstoječim kogentnim normam, izrecno loči med izvrševanjem pogodbenih določb, ki nasprotujejo kogentnim normam, in tistim, ki jim ne. Odpraviti je namreč treba le posledice dejanj storjenih pri izvrševanju tistih določb mednarodne pogodbe, ki kršijo kogentne norme. Obravnavana prepoved je nenazadnje tudi nepraktična in v neskladju z namenom Konvencije, ki želi, če je to le mogoče, mednarodno pogodbo ohraniti v veljavi.

---

⁴⁰ Pogačnik, M.: Vloga in učinki jus cogens v pravu mednarodnih pogodb, Zbornik znanstvenih razprav, LIX letnik, 1999, str. 18-19.

⁴¹ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 172.

3. Neveljavnost mednarodnih pogodb

Pojem neveljavnosti mednarodnih pogodb se je v mednarodnem pravu uveljavil v 19. stoletju.⁴² Vendar se je teorija mednarodnega prava, zaradi nekonsistentne in pomanjkljive prakse držav na obravnavanem področju, po pomoč zatekala k institutom notranjepравниh redov.⁴³ Ker pa se nacionalne ureditve in njihovo izrazoslovje razlikujejo, na področju neveljavnosti mednarodnih pogodb prihaja do nesporazumov, kar še posebej velja za sam pojem neveljavnosti.⁴⁴

Pravila o neveljavnosti mednarodnih pogodb poznata tako običajno mednarodno pravo kot tudi Konvencija. Vendar pa je Konvencija prvi mednarodnopravni instrument, ki predmetno, pred njenim sprejemom nerazvito področje, ureja v tolikšnem obsegu.⁴⁵ Konvencija v določbah 46. do 53. člena taksativno določa osem vzrokov neveljavnosti mednarodnih pogodb. V mednarodnopravni praksi in doktrini se sicer omenjajo tudi drugi vzroki neveljavnosti, npr. neenake mednarodne pogodbe⁴⁶, vendar se bom v nalogi omejila na obravnavanje vzrokov iz V. dela Konvencije. Konvencija jih opredeljuje z veliko mero abstraktnosti.

Vzroki neveljavnosti mednarodnih pogodb po Konvenciji so:

1. kršitev določb notranjega prava glede pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb (določba 46. člena),
2. prekoračitev pooblastila skleniti mednarodno pogodbo (določba 47. člena),
3. zmota (določba 48. člena),
4. prevara (določba 49. člena),
5. podkupovanje predstavnika države (določba 50. člena),

---

⁴² Frowein, J. A.: Nullity in International Law, EPIL, Vol. three, 1997, str. 744.

⁴³ Rozakis C. L., The Law..., op. cit., str. 151.

⁴⁴ Reuter, P., op. cit., 166-67, 173.

⁴⁵ Rozakis, C. L., The Law..., op. cit., str. 151. Pojem neveljavnosti se v francoskem izvirniku Konvencije glasi »nullite« in v angleškem »invalidity«. Besedili obeh izvirnikov sta v skladu z določbo 85. člena Konvencije enako verodostojni.

⁴⁶ V skladu s predmetno doktrino so neveljavne mednarodne pogodbe, pri katerih je bilo v času sklenitve kršeno načelo suverene enakosti držav. V neenakih mednarodnih pogodbah so vzajemne pravice in obveznosti držav v neravnotežju. Doktrina izvira iz komunističnih držav in je naletela na nasprotovanje zahodnih držav. V občem mednarodnem pravu nikoli ni bila sprejeta. Brownlie, I., op. cit., str. 615-16; Aust, A., Handbook..., op. cit., str. 108-9; Reuter, P., op. cit., str. 181; Caflish, L.: Unequal Treaties, GYIL, Vol. 35, 1992, str. 67, 69, 79.

6. prisila predstavnika države (določba 51. člena),
7. prisila države z uporabo sile ali grožnje s silo (določba 52. člena),
8. nasprotovanje mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi (določba 53. člena).

Vzroke neveljavnosti lahko ločimo na tiste, ki predstavljajo kodifikacijo pravil običajnega mednarodnega prava, oziroma načel občega mednarodnega prava in tiste, ki pomenijo progresivni razvoj mednarodnega prava. V prvo skupino sodijo vzroki iz določb 46. do 52. člena, v drugo skupino pa vzrok iz določbe 53. člena Konvencije.

Nadalje je vzroke neveljavnosti mogoče razvrstiti na tiste, ki ščitijo interese posamezne (prizadete) države v zvezi z napakami v njihovi volji privoliti v pogodbene obveznosti (vzroki iz določb 46. do 52. člena) in tistim, ki ščiti kolektivni interes, to je interes celotne mednarodne skupnosti (vzrok iz določbe 53. člena). V okviru prvo navedene skupine vzrokov neveljavnosti zaradi napak volje, izstopata vzroka iz določb 51. in 52. člena, ki poleg individualnega, v določeni meri varujeta tudi kolektivni interes.⁴⁷

Lahko trdimo, da v tem pogledu Konvencija torej ustanavlja dve kategoriji vzrokov neveljavnosti, ki ščitijo individualni interes posamezne države. Konvencija namreč vzroka neveljavnosti iz določb 51. in 52. člena z vidika dopustitve ločljivosti pogodbenih določb in izgube pravice uveljavljati neveljavnost obravnava strožje, in sicer zaradi zaščite prizadete države in zaradi moralne obsodbe uporabe prisile.

Z izjemo vzroka iz določbe 53. člena, vsi ostali vzroki neveljavnosti temeljijo na neveljavnosti soglasja k sklenitvi mednarodne pogodbe. Zaradi zadnje navedenega vzroka pa je mednarodna pogodba neveljavna, ker krši mednarodni javni red. Gre za protipravnost predmeta mednarodne pogodbe. Predmetni vzrok je edini objektivni vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb.⁴⁸

---

⁴⁷ Pogačnik, M., *Vloga in učinki...*, op. cit., str. 5. Drugače Rozakis, ki meni, da je indikator varovanja kolektivnega interesa možnost uveljavljanja neveljavnosti s strani vseh držav pogodbenic posamezne mednarodne pogodbe. Ker takšna možnost glede vzrokov neveljavnosti iz določb 51. in 52. člena ne obstoji, navedena vzroka ščitita le individualni interes posamezne prizadete države. Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 170. Podrobneje o uveljavljanju neveljavnosti *ratione personae* glej pod točko 5.2.1.

⁴⁸ Pogačnik, M., *ibidem*, str. 5; Rao, V. N.: *Jus Cogens and the Vienna Convention on the Law of Treaties*, *Indian Journal of International Law*, Vol. 14, 1974, str. 362.

3.1. Pogoji za veljavnost mednarodnih pogodb

Vsi pravni sistemi določajo pogoje za veljavnost (mednarodnih) pogodb. Določitev pogojev služi bodisi varovanju interesov celotne (mednarodne) skupnosti, bodisi varovanju interesov pogodbenih strank.

Večina pravnih sistemov, tudi mednarodni, pogoje veljavnosti razvrščajo v štiri skupine, in sicer⁴⁹:

1. izkazana mora biti sposobnost za sklenitev (mednarodnih) pogodb,
2. (mednarodna) pogodba mora odražati soglasno voljo vseh pogodbenih strank,
3. predmet (mednarodne) pogodbe ne sme biti nedopusten; predmet je nedopusten, če:
  - a) ga je nemogoče doseči ali
  - b) je v nasprotju s kogentno normo (občega mednarodnega prava)
4. pogodba mora biti sklenjena v predpisani obliki.

Sposobnost sklepati mednarodne pogodbe imajo le subjekti mednarodnega prava (npr. države, mednarodne medvladne organizacije). V mednarodnem pravu ima vsaka suverena in neodvisna država izvirno sposobnost sklepati mednarodne pogodbe. Sposobnost pridobi z nastankom in jo izgubi s prenehanjem. Sposobnost držav sklepati mednarodne pogodbe Konvencija izrecno potrjuje v določbi 6. člena.

Izražena volja pogodbenih strank mora biti svobodna in resnična ter ne sme imeti napak. Prav tako predmet mednarodne pogodbe ne sme biti nedopusten. Napake volje in nedopustnost predmeta so vzrok neveljavnosti (in prenehanja) mednarodnih pogodb.

Običajno mednarodno pravo posebne oblike za sklepanje mednarodnih pogodb ne zahteva. Pogoj oblike je predvsem zahteva notranjepravnih sistemov. Vendar pa se države zaradi kompleksnosti vsebine mednarodnih pogodb ter iz praktičnih razlogov poslužujejo pisne oblike njihovega sklepanja. Kot je že bilo navedeno, okoliščina, da se Konvencija nanaša le na pisne mednarodne pogodbe, ne vpliva na veljavnost v drugačni obliki sklenjenih mednarodnih pogodb.

---

⁴⁹ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 223-225. Podobno Degan, V. Đ., op. cit., str. 119-120; Andrassy, J., op. cit., str. 310; Schröder, M.: *Treaties, Validity, EPIL*, Vol. four, 2000, str. 992.

Konvencija pogojev veljavnosti mednarodnih pogodb ne ureja in je s tega vidika sprejela negativni pristop. Določa le vzroke zaradi katerih je mednarodna pogodba neveljavna. Tako lahko štejemo, da je mednarodna pogodba, pri kateri ne obstoji noben izmed v Konvenciji obravnavanih vzrokov neveljavnosti, v celoti veljavna.

3.2. Absolutna in relativna neveljavnost mednarodnih pogodb

Pojma absolutne neveljavnosti, oziroma ničnosti, in relativne neveljavnosti, oziroma izpodbojnosti, sta pojma, ki ju poznajo notranjepravni sistemi in pojma, ki so ju predstavniki držav uporabljali ob sprejemanju Konvencije na konferenci na Dunaju. Uporabo omenjenih pojmov je vpeljala že sama Komisija za mednarodno pravo, ko se je ob pripravi osnutka Konvencije nanju pogosto sklicevala.⁵⁰

V notranjepravnih sistemih so absolutno neveljavne, oziroma nične, tiste pogodbe, ki kršijo javni interes. Nična pogodba je neveljavna takoj in avtomatično (ničnosti ni treba uveljavljati). Na ničnost se sme sklicevati vsakdo (erga omnes učinek ničnosti), takšna pogodba nima pravnih učinkov in ne more začeti veljati, npr. s pretekom časa.⁵¹

Nasprotno pa relativno neveljavne oziroma izpodbojne pogodbe kršijo zasebni in ne javni interes. V kolikor prizadeta stranka želi doseči razveljavitev izpodbojne pogodbe, mora izpodbojnost uveljavljati pred pristojnim sodiščem. Lahko pa izpodbojnosti ne uveljavlja in pogodba v celoti velja. Učinek izpodbojnosti torej ni takojšen in avtomatičen, ampak ima odločitev sodišča konstitutivni učinek in učinkuje za nazaj. Relativno neveljavnost sme uveljavljati le prizadeta pogodbeni stranka.⁵²

Glede na besedilo Konvencije je na prvi pogled mednarodna pogodba relativno neveljavna iz vzrokov po določbah 46. do 50. člena (kršitev določb notranjega prava glede pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb, prekoračitev pooblastila skleniti

---

⁵⁰ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 156-57. V zvezi s sklicevanjem KMP na izraza absolutne in relativne neveljavnosti (»absolute invalidity, relative invalidity«) ter tudi absolutne in relativne ničnosti (»absolute nullity, relative nullity«) glej npr. YBILC, 1966, Vol. II, str. 14, 15; YBILC, 1964, Vol. II, str. 41, 42, 43, 190, 191; YBILC, 1966, Vol. II, str. 246; YBILC, 1958, Vol. II, str. 31.

⁵¹ Glej npr. določbe 83. do 96. člena OZ.

⁵² Glej npr. določbe 94. do 99. člena OZ.

mednarodno pogodbo, zmota, prevara, podkupovanje) in absolutno neveljavna iz vzrokov po določbah 51. do 53. člena (prisila predstavnika države, prisila države z grožnjo ali uporabo sile, nasprotovanje mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi). Glede na besedilo določbe 51. člena Konvencije, v primeru prisile predstavnika države niti ne gre za absolutno neveljavno, ampak za neobstoječo mednarodno pogodbo («without legal effect»⁵³).

Zgornje razlikovanje med vzroki absolutne in relativne neveljavnosti je utemeljeno predvsem na podlagi določitve drugačnih sankcij za navedeni skupini vzrokov, in tudi zaradi drugačne ureditve izgube pravice uveljavljati neveljavnost mednarodnih pogodb in dopustnosti uporabe instituta ločljivosti pogodbenih določb.

Kljub določenim podobnostim med relativno neveljavnostjo in neveljavnostjo mednarodnih pogodb po določbah iz 46. do 50. člena Konvencije, ter absolutno neveljavnostjo in neveljavnostjo po določbah 51. do 53. člena Konvencije, pa obstajajo tudi pomembne razlike.

Najpomembnejša podobnost med vzroki neveljavnosti mednarodnih pogodb iz določb 46. do 50. člena in relativno neveljavnostjo kot jo pojmujejo notranjepravni redi, je v varovanem interesu, subjektih, ki se smejo na navedene vzroke neveljavnosti sklicevati in v posledicah opustitve uveljavljanja neveljavnosti iz obravnavanih vzrokov. Varovani interes je v obeh primerih zaseben, subjekti upravičeni uveljavljati neveljavnost so le prizadete pogodbene stranke⁵⁴, posledica opustitve uveljavljanja neveljavnosti pa je veljavnost mednarodne pogodbe.⁵⁵

Ključni razliki pa obstajata v pristojnosti za odločanje o relativni neveljavnosti in o njenih posledicah. Pristojnost je v notranjepravnih redih prepuščena sodiščem, po Konvenciji pa pogodbenim strankam, ki jih zavezuje postopek iz določbe 65. člena.⁵⁶ Z vidika posledic je ureditev v notranjepravnih redih strožja kot ureditev v Konvenciji.⁵⁷

Ključni značilnosti ničnosti, kot jo pojmujejo nacionalni pravni redi, sta avtomatično učinkovanje in možnost vsakogar, da se na nanjo sklicuje.⁵⁸ Nobena od navedenih

---

⁵³ Degan, V. Đ, op. cit., str. 178.

⁵⁴ Glej določbe 46. do 50. člena Konvencije.

⁵⁵ Glej določbo 45. člena Konvencije.

⁵⁶ Podrobneje o postopku uveljavljanja neveljavnosti mednarodnih pogodb pod točko 5.2.3.

⁵⁷ Podrobneje o posledicah neveljavnosti mednarodnih pogodb pod točko 7.1.

⁵⁸ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 166.

lastnosti ni podana pri vzrokih ničnosti iz Konvencije. Ničnost je treba uveljavljati po postopku, predvidenem v določbi 65. člena, nanjo pa se lahko sklicuje le država pogodbenica, ki je pogodbo sklenila oziroma jo je sklenil njen predstavnik pod prisilo, in vsaka država pogodbenica mednarodne pogodbe, ki nasprotuje obstoječi kogentni normi.

Ugotovimo lahko, da Konvencija na ravni materialnopravnih določb v določeni meri še razlikuje med »absolutno« in »relativno« neveljavnostjo mednarodnih pogodb, ne pa tudi na postopkovni ravni. Postopek uveljavljanja neveljavnosti je namreč za vse vzroke neveljavnosti mednarodnih pogodb enak.

Zaradi opisanih razlik med ureditvijo neveljavnosti pogodb v notranjopravnih redih in v mednarodnem pravu, smemo pojma absolutne in relativne neveljavnosti v mednarodnem pravu uporabljati le z veliko mero previdnosti in ob upoštevanju, da podobnost z notranjopravnimi redi obstaja le z vidika varovanega interesa.⁵⁹

3.3. Vrste neveljavnosti mednarodnih pogodb po Konvenciji

Kot je že bilo navedeno, Konvencija v materialnih določbah, v katerih obravnava posamezne vzroke neveljavnosti, z vidika določitve sankcije razlikuje med vzroki na katere se prizadeta država sme sklicevati (vzroki iz določb 46. do 50. člena), vzrokoma zaradi katerih je mednarodna pogodba nična (vzroka iz določbe 52. in 53. člena) ter vzrokom zaradi katerega je mednarodna pogodba brez pravnih učinkov, torej neobstoječa (vzrok iz določbe 51. člena).

Z vidika določitve sankcij prva skupina vzrokov sodi med vzroke izpodbojnosti (»voidability«), druga skupina med vzroke ničnosti (»nullity«) in zadnja skupina med vzroke zaradi katerih je pravni akt neobstoječ (»non-existence«). Praviloma je ključna razlika med prvima kategorijama neveljavnosti v tem, da je za učinkovanje vzrokov izpodbojnosti potrebna izjava oziroma deklaracija, vzroki ničnosti pa učinkujejo avtomatično. Razlika med drugo in tretje navedeno skupino pa je v okoliščini, da se za razliko od ničnega, neobstoječ akt nikoli ni zgodil in zato tudi nima nobenih pravnih

---

⁵⁹ Strožje Rozakis, ki meni, da so razlike med absolutno in relativno neveljavnostjo, kot jo pojmujejo nacionalni pravni redi, ter neveljavnostjo mednarodnih pogodb tolikšne, da pojma absolutne in relativne neveljavnosti za mednarodne pogodbe sploh ne moremo uporabljati. Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 176-77.

posledic.⁶⁰ Takšna opredelitev razlik med vrstami sankcij neveljavnosti kot so opredeljene v Konvenciji, ni izpeljana.

Najmileje Konvencija obravnava prvo skupino vzrokov neveljavnosti (vzroki iz določb 46. do 50. člena). V prvi vrsti določa možnost prizadete države (npr. države, ki je v zmoti sklenila mednarodno pogodbo), da se na neveljavnost sklicuje. Ta možnost je odprta le prizadetim državam, ne pa tudi drugim državam pogodbenicam ali celo tretjim državam. Nadalje dopušča izrecno ali molčečo privolitev prizadete države v veljavnost z napako obremenjene mednarodne pogodbe in dopušča uporabo instituta ločljivosti pogodbenih določb.

Na drugi strani pa Konvencija vzroke neveljavnosti iz določb 51. do 53. člena zaradi katerih je mednarodna pogodba nična, oziroma neobstoječa, obravnava strožje. V navedenih primerih je izrecno izključena možnost uporabe instituta ločljivosti pogodbenih določb (določba V. odstavka 44. člena) in ni mogoče pristati v veljavnost takšne mednarodne pogodbe, oziroma drugače, pravice uveljavljati njeno neveljavnost ni mogoče izgubiti (določba 45. člena). In nazadnje, na vzrok neveljavnosti iz določbe 53. člena se sme sklicevati vsaka država pogodbenica in ne le neposredno prizadeta država.⁶¹

Kljub opisanim razlikam v obravnavanju skupin vzrokov neveljavnosti, Konvencija posledice ugotovljene neveljavnosti ureja enotno za vse vzroke, razen za nasprotovanje mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi (določba 53. člena). Prav tako je postopek uveljavljanja neveljavnosti za vse vzroke enak (določba 65. člena).

Problem opredelitve vrst neveljavnosti po Konvenciji poleg pomanjkanja splošne teorije neveljavnosti in opredelitve splošnih značilnosti posameznih kategorij neveljavnosti, otežuje še nekonsistentna določitev sankcije ničnosti (»void«⁶²) v določbah 69. in I. odstavka 71. člena, in sicer za vse mednarodne pogodbe katerih neveljavnost je bila po postopku predvidenem v Konvenciji ugotovljena zaradi kateregakoli v Konvenciji določenega vzroka.

Določitev sankcij neveljavnosti mednarodnih pogodb v Konvenciji je nazorno pojasnil strokovni svetovalec na konferenci Humphrey Waldock:

---

⁶⁰ Frowein, J. A., Nullity..., op. cit., str. 744.

⁶¹ Cassese, A., op. cit., str. 177.

⁶² »Void«: adj. referring to a statute, contract, ruling or anything which is null and of no effect. <http://dictionary.law.com/default2.asp?selected=2226&bold=|||>

»... In some cases, the Commission had used the expression 'a State may invoke', where as in articles 49 and 50 (present articles 52 and 53) it had preferred to say 'a treaty is void'. The difference took into account the fact that a large number of articles dealt with the matter of the Consent of States, whereas articles 49 and 50 dealt not only with the consent of States but also with a question of public order. In articles 49 and 50 the words 'a treaty is void' meant that if the nullity was established, the effect of that nullity related to the treaty itself, not merely to the consent of the States concerned...«.⁶³

V kolikor v nalogi ni izrecno navedeno drugače, se pojem neveljavnosti mednarodnih pogodb uporablja v »širšem smislu«, tako da zajema neveljavnost iz vseh v Konvenciji obravnavanih vzrokov.

3.4. Vzroki neveljavnosti mednarodnih pogodb

Mednarodno pravo, kakršno je obstajalo pred sprejemom Konvencije, je za vzroke neveljavnosti mednarodnih pogodb štelo le prisilo predstavnika države, prevaro in zmoto.⁶⁴ Konvencija pozna in ureja tudi druge vzroke neveljavnosti, ki jih je mogoče razvrstiti v tri skupine, in sicer:⁶⁵

1. kršitev nekaterih določb notranjega prava,
2. napake volje (zmota, prevara, podkupovanje predstavnika države, prisila predstavnika države, prisila države z uporabo sile ali grožnje s silo),
3. kršitev kogentnih norm.

---

⁶³ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 166.

⁶⁴ Cassese, A., op. cit., str. 176.

⁶⁵ Türk, D., op. cit., str. 266-67. Podobno tudi Nahlik, S. E., op. cit., str. 740-44, Arechaga, E. J., op. cit., str. 60. Drugače Rozakis, ki loči dve skupni vzrokov neveljavnosti. V prvo skupino sodijo vzroki neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi napak volje (vsi v Konvenciji obravnavani vzroki neveljavnosti, razen neveljavnost zaradi nasprotovanja mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi), v drugo skupino pa vzrok neveljavnosti zaradi napake v sami mednarodni pogodbi (nasprotovanje mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi). Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 189.

3.4.1. Kršitev nekaterih določb notranjega prava

V skladu s splošnim pravnim načelom, se država ne more sklicevati na določbe notranjega prava kot vzrok za neizpolnjevanje obveznosti po mednarodnem pravu. Konvencija načelo opredeljuje v določbi 27. člena.

Izjemi od načela predstavljata določbi 46. in 47. člena Konvencije, ki urejata neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb in zaradi prekoračitve pooblastila skleniti mednarodno pogodbo. Besedilo navedenih določb členov je oblikovano restriktivno in kot izjemi od splošnega pravila, ju je restriktivno treba tudi razlagati.

3.4.1.1. Kršitev določb notranjega prava glede pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb

Kot je že bilo navedeno, ima po mednarodnem pravu vsaka država sposobnost sklepati mednarodne pogodbe. Konvencija jim to sposobnost priznava v določbi 6. člena. Pri sklepanju mednarodnih pogodb države predstavljajo njihovi predstavniki.

Vendar države z notranjim pravom na različne načine omejujejo pristojnosti svojih predstavnikov za sklepanje mednarodnih pogodb. Načine omejevanja pristojnosti lahko ločimo na tiste, ki v ustavnih določbah omejujejo pristojnost izvršilne veje oblasti za sklepanje mednarodnih pogodb, in na tiste, ki omejujejo možnost prenosa mednarodne pogodbe v notranjopravni red z odobritvijo zakonodajne veje oblasti. Prve omejujejo pristojnost za sklepanje mednarodnih pogodb, druge pa implementacijo sklenjenih mednarodnih pogodb.⁶⁶

Zastavlja se vprašanje, v kolikšni meri je mogoče kršitev notranjopravnih predpisov upoštevati na mednarodnopravni ravni kot vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb. Vprašanje predstavlja del globlje problematike odnosa med mednarodnim in notranjim pravom. Osnovna teoretična pristopa o razmerju med mednarodnim in notranjim pravom sta teoriji monizma in dualizma, ki se v praksi ne pojavljata v čisti obliki.

---

⁶⁶ YBILC, 1966, Vol. II, str. 240.

V skladu s teorijo monizma sta mednarodno in notranje pravo del enotnega pravnega sistema, ki vsebuje tudi pravila o reševanju nasprotij med njima. V okviru navedene teorije je teorija o primatu notranjega prava zastarela, medtem ko teorija o primatu mednarodnega prava vse bolj pridobiva na veljavi.⁶⁷

Nasprotno sta po teoriji dualizma mednarodno in notranje pravo ločena, različna in neodvisna pravna sistema, ki drug v drugem učinkujeta v skladu s pravili, ki jih sama določata. Mednarodno pravo je pristojno za pravno ureditev zunanjih odnosov držav, torej tudi za določitev pristojnosti predstavnikov države za sklepanje mednarodnih pogodb, medtem ko notranje pravo ureja notranje zadeve posamezne države.⁶⁸ Opisani pogled je v teoriji mednarodnega prava užival večjo podporo.

Kot protiutež opisanima skrajnima pogledoma, so se v doktrini mednarodnega prava pojavila »vmesna« stališča, ki temeljijo na uporabi načela dobre vere v mednarodnih odnosih in ravnatežju med interesi notranjega in mednarodnega prava. Po omenjenih stališčih so odločilna, a ne izključna, pravila mednarodnega prava. Mednarodno pravo namreč ne sme spregledati obče znanih pravil posameznega notranjepravnega reda. Takšna »vmesna« stališča obenem ščitijo stabilnost mednarodnih pogodbenih odnosov in pravico držav, da same določijo organe pristojne za sklepanje mednarodnih pogodb.⁶⁹ Navedeno »vmesno« stališče sprejema tudi določba 46. člena Konvencije, po kateri je kršitev določb notranjega prava o pristojnosti mogoče uveljavljati na mednarodni ravni, a le ob izpolnitvi predpisanih pogojev.⁷⁰

3.4.1.1.1. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnost za sklepanje mednarodnih pogodb v praksi mednarodnih sodišč

Odločitve mednarodnih sodišč, ki so žal redke, podpirajo stališče, da je v pristojnosti vsake posamezne države, da določi pristojne organe in postopek za sklepanje mednarodnih pogodb. Način izražanja volje države na mednarodni ravni pa ureja mednarodno pravo.⁷¹

---

⁶⁷ Škrk, M.: Odnos med mednarodnim pravom in notranjim pravom v praksi ustavnega sodišča, Pravniki, št. 6-8, 2007, str. 276.

⁶⁸ Elias, T. O., Problems..., op. cit., str. 414.

⁶⁹ Rozakis, C. L., The Conditions..., op. cit., str. 228.

⁷⁰ Kearney, R. D. in Dalton, R. E., op. cit., str. 530-31.

⁷¹ YBILC, 1966, Vol. II, str. 241.

Stalno Meddržavno sodišče se v zadevah »Legal status of Eastern Greenland«⁷² in »Free Zones of the Upper Savoy and the District of Gex«⁷³ ni vsebinsko ukvarjalo z notranjepravnimi omejitvami pristojnosti predstavnikov držav in je v obeh zadevah štelo, da sta bila predstavnika upravičena zavezovati svoji državi.⁷⁴

Stalno Meddržavno sodišče se je vsebinskega vidika navedene problematike dotaknilo v svetovalnem mnenju izrečenem v zadevi »Treatment of Polish Nationals and other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory«⁷⁵. Sodišče se je postavilo na stališče, da se države v medsebojnih odnosih ne morejo sklicevati oziroma zanašati na določbe notranjega prava:

»It should, however, be observed that, while on the one hand, according to generally accepted principles, a State cannot rely, as against another State, on the provisions of the latter's Constitution, but only on international law and international obligations duly accepted, on the other hand and conversely, a State cannot adduce as against another State its Constitution with a view to evading obligations incumbent upon it under international law or treaties in force«. ⁷⁶

Znatno kasneje je Meddržavno sodišče v Haagu v zadevi »Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain)«⁷⁷ zavrnilo ugovor zunanjega ministra Bahraina, da skupne izjave ni podpisal kot pravno zavezujoče, ampak le kot politični dogovor, saj za to po ustavi niti ni imel pooblastila. Ustava Bahraina namreč za sporazume, ki zadevajo državno ozemlje, ne dopušča učinkovanja s samim podpisom. Sodišče, ki se je sicer izognilo izrecni obravnavi spora v luči določbe 46. člena Konvencije, je zapisalo:

»the Court does not find it necessary to consider what might have been the intentions of the Foreign minister of Bahrain or, for that matter, those of the Foreign Minister of Qatar. The two Ministers signed a text recording commitments accepted by their Governments, some of which were to be given immediate application. Having signed such a text, the Foreign Minister of Bahrain is not in a position subsequently to say that he intended to

---

⁷² PCIJ, Series A/B, No. 53, 1933, str. 21, 71, 91.

⁷³ PCIJ, Series A/B, No. 46, 1932, str. 96, 170.

⁷⁴ Elias, T. O., Problems..., op. cit., str. 415.

⁷⁵ PCIJ, Series A/B, No. 44, 1932, str. 4.

⁷⁶ Ibidem, str. 24.

⁷⁷ ICJ Reports, 1994, str. 121-22,

subscribe only to a »statement recording a political understanding«, and not to an international agreement«.⁷⁸

Sodišče je še poudarilo, da ne obstaja pravilo mednarodnega prava, ki bi izključevalo možnost, da skupna izjava (»joint communique«) predstavlja mednarodno pogodbo. Pri ugotavljanju, ali je bila mednarodna pogodba sklenjena, pa je treba upoštevati besedilo izjave in okoliščine njene sklenitve.⁷⁹

Tudi v ozemeljskem sporu v zadevi »Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening)«⁸⁰ se je zastavilo vprašanje upoštevanja kršitev ustavnih določb v postopku sklepanja mednarodnih pogodb na mednarodni ravni. Meddržavno sodišče je zavrnilo trditev Nigerije, da je sklenjena mednarodna pogodba neveljavna, ker po podpisu s strani predsednika države ni bila ratificirana. Sodišče je ugotovilo:

»The rules concerning the authority to sign treaties for a State are constitutional rules of fundamental importance. However, a limitation of a Head of State's capacity in this respect is not manifest in the sense of Article 46, paragraph 2, unless at least properly publicized. This is particularly so because Heads of State belong to the group of persons who, in accordance with Article 7, paragraph 2, of the Convention 'in virtue of their functions and without having to produce full powers' are considered as representing their State«.⁸¹

Meddržavno sodišče tudi ni sprejelo ugovora Nigerije, da je sklenjena mednarodna pogodba nična, ker je Kamerun vedel, oziroma bi moral vedeti, da je njen predsednik brez posvetovanja z vlado ni bil pooblaščen zavezovati. Sodišče je odločilo:

»... there is no general legal obligation for States to keep themselves informed of legislative and constitutional developments in other States which are or may become important for the international relations of these States«.⁸²

Iz opisane sodne prakse lahko razberemo veliko zadržanost pri upoštevanju kršitev določb notranjega prava o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb kot vzrok

---

⁷⁸ Ibidem, str. 121-22.

⁷⁹ Ibidem, str. 120-21.

⁸⁰ ICJ Reports, 2002, str. 303.

⁸¹ Ibidem, str. 430.

⁸² Ibidem, str. 430.

njihove neveljavnosti. Razlog za zadržanost je mogoče najti v okoliščini, da mednarodno pravo predvideva kompleksen postopek sklepanja mednarodnih pogodb, ki državam omogoča, da skrbno pretehtajo ali želijo postati stranke mednarodne pogodbe in tudi morebitne zahteve notranjega prava. Kadar je mednarodna pogodba sklenjena pod pogojem npr. ratifikacije, je popolnoma nerazumno pričakovati, da bodo ostale države pogodbenice spremljale in preverjale če postopek poteka v skladu z notranjepravnimi predpisi države sopogodbenice, pri čemer bi po drugi strani slednje takšno ravnanje lahko štete za nedovoljeno vmešavanje v notranje zadeve. Več možnosti za spregled ustavnopravnih zahtev obstaja, kadar mednarodna pogodba zavezuje s samim podpisom. Vendar ima država tudi v tem primeru vse možnosti za nadzor nad ravnanjem svojega predstavnika.⁸³ Razlog za zadržanost mednarodnopravne prakse za upoštevanje kršitev določb notranjega prava o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb je še v okoliščini, da so se države na ta način želele rešiti pogodbenih obveznosti iz povsem drugih razlogov.⁸⁴

3.4.1.1.2. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb v Konvenciji

Kot je že bilo navedeno, določba 46. člena predstavlja izjemo od splošnega načela, da se država ne more sklicevati na svoje notranje pravo kot razlog za neizpolnjevanje obveznosti po mednarodnem pravu. Konvencija načelo kodificira v določbi 27. člena.

Ureditev neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnosti za njihovo sklepanje v določbi 46. člena odraža kodifikacijo pravil običajnega mednarodnega prava.⁸⁵ Vsebino obravnavane določbe je primerno opisal Richard D. Kearney z besedami, da se nanaša na »the conflict between constitutional limitations upon authority to commit the State internationally and the necessity of international reliance upon authority to commit the State internationally«.⁸⁶

Negativna formulacija določbe I. odstavka 46. člena odraža prepričanje, da nespoštovanje notranjepravnih predpisov o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb praviloma ne

---

⁸³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 242.

⁸⁴ Ibidem, str. 242 .

⁸⁵ Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1288.

⁸⁶ Meron, T.: Article 46 of the Vienna Convention on the Law of Treaties (Ultra vires Treaties), BYIL, op. cit., str. 176.

vpliva na veljavnost soglasja za njihovo sklenitev in poudarja izjemen značaj primerov, v katerih je zaradi obravnavanega vzroka mednarodna pogodba neveljavna.⁸⁷

Pogoji za uspešno sklicevanje na neveljavnost mednarodne pogodbe so v določbi 46. člena navedeni taksativno, in sicer:

1. prekršena določba notranjega prava se mora nanašati na pristojnost za sklepanje mednarodnih pogodb,
2. prekršena določba notranjega prava mora biti temeljnega pomena,
3. kršitev določbe notranjega prava mora biti očitna.

Vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb predstavlja tako le očitna kršitev notranjopravnega predpisa, ki je temeljnega pomena. V skladu z določbo II. odstavka 46. člena je kršitev očitna, kadar je objektivno jasna vsaki državi, ki ravna v skladu z običajno prakso in v dobri veri. Odločitev o tem, kdaj je kršitev notranjih predpisov posamezne države objektivno jasna vsaki državi, ki ravna v skladu z običajno prakso in v dobri veri, je stvar presoje okoliščin posameznega konkretnega primera.⁸⁸

Vse dokler mednarodne pogodbe sklepajo osebe, ki izpolnjujejo zahteve mednarodnega prava, državam ni treba preučevati notranjega prava sopogodbence.⁸⁹ Zahteve mednarodnega prava Konvencija opredeljuje v določbi 7. člena. Država se ne more sklicevati na kršitev notranjih predpisov o pristojnosti, kadar je soglasje za sklenitev mednarodne pogodbe izrazil šef države, šef vlade ali minister za zunanje zadeve. Slednji imajo namreč v skladu z določbo II. odstavka 7. člena Konvencije že s samim opravljanjem svoje funkcije pravico opravljati vsa dejanja v zvezi s sklepanjem mednarodnih pogodb.

Konvencija kršitev notranjega prava, ki so temeljnega pomena, ne omejuje na kršitev ustavnih določb notranjega prava. Ureditve je smiselna, saj veliko držav ne pozna pisanih ustav ali ustav, ki bi določale pristojnosti poglavitnih državnih organov. Vendar pa

---

⁸⁷ Podobno Aust, A., *Modern...*, op. cit., str. 253.

⁸⁸ Glej že navedeno sodbo Meddržavnega sodišča v zadevi »Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening)«. ICJ Reports, 2002, str. 430.

⁸⁹ V RS so pristojnosti v postopku sklepanja mednarodnih pogodb urejene v Ustavi in v Zakonu o zunanjih zadevah.

Konvencija omejuje možnost držav, da se sklicujejo na kršitev hierarhično nižjih predpisov.⁹⁰

Po tem, ko je mednarodna pogodba že začela veljati in jo je država že začela izpolnjevati, se slednja ne more več sklicevati na njeno neveljavnost zaradi kršitve določb o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb.⁹¹

Načelo dobre vere zahteva, da kadar država ugotovi kršitev notranjih predpisov o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb, najprej poskuša težavo rešiti na način, ki ne vpliva na veljavnost sklenjene mednarodne pogodbe, npr. s spremembo notranjih predpisov ali s spremembo mednarodne pogodbe.⁹² Uveljavljanje neveljavnosti naj bo skrajno sredstvo.

Kot je že bilo navedeno, predstavlja vsebina določbe 46. člena kompromis med skrajnima pogledoma teorije monizma in dualizma. Ugotovimo lahko še, da se določba 46. člena vendarle nagiba v korist primata mednarodnega prava. Konvencija, ki sicer dopušča uveljavljanje neveljavnosti mednarodne pogodbe zaradi kršitve določb notranjega prava o pristojnosti za sklepanje mednarodnih pogodb, namreč v osnovi izhaja iz prepričanja, da je mednarodna pogodba veljavna, če jo je sklenila oseba, ki jo mednarodno pravo šteje za pristojno. V praksi se bodo države lahko uspešno sklicevale na predmetno določbo le, ko sopogodbena ne bo ravnala v dobri veri ali ko predstavnik države očitno ne bo imel pristojnosti.⁹³

3.4.1.2. Prekoračitev pooblastila skleniti mednarodno pogodbo

Prekoračitev pooblastila skleniti mednarodno pogodbo kot vzrok njene neveljavnosti, Konvencija ureja v določbi 47. člena. Določba predstavlja vsebinsko nadaljevanje določbe 46. člena.

Tako kot določba 46. člena, je tudi določba 47. člena formulirana negativno. Medtem, ko je v določbi 46. člena problematika pristojnosti, oziroma pooblastila, kvalitativna, je v določbi 47. člena kvantitativna. Določba 47. člena se nanaša na obseg pooblastila

---

⁹⁰ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 230.

⁹¹ Aust, A., *Modern...*, op. cit., str. 253.

⁹² Elias, T. O., *Problems...*, op. cit., str. 416.

⁹³ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 231.

predstavnik države in vplivom le tega na veljavnost soglasja za sklenitev mednarodne pogodbe.⁹⁴

Na temelju določbe 47. člena in v povezavi z že navedeno določbo 7. člena je mogoče ugotoviti, da ima predstavnik države s polnimi pooblastili (šef države, šef vlade in minister za zunanje zadeve) pravico zavezovati državo v celotnem postopku sklepanja mednarodnih pogodb. Ostali v določbi 7. člena navedeni predstavniki države imajo le omejena pooblastila. Dejanja opravljena pri sklepanju mednarodne pogodbe s strani tistih predstavnikov države, ki niso navedeni v določbi 7. člena so brez pravnih učinkov, razen v primeru naknadne odobritve s strani države (določba 8. člena). Takšno naknadno odobritev predstavlja npr. ratifikacija mednarodne pogodbe.

Seveda pa je domnevo iz določbe 7. člena mogoče ovreči. Določba 47. člena namreč omogoča državam, da omejijo pooblastila svojim predstavnikom. Da pa bo omejitev učinkovala tudi v mednarodnem pravu, morajo o njej primerno obvestiti drugo pogodbeno stranko.⁹⁵

Država mora posebne omejitve pooblastila sporočiti vsem državam, s katerimi se pogaja za sklenitev mednarodne pogodbe, in to še pred njeno sklenitvijo, torej še preden države izrazijo soglasje k sklenitvi mednarodne pogodbe. Sporočilo o omejitvah pooblastila je lahko zapisano v dokumentu o polnih pooblastilih ali v posebnem dokumentu, ki mora izpolnjevati zahteve iz določbe 78. člena Konvencije, v skladu s katero mora država vsako notifikacijo ali sporočilo državam, katerim je namenjeno, posredovati neposredno ali preko depozitarja, v kolikor le ta obstaja.

Ko so preostale države obveščene o omejitvi pooblastila, predstavnika ne smejo šteti kot, da ima polna pooblastila, ne glede to, da jih po mednarodnem pravu morebiti ima s samim zasedanjem določenega položaja v državi. Neupoštevanje sporočenih omejitev predstavlja ravnanje v slabi veri in kršitev mednarodnega prava, ki je vzrok neveljavnosti sklenjene mednarodne pogodbe.

Da bi prekoračitev pooblastil povzročila neveljavnost sklenjene mednarodne pogodbe, mora nastati v zadnji fazi postopka njenega sklepanja, torej takrat, ko država dokončno postane zavezana s sklenjeno mednarodno pogodbo. Kadar prekoračitev pooblastil nastane, npr. v fazi pogajanj, ki držav ne zavezujejo, ima prizadeta država možnost

---

⁹⁴ Ibidem, str. 231.

⁹⁵ Ibidem, str. 232.

izogniti se posledicam prekoračitve pooblastila z zavrnitvijo sklenitve mednarodne pogodbe. V kolikor, kljub prekoračitvi pooblastil v predhodnem postopku, kasneje sklene mednarodno pogodbo, se na prekoračitev kot vzrok neveljavnosti ne more več sklicevati.⁹⁶

Obravnavana določba ni vzrok neveljavnosti tistih mednarodnih pogodb, ki države zavezujejo šele pod pogojem ratifikacije, sprejema ali odobritve, ampak le mednarodnih pogodb, kjer predstavnik države že s svojim soglasjem državo dokončno zaveže, ob tem pa ne upošteva posebnih omejitev svoje pristojnosti. Država ima namreč možnost, da v postopku ratifikacije, odobritve ali pristopa k mednarodni pogodbi, odpravi pomanjkljivost v postopku njenega sklepanja tako, da mednarodne pogodbe ne ratificira, odobri, oziroma k njej ne pristopi. V kolikor tega ne stori, je začetna pomanjkljivost s tem odpravljena.⁹⁷

3.4.2. Napake volje

Napake volje imajo kot vzroki neveljavnosti mednarodnih pogodb veliko podobnost z vzroki neveljavnosti, ki jih poznajo notranjepravni redi. Seveda pa so v mednarodnem pravu opredeljeni upoštevajoč okoliščino, da so pogodbene stranke mednarodnih pogodb države.⁹⁸ Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi napak volje izvira iz splošnih načel civilnega prava. Zmota, prevaro in silo je mogoče najti že v rimskem pravu.⁹⁹

V praksi so se države redko sklicevale na neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi napak volje. Še najpogosteje so se sklicevale na zmoto. Vendar zaenkrat nobenemu zahtevku še ni bilo ugodeno. Prav zato so posamezne države ob sprejemanju Konvencije izrazile dvom o potrebnosti ureditve napak volje v Konvenciji. Nazadnje je prevladalo mnenje, da je ureditev potrebna, in sicer v prvi vrsti kot »varnostni ventil« za redke primere, ki se utegnejo zgoditi v praksi in tudi zato, da bi bila po sprejemu Konvencije preprečena ugibanja o taksativnosti ureditve vzrokov neveljavnosti.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Ibidem, str. 232-33.

⁹⁷ YBILC, 1966, Vol. II, str. 243.

⁹⁸ Türk, D., op. cit., str. 268.

⁹⁹ Nahlik, S. E., op. cit., str. 741.

¹⁰⁰ Ibidem, str. 742.

Konvencija je trem tradicionalnim vrstam napak volje, zmoti, prevari in prisili predstavnika države, dodala še podkupovanje in prisilo države z uporabo sile ali grožnje s silo.¹⁰¹

3.4.2.1. Zmota

Zmota je v mednarodnopravni doktrini in praksi držav že dolgo sprejeta kot vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb.¹⁰² V praksi se je največkrat pojavila kot geografska zmota, predvsem v povezavi z zemljevidi.¹⁰³ Obstoj zmote se največkrat pokaže šele v fazi izvrševanja mednarodne pogodbe.¹⁰⁴

Zmota je nepoznavanje ali napačna predstava o nekem dejstvu ali okoliščini. V skladu s splošnim prepričanjem, je vzrok neveljavnosti mednarodne pogodbe le bistvena in opravičljiva zmota pogodbene stranke. Izkazana pa mora biti tudi vzročna zveza med obstojem zmote in soglasjem za sklenitev mednarodne pogodbe.¹⁰⁵

Zmota je bistvena, kadar je tako pomembna, da v kolikor stranka ne bi bila v zmoti, pogodbe s takšno vsebino ne bi sklenila¹⁰⁶ in opravičljiva, če stranki za nepoznavanje vseh okoliščin ni mogoče očitati neskrbnega ravnanja. Merilo skrbnega ravnanja je v mednarodnem pravu opredeljeno strožje kot v notranjem pravu. Pri sklepanju mednarodnih pogodb so namreč udeležene države, ki razpolagajo z ustreznimi strokovnjaki in celotnim državnim aparatom, ki ima možnost natančno preučiti vse okoliščine sklepanja mednarodne pogodbe.¹⁰⁷

Doktrina je izdelala tri kategorije zmot, ki lahko nastanejo v postopku sklepanja mednarodnih pogodb, in sicer:¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Arechaga, E. J., op. cit., str. 60; Nahlik, S. E., op. cit., str. 743.

¹⁰² Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 234.

¹⁰³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 243.

¹⁰⁴ Reuter, P., op. cit., str. 176.

¹⁰⁵ Andrassy, J., op. cit., str. 311.

¹⁰⁶ McNair, L., op. cit., str. 211.

¹⁰⁷ Andrassy, J., op. cit., str. 311.

¹⁰⁸ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 233-34.

1. bistvena zmota, ki prepreči nastanek sporazuma za sklenitev mednarodne pogodbe (zmota o naravi sporazuma in zmota o identiteti predmeta),
2. materialna zmota, ki ne prepreči nastanka sporazuma in je (le) vzrok njegove neveljavnosti,
3. nebistvena zmota, ki ne vpliva na veljavnost sporazuma.

V mednarodnopravnih odnosih se zdita prvo in drugo navedena zmota skrajno neverjetni, Razlog je tako v kompleksnosti postopka sklepanja mednarodnih pogodb, kot tudi v veliki meri skrbnosti, s katero države sklepajo mednarodne pogodbe.¹⁰⁹

3.4.2.1.1. Neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi zmote v praksi mednarodnih sodišč

Mednarodna praksa se je z zmoto srečala redko in najpogosteje le na posreden način. Stalno Meddržavno sodišče se je z zmoto ukvarjalo v zadevah »Legal Status of Eastern Greenland«¹¹⁰ in »The Mavrommatis Jerusalem Concessions«¹¹¹, Meddržavno sodišče pa v zadevi »Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Preliminary Objections«¹¹² in »Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits«¹¹³ ter v zadevi »Case Concerning Sovereignty over Certain Frontier Land«¹¹⁴.

V zadevi »Legal Status of Eastern Greenland«¹¹⁵ je Norveška zatrjevala zmoto svojega zunanjega ministra glede posledic njegove izjave. Sodišče je ugotovilo, da pravno upoštevna zmota ni nastala, saj je bila izjava oziroma odgovor zunanjega ministra odločen in nepogojen. Zunanji minister bi moral predvideti dejanje Danske, ki je bilo storjeno kot posledica njegove izjave. Tudi sodnik Anzilotti se je strinjal, da v konkretnem primeru ni nastala pravno upoštevna zmota, ker ni bila opravičljiva:

---

¹⁰⁹ Andrassy, J., op. cit., str. 311; Rozakis, C. L., The Conditions..., op. cit., str. 233-34.

¹¹⁰ PCIJ, Series A/B, No. 53, 1933, str. 22.

¹¹¹ PCIJ, Series A, No. 5, 1925, str. 7.

¹¹² ICJ Reports, 1961, str. 1961, str. 17.

¹¹³ ICJ Reports, 1962, str. 6.

¹¹⁴ ICJ Reports, 1959, str. 209.

¹¹⁵ PCIJ, Series A/B, No. 53, 1933, str. 71.

»But even accepting, for a moment, the supposition that M. Ihlen was mistaken as to the results which might ensue from an extension of Danish sovereignty, it must be admitted that this mistake was not such as to entail the nullity of the agreement. If a mistake is pleaded it must be of an excusable character; and one can scarcely believe that a Government could be ignorant of the legitimate consequences following upon an extension of sovereignty...«.¹¹⁶

Tudi Meddržavno sodišče je v prvem delu postopka v zadevi »Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Preliminary Objections«¹¹⁷ ugotovilo, da v zadevi zmota ni nastala. V kolikor bi zmota nastala, bi vplivala na veljavnost izraženega soglasja. Spor med pogodbenicama je nastal, ko je bila dogovorjena meja prikazana na zemljevidu. V drugem delu postopka je Meddržavno sodišče glede zmote navedlo:

»It is an established rule of law that the plea of error cannot be allowed as an element vitiating consent, if the party advancing it contributed by its own conduct to the error, or could have avoided it, or if the circumstances were such as to put that party on notice of a possible error«.¹¹⁸

Sodišče je zaključek napravilo glede na položaj in kvalifikacije oseb, ki so na strani Tajске pregledovale sporni zemljevid.¹¹⁹

Stalno Meddržavno sodišče je v zadevi »Readaptation of the Mavrommatis Jerusalem Concessions«¹²⁰, ki se sicer nanaša na koncesije in ne na mednarodne pogodbe, kot nujen pogoj za upoštevanje zmote kot pravno relevantne zahtevalo, da se zmota nanaša na okoliščino, ki je pogoj za sklenitev, oziroma je bistvena podlaga sklenitve sporazuma. Sodišče je zapisalo:

»The fact that the concessionaire is under an obligation to form within a short period an Ottoman Company to work the Concession renders his nationality of practically no importance, his technical abilities and financial connections being the essential points... the Court has come to the conclusion that the reference to M. Mavrommatis as an

---

¹¹⁶ Ibidem, str. 92.

¹¹⁷ ICJ Reports, 1961, str. 30. Sodba sodišča se sicer nanaša na sprejem njegove pristojnosti z opcijsko klavzulo, ki je enostransko dejanje, a jo je mogoče uporabiti tudi za mednarodne pogodbe.

¹¹⁸ ICJ Reports, 1962, str. 26.

¹¹⁹ Ibidem, str. 26.

¹²⁰ PCIJ, Series A, No. 5, str. 30-31.

Ottoman subject in the agreements concerning Jerusalem Concessions, is not intended to represent a condition on which the grant of the concession is dependent and that, therefore, the fact that M. Mavrommatis is not an Ottoman subject cannot involve the invalidity of the concession«. ¹²¹

Nebistvena zmotā torej ne vpliva na veljavnost mednarodne pogodbe.

Meddržavno sodišče se je z zmotā ukvarjalo še v zadevi »Case concerning Sovereignty over Certain Frontier Land«¹²², kjer pa je odločilo, da obstoj zmotā ni dokazan. Sodišče je zavrnilo trditve Nizozemske in štelo, da zgolj neskladnost med določenimi dokumenti, ki so sicer vodili do sklenitve Konvencije o meji iz leta 1843, ne predstavlja zmotā, ki bi vplivala na njeno veljavnost. ¹²³

3.4.2.1.2. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi zmotā v Konvenciji

Kljub temu, da je zmotā v mednarodnem pravu že dolgo sprejeta kot vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb, slednje do sprejema Konvencije ni izoblikovalo jasnih kriterijev o tem, kdaj zmotā povzroči neveljavnost sklenjene mednarodne pogodbe. ¹²⁴

Enako kot zgoraj obravnavani določbi 46. in 47. člena Konvencije, je tudi določba 48. člena o zmoti oblikovana restriktivno, in za razliko od navedenih določb, pozitivno. Obravnavana določba 48. člena upošteva stališča zgoraj navedenih sodb in predstavlja kodifikacijo pravil običajnega mednarodnega prava. ¹²⁵

V skladu z določbo I. odstavka 48. člena so pogoji za uspešno sklicevanje na zmotā sledeči: ¹²⁶

1. zmotā se mora nanašati dejstvo ali okoliščino za katero je država, ki je v zmoti domnevala, da v času sklenitve ¹²⁷ mednarodne pogodbe obstoji (izključene so

---

¹²¹ Ibidem, str. 30-31.

¹²² ICJ Reports, 1959, str. 209.

¹²³ Ibidem, str. 222-27.

¹²⁴ Rozakis, C. L., The Conditions..., op. cit., str. 234.

¹²⁵ Brownlie, I., op. cit., str. 615.

¹²⁶ Rozakis, C. L., The Conditions..., op. cit., str. 234-35.

- torej zmote, ki so obstajale pred sklenitvijo mednarodne pogodbe, in zmote, ki so nastale po njeni sklenitvi),
2. zmota se mora nanašati dejstvo ali okoliščino (pravne zmote so tako izključene),
  3. zmota se mora nanašati na dejstvo ali okoliščino, ki predstavlja bistveno podlago za sklenitev mednarodne pogodbe (zmota mora biti bistvena),
  4. zmota se mora odražati v besedilu sklenjene mednarodne pogodbe,
  5. država pogodbenica, ki je v zmoti, ni smela k nastanku zmote prispevati s svojim ravnanjem in okoliščine niso smele biti takšne, da bi jo opozorile na zmoto.

V skladu s pogojema iz druge in tretje točke je pravno upoštevena le dejanska in bistvena zmota. Po mnenju Komisije za mednarodno pravo bi priznavanje pravne zmote škodljivo vplivalo na stabilnost mednarodnih pogodbenih odnosov.¹²⁸

Določba 48. člena se nanaša tako na enostransko kot tudi na obojestransko zmoto.¹²⁹ Ni torej pomembno, ali je bila v zmoti le ena ali obe, oziroma vse države pogodbenice. Takšna določba je edino pravilna, saj bistvena zmota prizadene sam temelj mednarodne pogodbe, torej sporazum pogodbenih strank, ki v primeru bistvene zmote ne obstoji.

V skladu z zgoraj navedeno 5. točko se na zmoto ne more sklicevati država, ki je s svojim ravnanjem prispevala k nastanku zmote, in tudi ne država, ki bi glede na okoliščine za zmoto lahko vedela (opravičljiva zmota). Določba II. odstavka 48. člena deloma povzema zgoraj navedeno sodbo Meddržavnega sodišča v zadevi »Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits«¹³⁰. Določba Konvencije iz sodbe ni povzela besedila »v kolikor bi se zmoti lahko izognila«. Razlog je v tem, da navedena okoliščina učinkuje zelo široko in bi pustila premalo prostora za učinkovanje, že tako restriktivno oblikovanega, pravila o zmoti.¹³¹

Določba III. odstavka 48. člena zaradi jasnosti izrecno poudarja, da je napake, nastale pri oblikovanju besedila mednarodne pogodbe, treba obravnavati in odpraviti v skladu z

---

¹²⁷ Konvencija ne opredeljuje časa sklenitve mednarodne pogodbe. V praksi za najprimernejši trenutek velja bodisi datum začetka veljavnosti mednarodne pogodbe za pogodbeno stranko, bodisi datum, ko je pogodbenica stranka izrazila soglasje, da jo mednarodna pogodba zavezuje. Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1289. Podobno McDade, P. V.: The Effect of Article 4 of the Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, ICLQ, Vol. 35, Part 3, 1986, str. 509, 511.

¹²⁸ YBILC, 1966, Vol. II, str. 244.

¹²⁹ Ibidem, str. 244.

¹³⁰ ICJ Reports, 1962, str. 26.

¹³¹ YBILC, 1966, Vol. II, str. 244.

določbo 79. člena Konvencije.¹³² Gre za napake kot je npr. pomota pri črkovanju besed, tiskarska napaka, napačno postavljanje ločil. Nepazljivost države pogodbenice pri branju besedila mednarodne pogodbe ne vpliva na njeno veljavnost in jo je treba razlikovati od zmote nastale v postopku sklepanja mednarodne pogodbe. Za razmejitev med zmoto kot vzrokom neveljavnosti mednarodnih pogodb in tekstovno napako je ključnega pomena, ali je med pogodbenimi strankami glede obstoja napake v besedilu mednarodne pogodbe nastal spor. V kolikor spora ni, gre za tekstovno napako, ki jo je treba odpraviti v skladu z določbo 79. člena. V obratnem primeru, torej kadar spor obstoji, govorimo o zmoti v smislu določbe 48. člena.¹³³

3.4.2.2. Prevara

Skoraj vsi notranjepravni redi poznajo in sankcionirajo prevaro pri sklepanju pogodb. Prevara se že dalj časa pojavlja tudi v doktrini mednarodnega prava. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi prevare je mogoče izluščiti iz splošnih pravnih načel, ki jih poznajo civilizirani narodi.¹³⁴ V preteklosti so jo nekateri avtorji obravnavali skupaj z zmoto, drugi pa ločeno.¹³⁵ Za ločeno obravnavanje prevare se je odločila tudi Komisija za mednarodno pravo.

Od vseh vzrokov neveljavnosti je prevara najbolj »teoretična«, saj kljub navajanju le te v doktrini, v praksi ni mogoče zaslediti niti enega primera, ko bi se država nanjo sklicevala.¹³⁶ Ker države sklepajo mednarodne pogodbe skrajno previdno in z veliko mero skrbnosti, je verjetnost nastanka prevare tudi v prihodnosti zelo majhna. Verjetnost zmanjšuje še okoliščina, da mednarodna pogodba služi sodelovanju in izboljšanju odnosov med državami, kar pa je s prevaro nezdružljivo.

Prevara izniči sporazum, ki je temelj vsake mednarodne pogodbe. Ne glede na to, da je prevarana država v osnovi sicer v zmoti¹³⁷, je prevaro treba razlikovati od zmote. Prevara

---

¹³² Določba ne opredeljuje vzroka neveljavnosti mednarodnih pogodb. Predpisuje le način za popravilo napak v besedilu mednarodne pogodbe ali v njenih overjenih kopijah.

¹³³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 272; Elias, T. O., Problems..., op. cit., str. 370; Aust, A., Handbook..., op. cit., str. 110-11.

¹³⁴ Schwarzenberger, G., A Manual..., op. cit., str. 62-3.

¹³⁵ Elias, T. O., Problems..., op. cit., str. 362-63.

¹³⁶ Rozakis, C. L., The Conditions..., op. cit., str. 237.

¹³⁷ Ibidem, str. 238.

namreč prizadene temelj sporazuma oziroma soglasja, to je medsebojno zaupanje pogodbenih strank in ne tako kot zmota, le pogoje soglasja, oziroma sporazuma pogodbenih strank.¹³⁸

Za razliko od zmote, ki sama po sebi ne vključuje nedopustnega ravnanja in predstavlja vzrok neveljavnosti mednarodne pogodbe, le kadar je bistvena, prevara vsebuje nedopusten element goljufije in predstavlja mednarodno protipravno ravnanje.¹³⁹

3.4.2.2.1. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi prevare v Konvenciji

Ker mednarodnopravne prakse o prevari ni, je Komisija za mednarodno pravo oklevala, ali institut prevare sploh uvrstiti med določbe Konvencije o vzrokih neveljavnosti mednarodnih pogodb. Prevladalo je stališče, da je v Konvenciji treba urediti splošni institut prevare, praksi držav in mednarodnih sodišč pa prepustiti, da v prihodnosti podrobneje izdelajo njegovo vsebino.¹⁴⁰

Zdi se, da sta ključna razloga za ureditev prevare preventivna, in sicer odvrniti države od njene storitve in preprečiti dvome o taksativnosti ureditve vzrokov neveljavnosti v Konvenciji.¹⁴¹

V skladu z določbo 49. člena Konvencije o prevari govorimo, kadar ena država pogodbenica namenoma prevara drugo državo pogodbenico, da bi slednja sklenila mednarodno pogodbo. Gre za vsakršno lažnivo ravnanje (npr. ponareditev zemljevida na podlagi katerega se določa mejna črta), ki ima namen doseči sklenitev mednarodne pogodbe. Seveda o prevari kot vzroku neveljavnosti lahko govorimo le, če je bila uspešna, če je torej privedla do sklenitve mednarodne pogodbe.

Primerjava besedil določbe 48. člena o zmoti in določbe 49. člena o prevari pokaže, da so pogoji za sklicevanje na prevaro določeni precej blažje kot za zmoto. Pri prevari je edina zahteva Konvencije, da je prevara napeljala drugo pogodbeno stranko k sklenitvi mednarodne pogodbe. Določen ni noben izmed pogojev uspešnega sklicevanja na zmoto.

---

¹³⁸ YBILC, 1966, Vol. II, str. 244.

¹³⁹ Reuter, P., op. cit., str. 177.

¹⁴⁰ YBILC, 1966, Vol. II, str. 244.

¹⁴¹ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 239-40.

Seveda pa v mednarodnem pravu države ne morejo pričakovati od sopogodbenic, da jim bodo dale na razpolago vse podatke, s katerimi razpolagajo. Dolžnost vsake države je, da pred sklenitvijo mednarodne pogodbe pazljivo preuči vsa dejstva in okoliščine, od katerih je odvisna njena sklenitev.¹⁴²

3.4.2.3. Podkupovanje predstavnika države

V postopku nastajanja osnutka Konvencije Komisija za mednarodno pravo sprva ni oblikovala posebne določbe o neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi podkupovanja predstavnika države. Štela je namreč, da je podkupovanje predstavnika države mogoče obravnavati v okviru določbe 49. člena o prevari in v okviru določbe 50. člena o prisili predstavnika države.¹⁴³ Sprejeta določba 50. člena predstavlja kodifikacijo splošnega pravnega načela.¹⁴⁴

Ker obravnavani vzrok neveljavnosti vpliva na soglasje predstavnika za sklenitev mednarodne pogodbe na drugačen način kot v primeru prevare in ker prisila predstavnika države v primerjavi s podkupovanjem izraža bistveno težjo kršitev mednarodnega prava, je v Komisiji za mednarodno pravo prevladalo stališče o samostojni ureditvi podkupovanja predstavnika države kot vzroka neveljavnosti mednarodnih pogodb.¹⁴⁵

Pobudnice za ureditev podkupovanja predstavnika države kot samostojnega vzroka neveljavnosti mednarodnih pogodb so bile države v razvoju, torej države katerih predstavniki so bili v odnosih z ekonomsko močnejšimi državami pogosto v skušnjavi.¹⁴⁶

Glede na vsebino določb Konvencije o zmoti, prevari in podkupovanju predstavnika države je mogoče ugotoviti, da Konvencija s pravno bolj podobnega vidika obravnava prevaro in podkupovanje predstavnika države, kot pa prisilo predstavnika države. Navedeno je razvidno iz določbe o IV. in V. odstavka 44. člena o ločljivosti pogodbenih določb in določbe 45. člena o izgubi pravice uveljavljati neveljavnost mednarodnih pogodb. Ločljivost pogodbenih določb in izguba pravice uveljavljati neveljavnost mednarodnih pogodb sta namreč mogoči le v primeru neveljavnosti mednarodne pogodbe

---

¹⁴² Degan, V. Đ. , op. cit., str.179.

¹⁴³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 245.

¹⁴⁴ Degan, V. Đ. , op. cit., str. 179.

¹⁴⁵ YBILC, 1966, Vol. II, str. 245.

¹⁴⁶ Nahlik, S. E., op. cit., str. 743.

zaradi prevare ali podkupovanja predstavnika države, ne pa tudi zaradi prisile predstavnika države.

V skladu z določbo 50. člena lahko država pogodbenica uveljavlja podkupovanje svojega predstavnika kot vzrok neveljavnosti soglasja za sklenitev mednarodne pogodbe, kadar je neposredno ali posredno podkupovanje s strani druge države pogodbenice vzrok, da je predstavnik države sklenil mednarodno pogodbo.

Pogoj za uspešno sklicevanje na podkupovanje predstavnika države je, da je le to vplivalo na besedilo sklenjene mednarodne pogodbe. Pogodba je neveljavna ne glede na to, da je morebiti določba sprejeta zaradi podkupovanja le ena in nepomembna. Pomembno je le, da brez podkupovanja takšna določba ne bi bila sprejeta.¹⁴⁷

Podkupovanje v smislu določbe 50. člena ne vključuje manjših uslug, ampak le dejanja, ki znatno vplivajo na voljo predstavnika države pri sklepanju mednarodne pogodbe.

Kot izhaja iz določbe 50. člena, je pogoj za neveljavnost mednarodne pogodbe tudi, da je dejanje podkupovanja mogoče pripisati, bodisi posredno, bodisi neposredno, drugi državi pogodbenici.¹⁴⁸ Zgolj obstoj podkupovanja ne zadošča. Ni pa treba, da podkupovanje storijo uradni predstavniki sopogodbenice. Zadošča, da gre za osebo, ki ravna pod nadzorom ali v imenu države sopogodbenice.¹⁴⁹

V praksi bo obstoj podkupovanja težko dokazati. Za njegovo ugotovitev bo v konkretnem primeru treba raziskati vse okoliščine sklepanja mednarodne pogodbe, tudi značaj predstavnika države, njegovo zasebno življenje, slabosti, posebna nagnjenja. Zaradi ohlapnosti besedila Konvencije, bo težavna tudi ugotovitev, ali podkupovanje izvira neposredno ali posredno od države pogodbenice. Žal so bili na konferenci vsi predlogi za izboljšanje besedila Konvencije zavrnjeni.¹⁵⁰

---

¹⁴⁷ Reuter, P., op. cit., str. 178.

¹⁴⁸ YBILC, 1966, Vol. II, str. 245.

¹⁴⁹ Reuter, P., op. cit., str. 179.

¹⁵⁰ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 241-42.

3.4.2.4. Prisila

V praksi držav se je prisila kot vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb izkazala za pomembnejšo, kot do sedaj obravnavani vzroki.

Konvencija prisilo obravnava v dveh določbah, in sicer v določbi 51. člena ureja neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države in v določbi 52. člena neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi prisile države z uporabo sile ali grožnje s silo.

Za razliko od sankcije neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile ali grožnje s silo zoper državo, je sankcija neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi prisile predstavnika države obstajala že v preteklosti in je bila ob sprejemanju Konvencije že del običajnega mednarodnega prava.¹⁵¹

3.4.2.4.1. Prisila predstavnika države

Po splošnem prepričanju prisila predstavnika države usmerjena zoper njega osebno povzroči neveljavnost na ta način izraženega soglasja k sklenitvi mednarodne pogodbe.¹⁵²

V postopku priprave osnutka Konvencije Komisija za mednarodno pravo sprva ni oblikovala dveh določb o neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi prisile. Predvidena je bila le neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi uporabe sile ali grožnje s silo zoper državo.¹⁵³ Šele zadnji posebni poročevalec H. Waldock je v svoje poročilo vključil tako neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države, kot tudi zaradi prisile države z uporabo sile ali grožnje s silo.¹⁵⁴ Njegova odločitev je pravilna, saj s pravnega vidika obstajata dve različni obliki prisile, ki pa ju v praksi ni mogoče vedno ločiti. Leta 1939 je npr. Nemčija izsilila podpis za sklenitev mednarodne pogodbe o ustanovitvi nemškega protektorata nad Bohemijo in Moravsko z uporabo prisile zoper

---

¹⁵¹ McNair, L., op. cit., str. 207; Przetacnik, F.: The Validity of Treaties Concluded Under Coercion, *Indian Journal of International Law*, 1975, str. 177.

¹⁵² YBILC, 1966, Vol. II, str. 245-46.

¹⁵³ Ibidem, str. 185.

¹⁵⁴ Ibidem, str. 188. Nekateri avtorji mednarodnega prava prisilo predstavnika države in prisilo države obravnavajo enotno. Glej Elias, T. O., *Problems...*, op. cit., str. 378-79.

takratnega predsednika in zunanjega ministra nekdanje Češkoslovaške in z uporabo resnih groženj zoper državo samo.¹⁵⁵ Praktični primer uporabe prisile zoper predstavnika države je tudi uporaba prisile zoper predstavnike nekdanje Češkoslovaške s strani nekdanje Sovjetske zveze leta 1968 s katero je bila dosežena sklenitev mednarodne pogodbe, ki je dovoljevala prisotnost sovjetskih oboroženih sil v nekdanji Češkoslovaški.¹⁵⁶

V skladu z določbo 51. člena Konvencije je brez pravnega učinka mednarodna pogodba, h kateri je bilo soglasje predstavnika države doseženo z dejanji ali grožnjami zoper njega osebno. Določba pokriva dejanja in grožnje usmerjene zoper predstavnika države kot osebo, npr. grožnja z uničenjem kariere, z razkritjem osebnih nediskretnih ravnanj ali grožnja usmerjena zoper njegove družinske člane.¹⁵⁷

Iz besedila določbe 51. člena je mogoče razbrati, da mora biti prisila usmerjena zoper predstavnika države, da bi se na ta način dosegla sklenitev mednarodne pogodbe, in da prisila predstavnika države povzroči neveljavnost sklenjene mednarodne pogodbe, ne glede na to od koga prisila izvira. Namen ureditve neveljavnosti mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države je okoliščina, da prisila povzroči neveljavnost na ta način izraženega soglasja. Ni torej pomembno od koga prisila izvira, ampak le njen vpliv na soglasje prizadete države pogodbenice. Takšna razlaga v primeru prevare in podkupovanja ni mogoča, saj jo besedilo določb 49. in 50. člena izključuje.¹⁵⁸ Vsaka prisila predstavnika države je torej vzrok neveljavnosti mednarodne pogodbe.

3.4.2.4.2. Prisila države z uporabo sile ali grožnje s silo

Mednarodna pogodba, sklenjena zaradi uporabe sile ali grožnje s silo s strani ene države pogodbenice zoper drugo, je nična. Načelo prepovedi uporabe sile oziroma grožnje s silo,

---

¹⁵⁵ YBILC, 1966, Vol. II, str. 246.

¹⁵⁶ Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1290.

¹⁵⁷ YBILC, 1966, Vol. II, str. 246.

¹⁵⁸ Drugače Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 243-44. Rozakis meni, da je bil namen načrtovalcev osnutka Konvencije na enak način omejiti možnost sklicevanja na neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države kot v primeru prevare in podkupovanja. Na prisilo svojega predstavnika se sme država sklicevati le, če izvira od države sopogodbenice. Varovanje stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov pretehta varovanje soglasja za sklenitev mednarodne pogodbe. Praksa držav in mednarodnih sodišč bo v prihodnosti pokazala katera razlaga, ali varovanje mednarodne pogodbe ali soglasja za njeno sklenitev, je pravilna.

je temeljno načelo mednarodnega prava, njegovo spoštovanje pa ključno za obstoj mednarodne skupnosti.

3.4.2.4.2.1. Razvoj načela prepovedi uporabe sile in grožnje s silo

Pravila o prepovedi uporabe sile in grožnje s silo so začela nastajati v začetku 20. stoletja. Haaške mirovne konference iz leta 1899 in 1907 predstavljajo prvi poskus omejiti pravico zatekati se k vojni.¹⁵⁹ Pravi zagon pa so omenjena pravila dobila po prvi in še posebej po drugi svetovni vojni.

Mnenje, da so mednarodne pogodbe sklenjene pod prisilo neveljavne, je v mednarodnopravni doktrini začelo prevladovati šele z ustanovitvijo Društva narodov leta 1919 in sklenitvijo Briand – Kelloggovega pakta o odpovedi pravici do vojne leta 1928.

V okviru Društva narodov uporaba sile in grožnje s silo ni bila popolnoma prepovedana, ampak le omejena, in sicer z dolžnostjo držav poskusiti rešiti spor z določenimi sredstvi mirnega reševanja sporov in s trimesečnim moratorijem. Z vidika dejanskega učinkovanja pravila o omejitvi pravice do uporabe sile in grožnje s silo, je treba upoštevati še okoliščino, da Združene države Amerike nikoli niso postale članice Društva narodov, Sovjetska zveza, Japonska, Nemčija in Italija pa so kmalu izstopile.

V Briand–Kelloggovem paktu, katerega pravila so danes pravila običajnega mednarodnega prava, so njegove pogodbenice izjavile, da obsojajo vojno kot sredstvo reševanja sporov in se ji v medsebojnih odnosih kot instrumentu nacionalne politike odpovedujejo. Uporaba vojne je bila, razen v samoobrambi, v celoti prepovedana. Izjema sicer ni bila izrecno določena v besedilu pakta, a je izhajala iz tihega sporazuma držav pogodbenic.¹⁶⁰ Ključna pomanjkljivost ureditve prepovedi uporabe sile v paktu je bila odsotnost sistema sankcij. Preambula je zgolj navajala, da država, ki krši pakt, ne sme uživati ugodnosti iz te pogodbe. Drugače kot v primeru pakta Društva narodov, so pogodbenice Briand – Kelloggovega pakta postale skoraj vse takrat obstoječe države.

---

¹⁵⁹ Tako je npr. določba 1. člena Haaške konvencije II iz leta 1907 prepovedala uporabo oborožene sile za izterjavo pogodbenih dolgov. Prepoved je bila pogojena z dolžnostjo države dolžnice, da privoli v rešitev spora z arbitražo.

¹⁶⁰ Randelzhofer, A.: Use of force, EPIL, Vol. four, 2000, str. 1248.

Začrtani trend se je nadaljeval s sprejemom UL OZN, ki je med temeljna načela, vsebovana v določbi 2. člena, uvrstila tudi načelo prepovedi uporabe sile in grožnje s silo. Države članice OZN so se zavezale, da se bodo v mednarodnih odnosih vzdržale grožnje s silo in uporabe sile, ki bi bila naperjena zoper teritorialno nedotakljivost ali politično neodvisnost katerekoli države, ali bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji Združenih narodov. Določba predstavlja napredek v primerjavi z ureditvijo v Briand–Kellogovem paktu, saj prepoveduje ne le vojno, ampak uporabo sile in grožnje s silo, ter prepoved dopolnjuje s sistemom kolektivnih sankcij.¹⁶¹ Ustanovna listina dopušča uporabo oborožene sile le v samoobrambi (individualni ali kolektivni) ali kot ukrep Varnostnega sveta OZN, ki je sprejet v skladu z določbami UL OZN. Varnostni svet je po UL OZN primarno odgovoren za vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti.

Načelo prepovedi uporabe sile in grožnje s silo v UL OZN dopolnjujeta Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z UL OZN¹⁶² iz leta 1970 in Sklepna listina konference o varnosti in sodelovanju v Evropi (Helsinška sklepna listina) iz leta 1975.

Deklaracija državam nalaga, da se v mednarodnih odnosih vzdržijo uporabe sile in grožnje s silo, uperjene zoper teritorialno celovitost ali politično neodvisnost katerekoli države in uporabe sile ali grožnje s silo, ki bi bila na kakršenkoli drug način nezdržljiva s cilji OZN. Uporaba sile je izrecno opredeljena kot kršitev mednarodnega prava, agresivna vojna¹⁶³ pa kot zločin proti miru.

Po sprejemu opisanih ključnih mednarodnopravnih dokumentov, je Meddržavno sodišče v zadevi »Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits«¹⁶⁴ ugotovilo, da je prepoved uporabe sile in grožnje s silo, kot jo opredeljuje določba IV. odstavka 2. člena UL OZN postala pravilo običajnega mednarodnega prava.¹⁶⁵

---

¹⁶¹ Določbe 39. do 51. člena UL OZN.

¹⁶² Deklaracija ni samostojen pravni vir, ampak vsebuje razlago in progresivni razvoj UL OZN. Türk, D., op. cit., str. 63.

¹⁶³ Agresivno vojno je leta 1974 v Resoluciji 3314 (XXIX) opredelila Generalna skupščina OZN. V določbi 1. člena je agresija opredeljena kot uporaba oborožene sile s strani ene države zoper suverenost, teritorialno celovitost ali politično neodvisnost druge države, ali uporaba oborožene sile, ki je na drug način nezdržljiva z Ustanovno listino OZN. V skladu z določbo 2. člena je prva uporaba oborožene sile prima facie dokaz agresije, v kolikor Varnostni svet ob upoštevanju vseh okoliščin primera ne odloči drugače.

¹⁶⁴ ICJ Reports, 1986, str. 14.

¹⁶⁵ Ibidem, str. 98-102. Enako tudi Rozakis, C. L., The conditions..., op. cit., str. 244.

3.4.2.4.2.2. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile in grožnje s silo

Kot je razvidno iz opisanega razvoja načela prepovedi uporabe sile in grožnje s silo, je mednarodno pravo še v nedavni preteklosti uporabo sile in grožnje s silo dopuščalo kot legitimno sredstvo v mednarodnih odnosih. V praksi so se ju močnejše države pogosto posluževale in s tem dosegle sklenitev mednarodne pogodbe, ki je šibkejša država sicer nikoli ne bi sklenila. Ker pa je bila uporaba sile in grožnje s silo legitimna, tudi mednarodna pogodba sklenjena na ta način, ni bila neveljavna.¹⁶⁶

S postopnim razvojem prepovedi uporabe sile in grožnje s silo v mednarodnih odnosih, se je vse bolj utrjevalo prepričanje, da je mednarodna pogodba, sklenjena s kršitvijo navedenega načela, neveljavna. Danes v praksi kršitev načela prepovedi uporabe sile in grožnje s silo predstavlja najpomembnejšo napako volje pri sklepanju mednarodnih pogodb.

Pogodba sklenjena z uporabo sile ali grožnje s silo zoper državo je neveljavna, ker krši načelo svobodne volje pogodbenih strank, ki je nujen pogoj veljavnosti mednarodnih pogodb. Do enakega zaključka vodi zahteva po spoštovanju načela, da nihče ne sme imeti koristi od lastnega protipravnega ravnanja. Uporaba sile in grožnje s silo je prepovedana in njuna uporaba je protipravno ravnanje. Ker storilec od svojega protipravnega ravnanja ne sme imeti koristi, je sklenjena mednarodna pogodba neveljavna.¹⁶⁷

3.4.2.4.2.3. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile in grožnje s silo v praksi držav in mednarodnih sodišč

V praksi držav obstaja kar nekaj primerov mednarodnih pogodb, ki so bile sklenjene pod prisilo. Primer je npr. pogodba z dne 17.11.1905 o vzpostavitvi japonskega protektorata nad Korejo. Sklenitev pogodbe je bila dosežena z uporabo sile s strani Japonske. Podobno je Japonska prisilila Kitajsko v sklenitev pogodb meseca maja 1915. Japonska je zahtevala, da Kitajska izpolni pogodbe v roku 48 ur, medtem ko je sama v tem času ponosno razkazovala svojo vojaško moč. Še novejši primer je pogodba iz leta 1939 o

---

¹⁶⁶ Przetacznik, F., op. cit., str. 177. Podobno tudi McNair, L., op. cit., str. 207; Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 244.

¹⁶⁷ Przetacznik, F., *ibidem*, str. 180.

vzpostavitvi nemškega protektorata nad Bohemijo in Moravsko¹⁶⁸ in pogodba, s katero je nekdanja Češkoslovaška, na podlagi okupacije leta 1968 s strani oboroženih sil petih držav članic Varšavskega pakta, sklenila pogodbo o nastanitvi njihovih oboroženih sil¹⁶⁹.

Meddržavno sodišče se je z obravnavanim vzrokom neveljavnosti mednarodnih pogodb ukvarjalo v zadevi »Fisheries Jurisdiction (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland), Jurisdiction of the Court«¹⁷⁰. V zadevi je Islandija trdila, da je izmenjava not z Združenim kraljestvom z dne 11.3.1961, zaradi uporabe prisile s strani Združenega kraljestva, neveljavna. Spor med državama je nastal, ko je Združeno kraljestvo nasprotovalo razširitvi islandske izključne ribolovne cone na 50 morskih milj. Združeno kraljestvo je spor v skladu z dogovorom iz izmenjave not predložilo Meddržavnemu sodišču. Sodišče je zapisalo:

»There can be little doubt, as is implied in the Charter of the United Nations and recognized in Article 52 of the Vienna Convention on the Law of Treaties, that under contemporary international law an agreement concluded under the threat or use of force is void. It is equally clear that a court cannot consider an accusation of this serious nature on the basis of a vague general charge unfortified by evidence in its support«.¹⁷¹

Sodišče je odločitev oprlo na okoliščino, da je iz poteka pogajanj pred sklenitvijo sporazuma razvidno, da so ta potekala svobodno in na podlagi spoštovanja svobode in enakosti obeh držav pogodbenic. Sodišče ni našlo nobene okoliščine, ki bi v njegove ugotovitve vnašala dvom.¹⁷²

Na enak način je sodišče zavrnilo podobno, a še bolj nejasno obtožbo Islandije zoper Nemčijo v zadevi »Fisheries Jurisdiction (Federal Republic of Germany v. Iceland), Jurisdiction of the Court«.¹⁷³

---

¹⁶⁸ Ibidem, str. 175-76.

¹⁶⁹ Degan, V. Đ., op. cit., str. 178.

¹⁷⁰ ICJ Reports, 1973, str. 3.

¹⁷¹ Ibidem, str. 14.

¹⁷² Ibidem, str. 14.

¹⁷³ Ibidem, str. 49, 59.

3.4.2.4.2.4. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi uporabe sile in grožnje s silo v Konvenciji

V skladu z določbo 52. člena Konvencije je nična mednarodna pogodba, ki je sklenjena zaradi uporabe sile ali grožnje s silo na način, ki krši načela mednarodnega prava, vsebovana v Ustanovni listini OZN. Določba predstavlja kodifikacijo običajnega mednarodnega prava, kot se je razvilo v času po koncu 2. svetovne vojne.¹⁷⁴

Komisija za mednarodno pravo se je v postopku oblikovanja obravnavane določbe srečevala s težavami, saj se je v mednarodnem pravu pojem sile začel uporabljati širše, in ne več zgolj v pomenu vojaške sile. Vključeval naj bi tudi npr. ekonomske in politične pritiske. V skladu s tem so komunistične države in države tretjega sveta želele, da se v določbo 52. člena poleg grožnje in uporabe (oborožene) sile, vključijo tudi ekonomski in politični pritiski.¹⁷⁵ Ker pa so ekonomski in politični pritiski nenatančen pojem, ki bi za države lahko pomenil povabilo k neupravičenemu sklicevanju na neveljavnost mednarodnih pogodb, ki zanje pomenijo breme, in ker države pogodbe sklepajo tudi zaradi ekonomskih in političnih potreb, predlog ni bil sprejet.¹⁷⁶

Komisija za mednarodno pravo je s sprejeto določbo 52. člena natančnejšo določitev ravnanj, ki so vzrok neveljavnosti mednarodnih pogodb, prepustila praksi interpretacije relevantnih določb UL OZN.¹⁷⁷ Sedanja interpretacija načela prepovedi uporabe sile in grožnje s silo, kot je zapisano v UL OZN, ne vključuje uporabe ekonomskih in političnih pritiskov, ampak le oboroženo silo.¹⁷⁸

Ne glede na navedeno, pa sprejeto besedilo, ki se nanaša na »načela mednarodnega prava, kot so vključena v UL OZN«, in ne na »načela UL OZN«, dopušča več prostora prostemu

---

¹⁷⁴ Conforti, B., op. cit., str. 128.

¹⁷⁵ Shaw, M., op. cit., str. 664. Predlog je bil kasneje umaknjen v zameno za splošno obsodilno Deklaracijo o prepovedi grožnje ali prisile v kakršnikoli obliki, bodisi vojaške, politične ali ekonomske, v postopku sklepanju mednarodnih pogodb, ki krši načelo suverene enakosti in svobodne privolitve. Deklaracija tvori Aneks I k Sklepnemu aktu Konference o pravu mednarodnih pogodb in ni sestavni del Konvencije, zaradi česar ne zavezuje pogodbenic in tudi ne predstavlja novega vzroka neveljavnosti mednarodnih pogodb. Conforti, B., op. cit., str. 129

¹⁷⁵ YBILC, 1966, Vol. II, str. 246.

¹⁷⁶ Arechaga, J., op. cit., str. 61.

¹⁷⁷ YBILC, 1966, Vol. II, str. 246.

¹⁷⁸ Rozakis, C. L., *The Conditions...*, op. cit., str. 245; Randelhofer, A., op. cit., str. 1251.

razvoju uporabljeni besedi »sila«, saj je ni treba razlagati zgolj v povezavi s pripravljanim delom UL OZN in njenimi določbami.¹⁷⁹

Določba 52. člena Konvencije se nanaša le na uporabo sile in grožnje s silo v mednarodnih odnosih in le na nezakonito uporabo sile ali grožnje s silo. V zvezi s tem je treba opozoriti na zgoraj navedeno pravico do individualne in kolektivne samoobrambe in na vlogo Varnostnega sveta OZN pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Mednarodna pogodba, sklenjena zaradi uporabe sile, ki jo je avtoriziral Varnostni svet, v skladu z določbami UL OZN, je v celoti veljavna in ne podleže sankciji iz določbe 52. člena Konvencije.¹⁸⁰

3.4.3. Neveljavnost mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja obstoječim kogentnim normam

Pozitivno mednarodno pravo pred sprejemom Konvencije koncepta kogentnih norm ni poznalo. Še v prvi polovici 20. stoletja se je zdel obstoj koncepta kogentnih norm v mednarodnem pravu skrajno neverjeten. Ključnega pomena je bila volja držav. Države so z dogovorom lahko odstopile od vsakršnega mednarodnopravnega pravila.¹⁸¹ Po sprejemu Konvencije, pa je bil obstoj koncepta kogentnih norm potrjen še v Dunajski konvenciji o pravu mednarodnih pogodb med državami in mednarodnimi organizacijami in med mednarodnimi organizacijami, in sicer v določbah 53. in 64. člena.

V vsaki skupnosti in njenem pravnem redu, tudi v mednarodni skupnosti držav, obstajajo norme, ki ščitijo temeljne interese celotne skupnosti, in od katerih ni dopustno odstopati. Ali, kot je zapisal Lord McNair:

»It is difficult to imagine any society, whether of individuals or of States, whose law sets no limit whatever to freedom of contract. In every civilised community there are some

---

¹⁷⁹ Rozakis, C. L., *ibidem*, str. 247.

¹⁸⁰ Primer takšnega sporazuma je sporazum med vojaško vlado generala Cedrasa in predstavniki ZDA. Sporazum je bil sklenjen pod vojaškim pritiskom, katerega uporabo je avtoriziral Varnostni svet OZN. Sporazum je zato v celoti veljaven in ne podleže sankciji iz določbe 52. člena Konvencije. Türk, D., *op. cit.*, str. 270.

¹⁸¹ Frowein, J. A., *Jus...*, *op. cit.*, str. 66.

rules of law and some principles of morality which individuals are not permitted by law to ignore or to modify by their agreements«. ¹⁸²

Gre za kogentne norme, za razliko od dispozitivnih norm, ki dopuščajo drugačen dogovor pogodbenih strank. Kogentne norme nujno in vedno zavezujejo vse člane mednarodne skupnosti. Možnost, da neka norma občega mednarodnega prava postane kogentna, je odvisna od njene vsebine. ¹⁸³ Ključnega pomena je, ali ščiti temeljne interese mednarodne skupnosti držav kot celote. Govorimo o mednarodnem javnem redu.

V postopku priprave osnutka Konvencije so vse države razen ene potrdile obstoj koncepta kogentnih norm v mednarodnem pravu. ¹⁸⁴ Vendar pa Konvencija, kot rojstno področje koncepta kogentnih norm, ni prinesla njihovega seznama, ampak le definicijo, iz katere je mogoče izluščiti kriterije za njihovo prepoznavo. Oblikovanje seznama kogentnih norm je s tem prepuščeno praksi držav in mednarodnih sodišč. Razlog za takšen pristop je na eni strani morebitno omejevanje opredelitve novih kogentnih norm glede na tiste, ki bi bile v Konvenciji izrecno naštet, in na drugi strani dejstvo, da identifikacija posameznih kogentnih norm zahteva dolgotrajno študijo, ki je bila izven delovnega področja Komisije za mednarodno pravo. ¹⁸⁵

Konvencija kogentnim normam namenja materialni določbi 53. in 64. člena. Prvo navedena določba za nične mednarodne pogodbe šteje tiste, ki ob sklenitvi nasprotujejo kogentnim normam, druga določba pa s prenehanjem sankcionira mednarodne pogodbe, ki po sklenitvi preidejo v nasprotje z novo nastalo kogentno normo. Ker določba 64. člena ureja vzrok prenehanja mednarodnih pogodb, bo njena vsebina obravnavana v 4. poglavju o vzrokih prenehanja mednarodnih pogodb.

Glede na neobstoj konsistentne prakse držav v zvezi s konceptom kogentnih norm, določba 53. člena deloma predstavlja progresivni razvoj in deloma kodifikacijo nedavno nastalega običajnega mednarodnega prava. Novost je predvsem možnost, da mednarodna skupnost držav kot celota ustvari pravila, ki absolutno zavezujejo vse države, tudi tiste, ki niso sodelovale pri nastajanju pravila ali so mu celo izrecno nasprotovale. ¹⁸⁶

---

¹⁸² McNair, L., op. cit., str. 213-14.

¹⁸³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 248.

¹⁸⁴ Ibidem, str. 247.

¹⁸⁵ Ibidem, str. 248.

¹⁸⁶ Pogačnik, M., Jus Cogens..., op. cit., str. 48, 57, 100.

V skladu z določbo 53. člena Konvencije so kogentne norme občega mednarodnega prava tiste norme, ki so sprejete in priznane s strani mednarodne skupnosti držav kot celote, kot norme, od katerih ni dopustno nobeno odstopanje in, ki jih je mogoče spremeniti samo z novo kogentno normo občega mednarodnega prava.

Čeprav Konvencija kriterije identifikacije določa le za svojo uporabo, so obravnavani kriteriji prerasli v splošno opredelitev kogentnih norm občega mednarodnega prava.¹⁸⁷ Vsaka konkretna kogentna norma občega mednarodnega prava mora glede na navedeno definicijo kumulativno izpolnjevati sledeče pogoje:

1. imeti mora imperativni značaj,
2. pripadati mora občemu mednarodnemu pravu,
3. sankcija za njeno kršitev je ničnost,
4. sprejeta in priznana mora biti kot kogentna norma s strani mednarodne skupnosti držav kot celote.

Imperativni značaj kogentnih norm se v odnosih med državami kaže kot izjema od pogodbene avtonomije, torej kot popolna prepoved odstopanja od vsebine kogentnih norm oziroma drugače kot absolutna obveznost njihovega spoštovanja. Seveda velika večina norm občega mednarodnega prava nima imperativnega značaja. Imperativni značaj je mogoče pripisati le že obstoječim normam občega mednarodnega prava. Ker kogentne norme varujejo temeljne interese in vrednote celotne mednarodne skupnosti, je izključitev možnosti obstoja partikularnih kogentnih norm edino pravilna.

Že obstoječo normo občega mednarodnega prava mora kot imperativno normo po edinem subjektivnem kriteriju identifikacije sprejeti mednarodna skupnost držav kot celota. Gre za privolitev skoraj vseh držav, ki predstavljajo vse poglobitve pravne sisteme, v imperativni značaj pravne norme.¹⁸⁸ Ali, kot je ponazoril predsednik Odbora za pripravo osnutka Konvencije na Dunaju, ambasador Yassen:

»By inserting the words “as a whole” in Article 50 the Drafting Committee had wished to stress that there was no question of requiring a rule to be accepted and recognized as peremptory by all States. It would be enough if a very large majority did so; that would

---

¹⁸⁷ Ibidem, str. 79.

¹⁸⁸ Pogačnik, M.: Imperativne norme občega mednarodnega prava, Zbornik znanstvenih razprav, LVIII. Letnik, 1998, str. 3; V. N., op. cit., str. 381. Podobno Alexidize, L., op. cit., str. 258, ki zahteva zastopnost poglobitvenih političnih sistemov; Weil, P.: Towards Relative Normativity in International Law?, AJIL, Vol. 77, No. 3, 1983, str. 426-27.

mean that, if one state in isolation refused to accept the peremptory character of the rule, or if that State was supported by a very small number of States, the acceptance and recognition of the peremptory character of the rule by the international community as a whole would not be affected«.¹⁸⁹

Privolitev vsake posamezne države v imperativni značaj norme občega mednarodnega prava torej ni potrebna za univerzalno veljavo kogentnih norm. V kolikor bi subjektivni kriterij identifikacije kogentnih norm določal soglasje vseh držav, kogentnih norm zelo verjetno ne bi bilo.

Ker pa mora biti vsaka kogentna norma najprej norma občega mednarodnega prava, govorimo o zahtevi po »dvojni privolitvi«. Slednja kogentne norme uvršča na področje pozitivnega mednarodnega prava.

Glede na predstavljene kriterije, mednarodnopravna doktrina kot kogentne norme občega mednarodnega prava šteje npr. prepoved agresije, prepoved nasilnega vzpostavljanja in vzdrževanja kolonialne dominacije, prepoved genocida, suženjstva, sistematične rasne diskriminacije in mučenja.¹⁹⁰

Ker so pogoji oziroma kriteriji identifikacije kogentnih norm določeni strogo, tudi stabilnost mednarodnih pogodbenih odnosov zaradi neveljavnosti mednarodnih pogodb, ki nasprotujejo kogentnim normam, ni ogrožena.

Seveda pa kogentne norme niso nespremenljive. O njihovi dinamičnosti priča že sama vsebina določb 53. in 64. člena. Kot je že bilo navedeno, slednja kot razlog prenehanja mednarodnih pogodb obravnava nasprotovanje mednarodne pogodbe novo nastali kogentni normi. Ne prepriča pa opredelitev iz določbe 53. člena Konvencije, po kateri je obstoječo kogentno normo mogoče spremeniti oziroma nadomestiti le z novo kogentno normo. V kolikor bi celotna mednarodna skupnost soglašala z nadomestitvijo obstoječe kogentne norme z dispozitivno normo, bi nadomestitev morala biti dovoljena.¹⁹¹

Vsakršno odstopanje od vsebine kogentnih norm je v skladu z določbo 53. člena sankcionirano z ničnostjo. Sankcija ničnosti velja za mednarodno pogodbo, ki ob sklenitvi nasprotuje kogentni normi. V zvezi z določbo 53. člena je pojem »ob sklenitvi«

---

¹⁸⁹ Cassese, A., op. cit., str. 201.

¹⁹⁰ Pogačnik, M., Imperativne norme..., op. cit., str. 24. Podobno tudi Brownlie, I., op. cit., str. 513; Arechaga, E. J., op. cit., str. 64.

¹⁹¹ Rozakis, C. L., The Conditions..., op. cit., str. 251.

smiselno omejiti na trenutek začetka veljavnosti mednarodne pogodbe. Šele takrat namreč začnejo učinkovati v njej dogovorjene pravice in obveznosti.¹⁹²

---

¹⁹² Ibidem, str. 250-51.

4. Vzroki prenehanja mednarodnih pogodb

Tako mednarodno običajno pravo, kot tudi Konvencija, omogočata, oziroma dopuščata, da mednarodne pogodbe prenehajo.¹⁹³ Vzroke prenehanja mednarodnih pogodb, ki jih obravnava Konvencija lahko razvrstimo v štiri skupine:¹⁹⁴

1. objektivne okoliščine, ki jih določa mednarodna pogodba (npr. razvezni pogoj),
2. objektivne okoliščine, ki jih mednarodna pogodba ne določa (nezmožnost izpolnitve, bistveno spremenjene okoliščine, nastanek nove kogentne norme norme občega mednarodnega prava),
3. ravnanje obeh pogodbenih strank,
4. ravnanje ene pogodbene stranke.

Naloga obravnava vzroke prenehanja mednarodnih pogodb iz druge točke, torej nezmožnost izpolnitve, bistveno spremenjene okoliščine in nastanek nove kogentne norme občega mednarodnega prava.

Pri vseh obravnavanih vzrokih nastanejo po sklenitvi mednarodne pogodbe okoliščine, ki jih države ob sklepanju pogodbe niso predvidele, in zaradi katerih postane nadaljnje izvrševanje pogodbe nemogoče, oziroma vsaj za eno pogodbeno stranko predstavlja prekomerno breme.¹⁹⁵

Glede učinka prenehanja mednarodnih pogodb je treba razlikovati med dvostranskimi mednarodnimi pogodbami na eni, ter več ali mnogostranskimi mednarodnimi pogodbami na drugi strani. Za razliko od dvostranske mednarodne pogodbe, ki ob odpovedi v celoti preneha, več ali mnogostranska mednarodna pogodba med preostalimi državami pogodbenicami velja še naprej.

---

¹⁹³ Pojem prenehanja se v francoskem izvorniku Konvencije glasi »extinction« in v angleškem »termination«. Kot je že bilo navedeno, sta besedili obeh izvornikov v skladu z določbo 85. člena Konvencije enako verodostojni.

¹⁹⁴ Nahlik, S. E., op. cit., str. 746-48. Klasifikacij vzrokov prenehanja mednarodnih pogodb je skoraj toliko kot je avtorjev mednarodnega prava. Glej Haraszti, G., *Treaties and the Fundamental Change of Circumstances*, RdC, Vol. III, 1975, str. 7-9; Kreća, M.: *Prestanak dejstva ugovora u savremenom međunarodnom javnom pravu*, 1988, str. 13.

¹⁹⁵ Degan, V. Đ., op. cit., str. 187.

4.1. Nezmožnost izpolnitve

Teorija mednarodnega prava loči med naknadno fizično, moralno, pravno in sociološko nezmožnostjo izpolnitve, vendar je mnenje večine, da je le naknadna fizična, in deloma tudi pravna¹⁹⁶, nezmožnost izpolnitve vzrok prenehanja mednarodnih pogodb.¹⁹⁷ Na enako stališče se je postavila tudi Konvencija.

Konvencija v določbi 61. člena ureja le naknadno fizično nezmožnost izpolnitve, ki je podana le zaradi trajnega izginotja ali uničenja predmeta, ki je nujno potreben za izvršitev mednarodne pogodbe.¹⁹⁸

Meddržavno sodišče je v zadevi »Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)« ugotovilo, da določba 61. člena predstavlja kodifikacijo pravil običajnega mednarodnega prava.¹⁹⁹ Sodišče se je postavilo na restriktivno stališče, po katerem je prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nezmožnosti izpolnitve mogoče le, kadar je uničeno nekaj kar je nujno potrebno za izvršitev mednarodne pogodbe.²⁰⁰

Praksa držav v zvezi z obravnavanim vzrokom prenehanja mednarodnih pogodb je žal redka. V okvir določbe 61. člena sodi npr. potopitev otoka, izsušitev reke, uničenje jezua.²⁰¹

---

¹⁹⁶ Naknadna pravna nezmožnost izpolnitve je vzrok prenehanja mednarodnih pogodb le z vidika obravnavanega v določbi 64. člena Konvencije. Gre za naknadno nezmožnost izpolnitve zaradi nastanka nove kogentne norme občega mednarodnega prava. Druge vrste pravne nezmožnosti izpolnitve niso vzrok prenehanja mednarodnih pogodb.

¹⁹⁷ Kreća, M., op. cit., str. 57, 63-64.

¹⁹⁸ Naslednja določba Konvencije, to je določba 62. člena, se nanaša na prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin, in sicer glede na okoliščine, ki so obstajale v času sklenitve mednarodne pogodbe. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nezmožnosti izpolnitve, pravzaprav predstavlja bistveno spremenjene okoliščine. Ker pa gre s pravnega vidika za različna vzroka prenehanja mednarodnih pogodb in zato za uporabo drugačnih kriterijev presoje njunega obstoja, ju Konvencija obravnava ločeno. YBILC, 1966, Vol. II, str. 256. Bistvena razlika med navedenima vzrokoma prenehanja je v tem, da v primeru nastanka bistveno spremenjenih okoliščin kot so opredeljene v določbi 62. člena, izpolnitev mednarodne pogodbe ni nemogoča, ampak je za eno od pogodbenih strank le zelo otežena. Kreća, M., ibidem, str. 137.

¹⁹⁹ ICJ Reports, 1997, str. 7, 38.

²⁰⁰ Ibidem, str. 63.

²⁰¹ YBILC, 1966, Vol. II, str. 256.

Pogoji pod katerimi mednarodna pogodba na podlagi določbe 61. člena lahko preneha so torej:

1. trajno izginotje ali uničenje predmeta pogodbe,
2. predmet pogodbe je nujno potreben za njeno izvršitev,
3. trajno izginotje ali uničenje predmeta pogodbe ne sme biti posledica kršitve obveznosti po mednarodnem pravu s strani pogodbene stranke, ki se na vzrok prenehanja sklicuje, in sicer v razmerju do drugih držav pogodbenice posamezne mednarodne pogodbe katere prenehanje se uveljavlja.

Iz določbe II. odstavka 61. člena izhaja, da naknadna nezmožnost izpolnitve, ki je posledica kršitve obveznosti po mednarodnem pravu v razmerju do držav, ki niso pogodbenice mednarodne pogodbe, katere prenehanje se uveljavlja, ne izključuje prenehanja mednarodne pogodbe iz obravnavanega vzroka. Menim, da takšna določba ni primerna. Najprej bi bilo treba ločevati med kršitvijo obveznosti po mednarodnem pravu, ki je rezultat prostovoljnega ravnanja posamezne države in kršitvijo, ki ni odvisna od volje države (kršitev je npr. posledica višje sile²⁰²). V kolikor je kršitev obveznosti posledica prostovoljnega ravnanja posamezne države, sklicevanje na prenehanje mednarodne pogodbe zaradi naknadne nezmožnosti izpolnitve v nobenem primeru, torej ne glede na to ali so kršene obveznosti do držav pogodbenic ali obveznosti do tretjih držav, ne bi smelo biti dopustno. Kot je že bilo navedeno, država ne sme imeti koristi od lastnega protipravnega ravnanja. Kadar pa je kršitev obveznosti po mednarodnem pravu nastala neodvisno od volje posamezne države, ni tehtnega razloga za izključitev možnosti uveljavljanja prenehanja mednarodne pogodbe zaradi naknadne nezmožnosti izpolnitve.

Čeprav se kot praktični primer nezmožnosti izpolnitve pogosto navaja izginotje mednarodnopravne osebnosti ene od pogodbenih strank (subjektivna, za razliko od obravnavane objektivne nezmožnosti izpolnitve), Komisija za mednarodno pravo predmetnega primera ni vključila v določbo 61. člena. Vprašanje izginotja pogodbene stranke je namreč tesno povezano s kompleksno problematiko nasledstva držav, ki je bila

---

²⁰² Osnutek členov o odgovornosti držav za mednarodna protipravna dejanja, ki ga je leta 2001 pripravila Komisija za mednarodno pravo, višjo silo (force majeure) v določbi 23. člena opredeljuje kot: »occurrence of an irresistible force or of an unforeseen event, beyond the control of the State, making it materially impossible in the circumstances to perform the obligation«.

del ločene študije Komisije za mednarodno pravo.²⁰³ Konvencija v določbi 73. člena izrecno izključuje svojo uporabo v povezavi z nasledstvom držav.

V kolikor je nezmožnost izpolnitve mednarodne pogodbe le začasna, sme prizadeta država pogodbenica, v skladu z določbo I. odstavka 61. člena, uveljavljati le suspenz izvrševanje mednarodne pogodbe. V prvi vrsti torej pride v poštev suspenz izvrševanja mednarodne pogodbe, in šele, kadar je nezmožnost izpolnitve mednarodne pogodbe resnično trajna, pogodba preneha. Ugotovitev velja ne glede na to, da je prenehanje v določbi 61. člena navedeno pred suspenzom izvrševanja mednarodne pogodbe.²⁰⁴ Takšno razlago podpirata načelo dobre vere in interes po zagotovitvi stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov.

4.1.1. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nezmožnosti izpolnitve v praksi mednarodnih sodišč

Stalno Meddržavno sodišče in Meddržavno sodišče sta v spodaj obravnavanih zadevah zavrnila zahtevke po prenehanju mednarodnih pogodb zaradi nezmožnosti izpolnitve.

Stalno Meddržavno sodišče je v zadevi »Case Concerning the Payment of Various Serbian Loans Issued in France«²⁰⁵ zavrnilo trditev Jugoslavije o nezmožnosti izpolnitve, ker je le ta na podlagi predpisa postala nezakonita. Sodišče je trditev zavrnilo iz naslednjih razlogov:

» It is contended that .... Payment in gold francs, that is, in specie, became impossible. But if the loan contracts be deemed to refer to the gold franc as a standard of value, payments of the equivalent amounts of francs, ... , could still be made. .... gold francs as stipulated .... Were no longer obtainable, and have not since been obtainable as gold coins in specie. But it could hardly be said that for this reason the obligation of the Treaty was discharged in this respect on the ground of impossibility of performance«.²⁰⁶

---

²⁰³ Nasledstvo držav glede mednarodnih pogodb ureja Dunajska Konvencija o nasledstvu držav glede mednarodnih pogodb iz leta 1978. Osnutek konvencije je pripravila Komisija za mednarodno pravo.

²⁰⁴ YBILC, 1966, Vol. II, str. 256; Kreća, M., op. cit., str. 65.

²⁰⁵ PCIJ, Series A, No. 20, str. 6.

²⁰⁶ Ibidem, str. 40.

Podobno je Stalno meddržavno sodišče postopalo sodišče v zadevi »Case Concerning the Payment in Gold of Brazilian Federal Loans Contracted in France«.²⁰⁷

»As for gold payments, there is no impossibility because of inability to obtain gold coins, if the promise be regarded as one for the payment of gold value. The equivalent in gold value is obtainable«.²⁰⁸

Meddržavno sodišče je zahtevek po prenehanju mednarodne pogodbe zaradi nezmožnosti izpolnitve zavrnilo v zadevi »Case Concerning Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)«²⁰⁹. V obravnavani zadevi sta Madžarska in nekdanja Češkoslovaška, ki jo je v tem sporu nasledila Slovaška, leta 1977 sklenili pogodbo o izdelavi in obratovanju sistema zapornic Gabčíkovo-Nagymaros. V skladu s pogodbo je bilo en sistem zapornic treba zgraditi v kraju Gabčíkovo in drugega v kraju Nagymaros. Pogodba je gradnjo predvidevala kot skupno investicijo. Zaradi ostre kritike projekta na Madžarskem, je slednja leta 1989 najprej začasno in nato dokončno ustavila dela po pogodbi. Nekdanja Češkoslovaška se je zatekla k alternativni rešitvi, ki je postala znana kot Varianta C in je vključevala gradnjo poplavnega jezusa v kraju Čunovo. Z gradnjo je nekdanja Češkoslovaška pričela leta 1991. Ker pogovori med strankama niso pripeljali do rešitve, je leta 1992 Madžarska nekdanji Češkoslovaški sporočila, da je pogodba iz leta 1997 prenehala. Kot vzrok prenehanja mednarodne pogodbe je, med drugim, navedla nezmožnost izpolnitve.

V navedeni zadevi, se Meddržavno sodišče ni opredelilo do vprašanja, ali je kot »predmet« v smislu določbe I. odstavka 61. člena Konvencije mogoče šteti tudi pravni režim. Ker pravni režim ni dokončno prenehal obstajati, prenehanje mednarodne pogodbe iz navedenega vzroka že zato ni bilo mogoče. Sodišče je odločilo:

»It is not necessary for the Court to determine whether the term ‘object’ in Article 61 can also be understood to embrace a legal regime as in any event, even if that were the case, it would have to conclude that in this instance that regime had not definitely ceased to exist. The 1977 Treaty – and in particular its Articles 15, 19 and 20 – actually made it available to the parties the necessary means to proceed at any time, by negotiation, to the required readjustments between economic imperatives and ecological imperatives«.²¹⁰

---

²⁰⁷ PCIJ, Series A, No. 21, str. 94.

²⁰⁸ Ibidem, str. 120.

²⁰⁹ ICJ Reports, 1997, str. 7.

²¹⁰ Ibidem, str. 60-61.

Ker je sodišče v obravnavani zadevi ugotovilo kršitev pogodbenih obveznosti, sklicevanje na nezmožnost izpolnitve ni bilo mogoče že na podlagi določbe II. odstavka 61. člena:

»The Court would add that, if the joint exploitation of the investment was no longer possible, this was originally because Hungary did not carry out most of the works for which it was responsible under the 1977 Treaty; Article 61, Paragraph 2, of the Vienna Convention expressly provides that impossibility of performance may not be invoked for the termination of a treaty by a party to that treaty when it results from that part's own breach of an obligation following from that treaty«.²¹¹

4.2. Bistveno spremenjene okoliščine

Države ob sklepanju mednarodnih pogodb upoštevajo vrsto okoliščin. Že dolgo je sprejeto in danes je pravilo običajnega mednarodnega prava, da sme prizadeta država, kadar po sklenitvi mednarodne pogodbe nastanejo bistveno spremenjene okoliščine, zahtevati, da mednarodna pogodba preneha.²¹² Govorimo o prenehanju mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin. Doktrina o prenehanju mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin izvira iz notranjihpravnih redov.²¹³

Teorija mednarodnega prava je institut bistveno spremenjenih okoliščin utemeljevala na tri različne načine.²¹⁴ V preteklosti je institut imenovala »clausula rebus sic stantibus« in ga je štela za tihi pogoji, ki je vključen v vsako za nedoločen čas sklenjeno mednarodno pogodbo. Mednarodna pogodba je namreč sklenjena ob določenih predpostavkah in ob upoštevanju določenih okoliščin, in sicer tako s subjektivnega kot tudi z objektivnega vidika. Pogodba zavezuje le, v kolikor navedene okoliščine ostanejo nespremenjene. Posledica predpostavke, da pogodbene stranke obstoj mednarodne pogodbe pogojujejo z ohranitvijo določenih okoliščin, je, da z njihovim prenehanjem oziroma spremembo,

---

²¹¹ Ibidem, str. 61.

²¹² Brownlie, I., op. cit., str. 620.

²¹³ Aust, A., Modern..., op. cit., str. 240.

²¹⁴ Kreća, M., op. cit., str. 127-136. Podobno Brownlie, I., op. cit., str. 620; Haraszti, G., op. cit., str. 46-49.

avtomatično preneha tudi mednarodna pogodba. Zaradi avtomatičnega učinka, teorija predstavlja nevarnost stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov.²¹⁵

Drugo teoretično gledanje institut bistveno spremenjenih okoliščin pojasnjuje preko instituta razlage mednarodnih pogodb. Ta pristop zanika obstoj bistveno spremenjenih okoliščin kot samostojnega instituta mednarodnega prava. Vpliv nastanka bistveno spremenjenih okoliščin na veljavnost mednarodne pogodbe je treba poiskati v razlagi volje pogodbenih strank, torej ali so stranke stanje kakršno je obstajalo v trenutku sklenitve mednarodne pogodbe šteje za pogoj njene nadaljnje veljavnosti. Pristop v preveliki meri poudarja voljo posamezne pogodbene stranke.²¹⁶

Po tretjem, modernem, gledanju je doktrino bistveno spremenjenih okoliščin treba obravnavati objektivno, kot institut mednarodnega prava, ki po načelih enakosti in pravičnosti omogoča, da zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin mednarodna pogodba preneha. Pravilo obstoji ne glede na voljo pogodbenih strank. Seveda pa je od njihove volje odvisno, ali se bodo nanj sklicevale. Doktrina velja za vse, in ne le za nedoločen čas sklenjene mednarodne pogodbe. Stališče je pravilno, saj se v današnjem času okoliščine lahko bistveno spremenijo v zelo kratkem času.²¹⁷

Obravnavani institut omogoča, da se pogodbeni stranka, ki ji zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin nadaljnje izpolnjevanje mednarodne pogodbe predstavlja preveliko breme, reši obveznosti iz mednarodne pogodbe. V praksi uporaba instituta ne bo zelo pogosta, saj je večina mednarodnih pogodb sklenjena za krajši čas, ali pa za daljši čas, vendar z možnostjo odpovedi.²¹⁸ Država pogodbenica seveda z nastankom bistveno spremenjenih okoliščin ni takoj prosta pogodbenih obveznosti, ampak ima le pravico, da njihov nastanek uveljavlja kot vzrok prenehanja mednarodne pogodbe.

---

²¹⁵ Arechaga, J., op. cit., str. 71-72. Podobno Andrassy, J., op. cit., str. 349; Kreća, M., ibidem, str. 128; Haraszti, G., ibidem, str. 46.

²¹⁶ Kreća, M., ibidem, str. 132-133.

²¹⁷ YBILC, 1966, Vol. II, str. 258-59. Podobno Haraszti, G., op. cit., str. 47-49.

²¹⁸ YBILC, ibidem, str. 258. Mnoge komercialne pogodbe, npr. Trgovska pogodba med Nemčijo in nekdanjo Jugoslavijo iz leta 1934, vsebujejo določbe o ravnanju strank v primeru nastanka bistveno spremenjenih okoliščin. V navedeni pogodbi je v primeru nastanka bistveno spremenjenih okoliščin, odpovedni rok skrajšan iz dveh let na tri mesece. Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1306.

Pogodbene stranke ne morejo izključiti uporabe instituta bistveno spremenjenih okoliščin za sklenjeno mednarodno pogodbo. Izključiti smejo uporabo instituta le v primeru bistvene spremembe posameznih, vnaprej predvidenih okoliščin.²¹⁹

Primer utemeljenega zahtevka po prenehanju mednarodne pogodbe zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin je npr. sprememba v vladi ene izmed pogodbenih strank, ki je nezdržljiva s sklenjeno mednarodno pogodbo o vojaškem in političnem zavezništvu, ki vključuje izmenjavo vojaških in obveščevalnih informacij.²²⁰

4.2.1. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin v Konvenciji

Na podlagi obravnavane restriktivne prakse mednarodnih sodišč, je Komisija za mednarodno pravo v osnutek členov Konvencije vključila možnost prenehanja mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin, ki pa jo je omejila s strogo določenimi pogoji. Stroga določitev pogojev je bila nujna zaradi možnih zlorab instituta, ko bi se države s sklicevanjem na bistveno spremenjene okoliščine želele rešiti obveznosti iz mednarodne pogodbe zaradi povsem drugih razlogov. Konvencija je institut sprejela kot »varnostni ventil«, na katerega se pogodbene stranke lahko sklicujejo v izjemnih primerih.

Konvencija je institut bistveno spremenjenih okoliščin uredila v določbi 62. člena, ki temelji na že navedenem modernem teoretičnem izhodišču. Konvencija se je izognila uporabi izraza »*clausula rebus sic stantibus*«, in sicer z namenom preprečiti obravnavanje instituta v smislu tihega pogoja vključenega v vsako za nedoločen čas sklenjeno mednarodno pogodbo, kot je bilo to značilno za starejšo teorijo mednarodnega prava.

Obravnavani določbi Konvencije je Meddržavno sodišče v zadevi »*Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*« izrecno priznalo status pravila običajnega mednarodnega prava.²²¹

---

²¹⁹ Haraszti, G., op. cit., str. 58-9.

²²⁰ Brownlie, I., op. cit., str. 620.

²²¹ ICJ Reports, 1973, str. 18.

Pogoje, pod katerimi mednarodna pogodba zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin lahko preneha, določba 62. člena določa kumulativno, in sicer:

1. spremeniti se morajo okoliščine, ki so obstajale ob sklenitvi mednarodne pogodbe,
2. sprememba okoliščin mora biti bistvena,
3. pogodbene stranke spremembe okoliščin niso predvidele,
4. obstoj okoliščin ob sklenitvi pogodbe je predstavljal bistveno podlago za sklenitev mednarodne pogodbe,
5. učinek spremembe korenito spreminja obseg obveznosti, ki jih še treba izpolniti v skladu mednarodno pogodbo,
6. institut se uporablja le za obveznosti iz mednarodne pogodbe, ki jih je še treba izvršiti.

Poleg stroge določitve pogojev, na izjemnost primerov, v katerih se je mogoče uspešno sklicevati na nastanek bistveno spremenjenih okoliščin, Konvencija opozarja tudi z negativno formulacijo obravnavane določbe.

V zvezi s pogojem iz 3. točke je treba poudariti, da ne zajema vseh okoliščin, ki jih stranke niso predvidele, ampak le tiste, ki jih obenem niso mogle predvideti. Pogodbenice so dolžne ob sklepanju mednarodne pogodbe upoštevati tudi okoliščine, ki jih je mogoče razumno predvideti. Bistvena sprememba okoliščin, ki je rezultata rednega toka dogodkov torej ni vzrok prenehanja mednarodnih pogodb.²²²

V zvezi s pogojem iz 4. točke, govorimo o okoliščinah, ki so obstajale ob sklenitvi mednarodne pogodbe in nadaljnji obstoj katerih sta stranki ob sklenitvi pogodbe predvidevali, te okoliščine pa so obenem predstavljale nujen temelj sprejetih obveznosti ali motiv za sklenitev pogodbe, in v kolikor ne bi obstajale, pogodbeni stranki pogodbe ne bi sklenili. Prav takšen test je Stalno Meddržavno sodišče uporabilo v zgoraj obravnavani zadevi »Case of the Free Zones of the Upper Savoy and the District of Gex«²²³. Spremembe okoliščin, ki predstavljajo bistveno podlago sklenitve mednarodne pogodbe, so navadno spremembe dejanskih okoliščin. Vendar je Meddržavno sodišče v zadevi »Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)« zapisalo:

---

²²² Kreća, M., op. cit., str. 158.

²²³ PCIJ, Series A/B, 1932, No. 46, str. 158.

»... changes in the law may under certain conditions constitute valid grounds for invoking a change of circumstances affecting the duration of treaties«.²²⁴

V zvezi s pogojem iz 5. točke naj dodam, da ko je pogodba v celoti izvršena, se na bistveno spremenjene okoliščine ni več mogoče sklicevati. V zvezi z razlikovanjem med izvršenimi mednarodnimi pogodbami in mednarodnimi pogodbami, ki jih je še treba izvršiti, je pomembna zadeva »Case of the Free Zones of the Upper Savoy and the District of Gex«²²⁵. Čeprav se sodišče z navedenim razlikovanjem iz drugih razlogov ni ukvarjalo, je razlikovanje vseeno pravilno. Obravnavana določba je namreč Franciji nalagala trajajočo obveznost nenalaganja carinskih dajatev na določenih mejah. Takšne pogodbe podležejo uporabi instituta bistveno spremenjenih okoliščin, ne pa tudi že izvršene pogodbe o npr. prenosu ozemlja.

Mednarodne pogodbe, predvsem ekonomske, pogosto vsebujejo določbe o spremembah okoliščin in urejajo tudi postopke in zahtevke strank, ki v zvezi z njimi nastanejo. Mednarodne pogodbe morajo v takšnem primeru natančno opredeliti bistveno spremenjene okoliščine, ki jih predvidevajo, in zgolj besedilo »ni se dovoljeno sklicevati na bistveno spremenjene okoliščine« pogodbenim strankam ne bo preprečilo sklicevanja na določbo 62. člena Konvencije.²²⁶ Glede sprememb tistih okoliščin, ki so bile v mednarodni pogodbi vnaprej predvidene, pa sklicevanje na določbo 62. člena ne bo mogoče.

Prav tako se smejo države, ob nastanku bistveno spremenjenih okoliščin, namesto o prenehanju ali suspenzu mednarodne pogodbe, dogovoriti tudi o njeni spremembi. Razlika je le v tem, da prizadeta stranka na podlagi določb Konvencije nima pravice zahtevati spremembe, ampak le prenehanje ali suspenz mednarodne pogodbe.

Določba II. odstavka 62. člena določa dve izjemi, pri katerih prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin ni mogoče. Prva izjema je opredeljena glede na vsebino pogodbe, in sicer gre za pogodbe o meji, druga pa je opredeljena kot vsaka bistvena sprememba okoliščin, ki je rezultat kršitve mednarodne pogodbe ali druge obveznosti po mednarodnem pravu, s strani pogodbene stranke, ki se na nastanek bistveno spremenjenih okoliščin sklicuje.

---

²²⁴ ICJ Reports, 1973, str. 17.

²²⁵ PCIJ, Series A/B, 1932, No. 46, str. 96.

²²⁶ Arechaga, J., op. cit., str. 74.

Prva izjema je kot izjema določena že zato, ker gre za že izvršene mednarodne pogodbe.²²⁷ Vendar pa je določba o izjemi izrecno zapisana v Konvenciji, ker je treba poudariti, da imajo takšne mednarodne pogodbe namen ustvariti stabilnost v mednarodnih odnosih. Ali kot je zapisalo Meddržavno sodišče v zadevi »Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)«:

»In general, when two countries establish a frontier between them, one of the primary objects is to achieve stability and finality«.²²⁸

Zaradi takšne narave pogodb o meji bi bilo neprimerno, da bi zanje veljal institut bistveno spremenjenih okoliščin. Takšna izjema bi pomenila ogrožanje mednarodnega miru in varnosti, saj države na spremembe meja svojega ozemlja, ki je konstitutivni element državnosti, nikakor ne bi pristale. Izjema izraža načelo nedotakljivosti meja, ki služi ohranitvi mednarodnega miru in varnosti.

Nekateri člani Komisije za mednarodno pravo so menili, da je popolna izključitev možnosti uveljavlja bistveno spremenjenih okoliščin pri pogodbah o meji, neskladna z načelom samoodločbe narodov, kot je opredeljeno v UL OZN.²²⁹ Na vprašanje je odgovorila Arbitražna komisija Konference o Jugoslaviji v Mnenju št. 2 iz leta 1992. Iz mnenja izhaja, da ne glede na okoliščine, izvrševanje pravice do samoodločbe nikoli ne vključuje spremembe meja, kakršne obstajajo v trenutku nastanka neodvisnosti (uti possidentis juris), razen v primeru drugačnega dogovora vpletenih držav.²³⁰

Druga izjema izraža splošno mednarodnopravno načelo, da stranka ne sme imeti koristi od lastnega protipravnega ravnanja. Načelo seveda velja za celotno mednarodno pogodbeno pravo, v primeru bistveno spremenjenih okoliščin je le posebej poudarjeno.²³¹ Pogodbena stranka pa se kajpak sme sklicevati na bistveno spremenjene okoliščine, ki so posledica njenih zakonitih dejanj.

---

²²⁷ Ibidem, str. 77.

²²⁸ ICJ Reports, 1962, str. 34.

²²⁹ YBILC, 1966, Vol. II, str. 259.

²³⁰ <http://207.57.19.226/journal/Vol3/No1/art13.html>.

²³¹ YBILC, str. 260.

4.2.2. Prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin v praksi mednarodnih sodišč

Praksa mednarodnih sodišč potrjuje, da je prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin, pravilo običajnega mednarodnega prava. Ker pa je naloga prava uveljavljati mednarodne pogodbe, čeprav so postale breme za pogodbeno stranko, tudi iz prakse mednarodnih sodišč izhaja velika zadržanost pri dopuščanju prenehanja mednarodne pogodbe zaradi obravnavanega vzroka.²³²

Stalno Meddržavno sodišče se je z institutom bistveno spremenjenih okoliščin srečalo v dveh zadevah, in sicer najprej v zadevi »Nationality Decrees in Tunis and Morocco«²³³ in nato v zadevi »Case of the Free Zones of the Upper Savoy and the District of Gex«²³⁴.

V prvo navedeni zadevi je Francija zatrjevala, da so mednarodne pogodbe na katere se je sklicevalo Združeno kraljestvo, prenehale zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin. Ustanovitev pravnega in sodnega sistema v skladu s francosko zakonodajo je ustvarila novo situacijo, ki kapitulacijskemu režimu odvzema »raison d'être«. V obravnavani zadevi je bilo ključno vprašanje ali področje državljanstva sodi v izključno notranjo pristojnost posamezne države. Sodišče se je v svetovalnem mnenju zato francoskemu argumentu posvetilo le toliko, da je navedlo, da je o prenehanju mednarodnih pogodb nemogoče odločati brez upoštevanja načel mednarodnega prava o trajanju veljavnosti mednarodnih pogodb.²³⁵

Francija je bila ponovno pobudnica za uporabo instituta bistveno spremenjenih okoliščin v zadevi »Case of the Free Zones of the Upper Savoy and the District of Gex«²³⁶, ki jo je Stalno Meddržavno sodišče obravnavalo leta 1932. Sodišče je institutu bistveno spremenjenih okoliščin posvetilo več pozornosti kot v prvo navedeni zadevi. V obravnavani zadevi je med Francijo in Švico nastal spor o veljavnosti mednarodnih pogodb, sklenjenih ob koncu napoleonskih vojn. Francija je zatrjevala, da je Pogodba o ustanovitvi prostih con iz leta 1815 prenehala, saj so bile cone ustanovljene ob upoštevanju določenih okoliščin, ki so prenehale obstajati. Francija se je sklicevala na

---

²³² Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1307.

²³³ PCIJ, Series B, 1923, str. 8.

²³⁴ PCIJ, Series A/B, 1932, No. 46, str. 96.

²³⁵ PCIJ, Series B, 1923, str. 29.

²³⁶ PCIJ, Series A/B, 1932, No. 46, str. 96.

prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin. Sodišče je odločilo:

» ...the changes relied upon by France had no reference to the 'whole body of circumstances - circumstances essentially governed by the geographical configuration of the Canton of Geneva and of the surrounding region – which the High Contracting Parties had in mind at the time that the free zones were created', and that accordingly they could not be taken into consideration«. ²³⁷

Sodišče je kot pogoj za uspešno sklicevanje na bistveno spremenjene okoliščine zahtevalo, da je bila mednarodna pogodba sklenjena ob upoštevanju okoliščin, ki so prenehale obstajati. Pogoj je v veliki meri subjektivne narave, saj je za ugotovitev motiva sklenitve mednarodne pogodbe treba poznati namene pogodbenih strank. Za ugotavljanje namena pogodbenih strank pa po mnenju sodišča ne zadošča zgolj besedilo mednarodne pogodbe in pripravljeno delo k njeni sklenitvi, ampak je treba upoštevati celoten splet okoliščin. Odločitev sodišča je delno skladna z ureditvijo v Konvenciji. Slednja namreč za uspešno sklicevanje na bistveno spremenjene okoliščine določa tudi objektivne kriterije.

Ker francoski argument ni bil podprt z dejstvi, se sodišče z vsebino doktrine bistveno spremenjenih okoliščin ni ukvarjalo. ²³⁸

Meddržavno sodišče se je z zahtevkom po prenehanju mednarodne pogodbe zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin ukvarjalo v zadevi »Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)«²³⁹. Sodišče je v zadevi izrecno priznalo obstoj instituta bistveno spremenjenih okoliščin, ki ob izpolnitvi določenih pogojev omogoča prenehanje mednarodne pogodbe. Institutu, kot je vključen v določbo 62. člena Konvencije, je priznalo status pravila običajnega mednarodnega prava.²⁴⁰ Vendar pa se je v odločitvi držalo dotedanjega trenda negativnih odločitev mednarodnih sodišč in zahtevek po prenehanju mednarodne pogodbe zavrnilo.

Sodišče je obravnavalo vprašanje, ali je sporazum sklenjen leta 1962 z izmenjavo not med Islandijo in Združenim kraljestvom prenehal zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin, nastalih glede ribolova in ribolovnih tehnik ter pravnih vidikov ribolovne

---

²³⁷ Ibidem, str. 158.

²³⁸ Ibidem, str. 158.

²³⁹ ICJ Reports, 1973, str. 3.

²⁴⁰ Ibidem, str. 18.

pristojnosti. S sporazumom sta se pogodbenici dogovorili, da Združeno kraljestvo ne bo več nasprotovalo 12 milj široki ribolovni coni Islandije, v zameno za dogovorjeno pristojnost Meddržavnega sodišča glede presoje veljavnosti nadaljnjih razširitev ribolovne pristojnosti. Sodišče je ugotovilo:

»International law admits that a fundamental change in the circumstances which determined the parties to accept a treaty, if it has resulted in a radical transformation of the extent of the obligations imposed by it, may, under certain conditions, afford the party affected a ground for invoking the termination or suspension of the treaty«. ²⁴¹

Eden od pogojev uspešnega sklicevanja na institut bistveno spremenjenih okoliščin je, kot pove že ime instituta, bistvena sprememba. Sodišče jo je opredelilo na sledeč način:

»The invocation by Iceland of its 'vital interests', which were not made the subject of an express reservation to the acceptance of the jurisdictional obligation under the 1961 Exchange of Notes, must be interpreted, in the context of the assertion of changed circumstances, as an indication by Iceland of the reason why it regards as fundamental the changes which in its view have taken place in previously existing fishing techniques. This interpretation would correspond to the traditional view that the changes of circumstances which must be regarded as fundamental or vital are those which imperil the existence or vital development of one of the parties«. ²⁴²

Sodišče se je poslužilo »tradicionalnega pogleda« poznanega pod imenom »clausula rebus sic stantibus«, ki institut bistveno spremenjenih okoliščin povezuje z življenjsko pomembnimi interesi države. Zastavlja se vprašanje, ali je navedeni pogled še del modernega mednarodnega prava, kot je vključeno v Konvencijo. Zdi se, da bi tradicionalni pogled lahko izrazili kot »spremembo bistvenih okoliščin«. Težava tradicionalnega pogleda je njegova subjektivnost, saj le prizadeta država lahko presodi kateri njeni interesi so življenjsko pomembni. Prav zato Komisija za mednarodno pravo ob pripravi osnutka členov Konvencije ni uporabljala izraza »clausula rebus sic stantibus«, ampak izraz »bistveno spremenjene okoliščine«. Na ta način je bila Komisija v koraku z razvojem mednarodnopravne doktrine, ki se je odmaknila od pojmovanja obravnavanega instituta, kot pogoja vsebovanega v vsaki mednarodni pogodbi, k pojmu instituta, kot pravila občega mednarodnega prava. Zdi se, da je opredelitev bistveno

---

²⁴¹ Ibidem, str. 18. Odločitev sodišča ustreza določbi I. odstavka 62. člena Konvencije.

²⁴² Ibidem, str. 19. Kot bo razvidno pod točko 4.2.2., Konvencija pojma bistvene spremembe ne opredeljuje.

spremenjenih okoliščin v obravnavani sodbi korak nazaj, saj ponovno uvaja pojem življenjsko pomembnih interesov in idejo o subjektivnosti pravila.²⁴³

Glede učinka nastalih bistveno spremenjenih okoliščin na obveznosti, ki jih je po mednarodni pogodbi še treba izvršiti, je sodišče navedlo:

»Moreover, in order that a change of circumstances may give rise to a ground for invoking the termination of a treaty it is also necessary that it should have resulted in a radical transformation of the extent of obligations still to be performed. The change must have increased the burden of the obligations to be executed to the extent of rendering the performance something essentially different from that originally undertaken«. ²⁴⁴

Iz sodbe izhaja, da ne zadošča le nepredvidljivost bistveno spremenjenih okoliščin, ampak tudi vpliv spremembe na obveznosti prizadete pogodbene stranke. Mogoče je, da nastanejo nepredvidene bistveno spremenjene okoliščine, ki nimajo vpliva na težavnost izpolnitve pogodbe s strani pogodbene stranke. Po drugi strani pa lahko nastanejo okoliščine, ki sta jih pogodbeni stranki predvideli, in ki imajo nepričakovan učinek na njune obveznosti.²⁴⁵

Sodišče je štelo, da pogoj »bistvene spremembe« obveznosti, ki jih je še treba izpolniti, ni izpolnjen:

»The compromissory clause enabled either of the parties to submit to the Court any dispute between them relating to an extension of Icelandic fisheries jurisdiction in the waters above its continental shelf beyond the 12-mile limit. The present dispute is exactly of the character anticipated in the compromissory clause of the Exchange of Notes. Not only has the jurisdictional obligation not been radically transformed in its extent; it has remained precisely what it was in 1961«. ²⁴⁶

Popolnoma enako stališče je Meddržavno sodišče zavzelo v zadevi »Fisheries Jurisdiction Case (Federal Republic of Germany v. Iceland)«. ²⁴⁷

---

²⁴³ Thirlway, H: The Law and Practice of the International Court of Justice, BYIL, 1992, str. 79.

²⁴⁴ ICJ Reports, 1973, str. 21.

²⁴⁵ Thirlway, H., op. cit., str. 78-79.

²⁴⁶ ICJ Reports, 1973, str. 21.

²⁴⁷ Ibidem, str. 49, 63, 64 in 65.

Tudi v zadevi »Case Concerning Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)«²⁴⁸ je Meddržavno sodišče zavrnilo zahtevek za prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin. Sodišče ni pritrdilo Madžarski, da temeljite politične spremembe, zmanjšanje ekonomičnosti projekta, napredovanje znanja o okolju in razvoj novih norm mednarodnega okoljskega prava predstavljajo bistveno spremenjene okoliščine. Sodišče je obrazložilo:

»...the prevalent political conditions were thus not so closely linked to the object and purpose of the Treaty that they constituted an essential basis of the consent of the parties and, in changing, radically altered the extent of the obligations still to be performed«.²⁴⁹

Kot nadaljnji pogoj za prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin je sodišče štelo:

»A fundamental change of circumstances must have been unforeseen; the existence of the circumstances at the time of the Treaties conclusion must have constituted an essential basis of consent of the parties to be bound by the Treaty«.²⁵⁰

Pogoj nepredvidljivosti sprememb ni bil izpolnjen, saj sodišče novega znanja o okolju in razvoja okoljskega prava ni štelo za nepredvidljivega.²⁵¹ Spremenjene okoliščine na katere se je sklicevala Madžarska, prav tako niso bile takšne, da bi njihov učinek radikalno spremenil obseg obveznosti, ki jih je bilo po pogodbi še treba izpolniti. Zaradi zagotavljanja stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov, je Meddržavno sodišče zavzelo stališče, da je prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin mogoče le v izjemnih primerih:

»The negative and conditional wording of Article 62 of the Vienna convention on the Law of Treaties is a clear indication moreover that the stability of treaty relations requires that the plea of fundamental change of circumstances be applied only in exceptional cases«.²⁵²

---

²⁴⁸ ICJ Reports, 1997, str. 7.

²⁴⁹ Ibidem, str. 61.

²⁵⁰ Ibidem, str. 62.

²⁵¹ Ibidem, str. 62.

²⁵² Ibidem, str. 62.

Tudi Sodišče Evropskih skupnosti je v zadevi C 162/96 z dne 16.6.1998 (A. Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz)²⁵³ štelo, da določba 62. člena Konvencije odraža pravila običajnega mednarodnega prava, ki pod določenimi pogoji dopuščajo, da mednarodna pogodba zaradi nastanka bistveno spremenjenih okoliščin preneha.²⁵⁴ Sodišče je v okviru svoje pristojnosti presojalo veljavnost Uredbe Sveta št. 3300/91 z dne 11.11.1991, ki je zaradi zatrjevanega nastanka bistveno spremenjenih okoliščin, začasno odložila izvajanje dela Sporazuma o sodelovanju med Evropsko ekonomsko skupnostjo in (nekdanjo) Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Po mnenju sodišča je bila odločitev sprejeta v presojani uredbi pravilna, saj spremenjene okoliščine v nekdanji Jugoslaviji lahko predstavljajo oziroma pomenijo bistveno spremenjene okoliščine.²⁵⁵

4.3. Nastanek nove kogentne norme občega mednarodnega prava

Kot je že bilo pojasnjeno, so kogentne norme tiste norme, ki ne dopuščajo odstopanja od svoje vsebine. Vendar pa kogentne norme niso statične. Njihovo dinamično komponento Konvencija upošteva v določbi 64. člena. Prav mogoče je namreč, da po sklenitvi mednarodne pogodbe nastanejo nove kogentne norme, s katerimi je mednarodna pogodba v neskladju. Zaradi enakih razlogov kot določba 53. člena, tudi določba 64. člena predstavlja progresivni razvoj mednarodnega prava.

Ločeno urejanje neskladnosti mednarodnih pogodb z obstoječimi in novo nastalimi kogentnimi normami v Konvenciji je nujno zaradi različnih pravnih posledic, ki v omenjenih dveh primerih nastanejo. V prvem primeru je mednarodna pogodba neveljavna od trenutka njene sklenitve, v drugem pa mednarodna pogodba preneha. Prenehanje učinkuje od trenutka nastanka nove kogentne norme dalje.²⁵⁶ Ureditev v Konvenciji je pravilna, saj je za začetek učinkovanja neveljavnosti oziroma prenehanja ključnega pomena trenutek nastanka nasprotja med mednarodno pogodbo in kogentno normo. Medtem ko v prvem primeru nasprotje nastane že ob sami sklenitvi mednarodne pogodbe, v drugem nastane šele z nastankom nove kogentne norme mednarodnega prava. Ureditev je skladna s temeljno funkcijo koncepta kogentnih norm.²⁵⁷

---

²⁵³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61996J0162:SL:HTML>

²⁵⁴ Ibidem, točki 24, 53.

²⁵⁵ Ibidem, točke 53, 56 in 57.

²⁵⁶ Keraney, R. D. in Dalton, R. E., op. cit., str. 538.

²⁵⁷ Pogačnik, M., Vloga in učinki..., op. cit., str. 14.

Od trenutka začetka nasprotovanja mednarodne pogodbe kogentni normi, učinkuje tudi neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe. Konvencija mednarodnih pogodb, ki nasprotujejo novi kogentni normi ne izniči, ampak le prepoveduje njihov nadaljnji obstoj in izvajanje.²⁵⁸ Konvencija v določbi 64. člena sicer določa, da mednarodna pogodba, ki nasprotuje novo nastali kogentni normi, postane nična in preneha, a je dvojnost predpisane sankcije pojmovno nezdružljiva. Gre za pojma s popolnoma različnima pomenoma. Pojem ničnosti pomeni ab initio neveljavnost mednarodne pogodbe, kar je nekaj popolnoma drugega kot prenehanje mednarodne pogodbe. Zdi se, da je bil pojem ničnosti dodan kasneje, da bi poudarili imperativni značaj prenehanja mednarodne pogodbe zaradi nasprotovanja novo nastali kogentni normi.²⁵⁹

Kljub navedeni dvojnosti sankcije gre v primeru nasprotovanja mednarodne pogodbe novo nastali kogentni normi za prenehanje mednarodne pogodbe. Predpisane so namreč enake posledice, ki veljajo za mednarodne pogodbe, ki prenehajo (določba II. odstavka 71. člena). Gre za poseben način prenehanja mednarodne pogodbe v »javnem« interesu.

Praktični primer uporabe določbe 64. člena so mednarodne pogodbe, ki so urejale trgovino s sužnji in so šele po sklenitvi postale neskladne s kogentnimi normami.²⁶⁰ Podobno se je zgodilo ob sprejemu UL OZN, ki je prepovedala uporabo sile. Takrat so prenehale mednarodne pogodbe, ki so uporabo sile dovoljevale. Prenehanje je učinkovalo od sprejetja UL OZN dalje in ni vplivalo na dotedanje učinkovanje mednarodnih pogodb.²⁶¹

Mednarodne prakse v povezavi z določbo 64. člena Konvencije žal ni. Meddržavno sodišče je bilo najbližje obravnavi predmetne določbe v zadevi »Case Concerning Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)«²⁶². Ker pa stranki nista zatrjevali, da so po sklenitvi pogodbe iz leta 1977 nastale nove kogentne norme, se sodišče z vsebinskim obsegom določbe 64. člena ni ukvarjalo.²⁶³

---

²⁵⁸ YBILC, 1966, Vol. II, str. 261.

²⁵⁹ Rozakis, C. L., op. cit., str. 174.

²⁶⁰ YBILC, 1966, Vol. II, str. 261.

²⁶¹ Türk, D., op. cit., str. 271.

²⁶² ICJ Reports, 1997, str. 7.

²⁶³ Ibidem, str. 64.

5. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb

Kadar država pogodbenica zatrjuje, da je mednarodna pogodba neveljavna ali je prenehala, mora vzrok neveljavnosti oziroma prenehanja uveljavljati v razmerju do držav pogodbenic mednarodne pogodbe.

5.1. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb po običajnem mednarodnem pravu

Po splošnem prepričanju posamezna država nima pravice, da enostransko odloči o neveljavnosti ali prenehanju mednarodne pogodbe. Razen zahteve po notifikaciji ostalih pogodbenih strank, običajno mednarodno pravo ne pozna posebnih postopkovnih pravil, ki bi jim bilo treba slediti ob uveljavljanju neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb.²⁶⁴ Velja le, da je zaradi nastanka vzroka neveljavnosti ali prenehanja, mednarodna pogodba neveljavna oziroma preneha, le s soglasjem druge pogodbene stranke. Seveda pa je morebitne spore nastale v zvezi z uveljavljanjem neveljavnosti in prenehanja treba reševati na miren način. Tradicionalno pomanjkanje postopkovnih pravil običajnega mednarodnega prava je do sprejema Konvencije predstavljalo oviro uveljavljanju neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.²⁶⁵

Tudi glede postopkovnega vidika uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb je praksa mednarodnih sodišč žal redka. Meddržavno sodišče se je v zadevi »Fisheries Jurisdiction (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland), Jurisdiction of the Court« izognilo obravnavanju postopkovnega vidika prenehanja mednarodne pogodbe. Štelo je namreč, da je postopkovni vidik uveljavljanja nastanka bistveno spremenjenih okoliščin že rešen s sporazumom, v katerem sta stranki dogovorili njegovo pristojnost.²⁶⁶

---

²⁶⁴ Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1293. Drugače Akehurst, ki meni, da običajno mednarodno pravo, razen pravila o obveznosti mirnega reševanja mednarodnih sporov, drugih pravil o postopku uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb ter postopku reševanja v zvezi s tem nastalih sporov, ne pozna. Akehurst, M. B.: *Treaties, Termination, EPIL*, Vol. four, 2000, str. 990.

²⁶⁵ Schröder, M., op. cit., str. 992.

²⁶⁶ ICJ Reports, 1973, str. 21.

Formalnih zahtev v postopku prenehanja mednarodnih pogodb se je Meddržavno sodišče dotaknilo v zadevi »Case Concerning Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia)«²⁶⁷, kjer je Madžarska zahtevala, da mednarodna pogodba preneha zaradi kršitve le te s strani sopogodbence, pri tem pa je, oziroma bi, med notifikacijo in začetkom učinkovanja odpovedi preteklo le šest dni. Sodišče je zapisalo:

»Both parties agree that Articles 65 to 67 of the Vienna Convention on the Law of Treaties, if not codifying customary law, at least generally reflect customary international law and contain certain procedural principles which are based on an obligation to act in good faith«.²⁶⁸

Podobno stališče zavzema tudi V. Đ. Degan, ki meni, da je procesnim določbam Konvencije o neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb, ki se ne nanašajo na pristojnosti Meddržavnega sodišča, arbitraže ter obvezni postopek sprave, mogoče pripisati značaj pravil občega običajnega mednarodnega prava.²⁶⁹

V svetovalnem mnenju v zadevi »Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt«²⁷⁰ je Meddržavno sodišče v zvezi s časovnim vidikom notifikacije v postopku prenehanja mednarodne pogodbe zapisalo:

»Precisely what periods of time may be involved in the observance of the duties to consult and negotiate, and what period of notice of termination should be given, are matters which necessarily vary according to the requirements of the particular case. In principle, therefore it is for the parties in each case to determine the length of those periods by consultation and negotiation in good faith«.²⁷¹

---

²⁶⁷ ICJ Reports, 1997, str. 7.

²⁶⁸ Ibidem, str. 63-64. Zdi se, da je Meddržavno sodišče na ta način želelo poudariti pomen formalnih zahtev v postopku uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.

²⁶⁹ Degan, V. Đ., op. cit., str. 174. Drugačno stališče je v zadevi A. Racke GmbH & Co v. Hauptzollamt Mainz zavzelo Sodišče Evropskih skupnosti: »... it should be noted that the specific procedural requirements there (Article 65 of the Vienna Convention) laid down do not form part of customary international law«. Res pa je, da se sodišče v zadevi z mednarodnim pravom podrobneje ni ukvarjalo.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61996J0162:SL:HTML>

²⁷⁰ ICJ Reports, 1980, str. 73.

²⁷¹ Ibidem, str. 96.

Glede držav, ki se smejo sklicevati na neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb, je pravila običajnega mednarodnega prava treba razlagati tako, da imajo v primeru neveljavnosti mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države, prisile države z grožnjo ali uporabo sile in nasprotovanja mednarodne pogodbe obstoječi kogentni normi, to pravico vse prizadete države. Takšna razlaga je v skladu z duhom ter predmetom in namenom določitve drugačnih sankcij za naštete vzroke neveljavnosti mednarodnih pogodb.²⁷² Enako lahko trdimo tudi za prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nastanka nove kogentne norme. Težko je namreč takšno pravico zanikati neposredno prizadeti državi, kadar dve drugi državi skleneta mednarodno pogodbo, da si bosta z uporabo oborožene sile prilastili del njenega ozemlja. Neveljavnost mednarodne pogodbe sme tretja država uveljavljati pred pristojnim mednarodnim sodiščem ali, v kolikor takšnega sodišča ni, z zahtevkom naslovljenim na države pogodbenice.²⁷³ V kolikor s takšnim zahtevkom ne bo uspešna, ji pravila običajnega mednarodnega prava ne zagotavljajo pristojnosti Meddržavnega sodišča ali drugega ustreznega sodišča, ki bi o njenem zahtevku odločal. Žal prizadeti državi preostanejo na voljo le tradicionalni zahtevki izvirajoči iz instituta odgovornosti držav in pa politična sredstva.²⁷⁴

5.2. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb po Konvenciji

V zvezi z uveljavljanjem neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb po Konvenciji, naloga obravnava vprašanje katere države so neveljavnost oziroma prenehanje upravičene uveljavljati in po kakšnem postopku, ter pod katerimi pogoji je pravico mogoče izgubiti.

---

²⁷² Cassese, A., op. cit., str. 177. Podobno Pogačnik, M., *Jus cogens...*, op. cit., str. 161; Frowein, J. A., *Nullity...*, op. cit., str. 744; Scheuner, U.: *Conflict of Treaty Provisions with a Peremptory Norm of General International Law*, *ZAORV*, Vol. 29, 1969, str. 31. Slednji to pravico tretjim državam priznala le kadar mednarodna pogodba krši kogentne norme.

²⁷³ Cassese, A., *ibidem*, str. 177-78.

²⁷⁴ Pogačnik, M., *Jus cogens ...*, op. cit., str. 112.

5.2.1. Uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb *ratione personae*

Države, upravičene uveljavljati neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb iz vzrokov, ki ščitijo individualni interes posamezne države, so le posamezne prizadete države. Te pravice nima nobena druga država, ne glede na to ali je stranka mednarodne pogodbe ali ne. Navedeno velja za vzroke neveljavnosti, urejene v določbah 46. do 50. člena Konvencije, torej za kršitev določb notranjega prava glede pristojnosti za sklenitev mednarodne pogodbe, prekoračitev pooblastila skleniti mednarodno pogodbo, zmoto, prevaro ter podkupovanje in za vzroka prenehanja, urejena v določbah 61. in 62. člena, torej za nezmožnost izpolnitve in bistveno spremenjene okoliščine.

Enako velja tudi za vzroka neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi prisile predstavnika države in zaradi prisile države z grožnjo ali uporabo sile (določbi 51. in 52. člena)²⁷⁵, ki sicer poleg individualnega, ščitita tudi kolektivni interes. Vendar tudi v primeru teh dveh vzrokov neveljavnost ni erga omnes in se nanjo lahko sklicuje le država, katere soglasje za sklenitev mednarodne pogodbe je bilo dano pod prisilo.

Ugotovitev potrjuje določba 65. člena Konvencije o postopku uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb. Konvencija namreč v navedeni določbi uporablja izraz »pogodbenica«, in ne izraza »stranka konvencije« ali celo »država«. Pogodbenica pa je v skladu z določbo 2. člena le država, ki je izrazila soglasje k mednarodni pogodbi in za katero mednarodna pogodba velja.

Drugačno stališče pa je Konvencija zavzela v primeru neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja obstoječi, oziroma novo nastali kogentni normi. Na navedena vzroka se smejo sklicevati vse države pogodbenice posamezne mednarodne pogodbe in ne le prizadete države oziroma povedano drugače, ob kršitvi kogentnih norm so (vsaj) vse države pogodbenice prizadete države. Glede na temeljno funkcijo kogentnih norm, so seveda vse države članice mednarodne skupnosti prizadete države, vendar jim Konvencija ne daje pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodnih pogodb. Z vidika navedene funkcije kogentnih norm, ureditev v Konvenciji ni primerna, saj je varstvo interesov mednarodne skupnosti držav kot celote prepuščeno državam, ki so s sklenitvijo mednarodne pogodbe te interese kršile. Tretjim državam

---

²⁷⁵ Drugače Reuter, ki meni, da komentar KMP k osnutku členov dopušča razlago, da imajo to pravico tudi tretje države. Reuter, P., op. cit., str. 183.

ostaja na voljo zgolj uveljavljanje mednarodne odgovornosti držav in politična sredstva.²⁷⁶

Ureditev sprejeta v Konvenciji, predstavlja del problematike decentraliziranosti sankcij v konsenzualnem sistemu mednarodnega prava.²⁷⁷ Konvencija se je postavila na stališče, da glede na stopnjo razvoja mednarodnega prava, liberalnejše uveljavljanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb ni primerno niti za mednarodne pogodbe, ki kršijo kogentne norme, saj bi liberalnejši pristop ogrožal stabilnost mednarodnih pogodbenih odnosov.²⁷⁸

5.2.2. Izguba pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodnih pogodb

Načelo, da država ne sme imeti koristi od lastnega nekonsistentnega ravnanja, temelji na dobri veri in poštenju in ima posebno mesto v pravu mednarodnih pogodb. Pomembnost načela v mednarodnem pravu je bila izrecno potrjena v zadevah »Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits«²⁷⁹ in »Case Concerning the Arbitral Award Made by the King of Spain on 23 December 1906 (Honduras v. Nicaragua)«²⁸⁰.

---

²⁷⁶ Pogačnik, M., Vloga in učinki..., op. cit., str. 10. Podobno Rozakis, C. L.: The Law..., op. cit., str. 172.

²⁷⁷ Pogačnik, M., ibidem, str. 9.

²⁷⁸ Magallona, M. M., op. cit., str. 510.

²⁷⁹ Sodišče je štel, da je zaradi naknadnega ravnanja Tajsko prekludirano glede izjave, da zemljevida iz leta 1908 ni sprejela. Sodišče je zapisalo: »Even if there were doubt as to Siam's acceptance of the map in 1908, and hence of the frontier indicated thereon, the Court would consider, in the light of the subsequent course of events, that Thailand is now precluded by her conduct from asserting that she did not accept it. She has, for fifty years, enjoyed such benefits as the Treaty of 1904 conferred on her, if only the benefit of stable frontier. France, and through her Cambodia, relied on Thailand's acceptance of the map. Since neither side can plead error, it is immaterial whether or not this reliance was based on a belief that a map was correct. It is not now open to Thailand, while continuing to claim and enjoy the benefits of the settlement, to deny that she was ever a consenting party to it«. ICJ Reports, 1962, str. 6, 32.

²⁸⁰ Sodišče je v zadevi priznalo veljavnost arbitražne odločbe. Odločitev sodišča kot pravilno potrjuje tudi ravnanje Nikaragve, ki ni izpodbijala veljavnosti odločbe še več let po tem, ko je izvedela za njene pogoje. Sodišče je zapisalo: »In the Judgment of the Court, Nicaragua, by express declaration and by conduct, recognized the Award as valid and it is no longer open to Nicaragua to go back upon that Recognition and to challenge the validity of the Award. Nicaragua's failure to raise any question with regard to the validity of the Award for several years

V praksi je povsem mogoče, da država pogodbenica kmalu po sklenitvi pogodbe ugotovi, da obstoji vzrok neveljavnosti ali prenehanja sklenjene mednarodne pogodbe, pa se nanj ne sklicuje. Uveljavlja ga šele kasneje, ko se želi otresti pogodbenih obveznosti iz popolnoma drugih razlogov.²⁸¹ Takšno ravnanje države krši načelo dobre vere in poštenja. Seveda pa ne bi bilo v skladu z navedenim načelom, če bi izguba pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodnih pogodb prizadela države, ki ne vedo za obstoj dejstev, ki pomenijo neveljavnost ali prenehanje, in države, ki zaradi prisile ne morejo svobodno izvrševati svoje volje.²⁸²

V skladu z določbo 45. člena Konvencije država pogodbenica izgubi pravico sklicevati se na vzrok neveljavnosti ali prenehanja mednarodne pogodbe, kadar izrecno pristane na njeno veljavnost oziroma nadaljnjo veljavnost. Enako velja, kadar je iz ravnanja države moč ugotoviti, da je le ta pristala v veljavnost oziroma nadaljnjo veljavnost mednarodne pogodbe. Pristanek je mogoče domnevati, kadar država, potem ko izve za dejstva, ki so podlaga neveljavnosti oziroma prenehanja, neveljavnosti oziroma prenehanja ne uveljavlja.²⁸³

Izguba pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe iz določenega vzroka, je za ta vzrok dokončna. Lahko pa država pogodbenica še vedno uveljavlja neveljavnost oziroma prenehanje mednarodne pogodbe iz drugih vzrokov.²⁸⁴

Konvencija ne predpisuje izgube pravice uveljavljati neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb pri vseh vzrokih neveljavnosti in prenehanja. Do izgube pravice ne pride v primeru neveljavnosti mednarodnih pogodb zaradi prisile predstavnika države, prisile države z grožnjo ali uporabo sile in neveljavnosti mednarodne pogodbe zaradi nasprotovanja obstoječi kogentni normi ter v primeru prenehanja mednarodne pogodbe zaradi nezmožnosti izpolnitve in nasprotovanja mednarodne pogodbe novo nastali kogentni normi.

Razlog za takšno ureditev je bodisi v zaščiti interesov prizadete države (neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države in prisile države z grožnjo ali

---

after the full terms of the Award had become known to it further confirms the conclusion at which the Court has arrived«. ICJ Reports, 1960, str. 192, 213-14.

²⁸¹ YBILC, 1966, Vol. II, str. 239.

²⁸² Elias, T. O., Problems..., op. cit., str. 408.

²⁸³ YBILC, 1966, Vol. II, str. 239.

²⁸⁴ Rozakis, C. L., The Law..., op. cit., str. 158.

uporabo sile, prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nezmožnosti izpolnitve), bodisi v zaščiti mednarodnega javnega reda (neveljavnost oziroma prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nasprotovanja obstoječi oziroma novo nastali kogentni normi).

Izključitev možnosti izgube pravice uveljavljati neveljavnost mednarodne pogodbe zaradi prisile predstavnika države ali prisile države z grožnjo ali uporabo sile je potrebna, ker prizadeta država v okoliščinah prisile ne bi bila svobodna v izvrševanju svoje pravice. Zaščita je potrebna le, dokler prisila traja in je zato odobritev mednarodne pogodbe v času trajanja prisile pravno neobstoječa. Po prenehanju prisile, pa je prizadeta država popolnoma svobodna v odločitvi, ali bo na tak način sklenjeno mednarodno pogodbo, odobrila ali pa uveljavljala njeno neveljavnost.²⁸⁵ Drugačen zaključek bi pomenil škodo interesom prizadete države in škodo stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov.

Izključitev možnosti konvalidacije mednarodne pogodbe, ki nasprotuje obstoječi ali novo nastali kogentni normi je pravilna, saj kogentne norme varujejo interese mednarodne skupnosti držav kot celote. Žal pa izključitev možnosti izgube pravice uveljavljati neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nasprotovanja obstoječi ali novo nastali kogentni normi sama po sebi ne zadošča za varstvo interesov mednarodne skupnosti držav kot celote.

5.2.3. Postopek uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb

Ob pregledovanju zgolj materialnih določb Konvencije je mogoče dobiti vtis, da nekatere učinkujejo avtomatično. Konvencija namreč ponekod določa pravico države, da se na vzrok neveljavnosti ali prenehanja mednarodne pogodbe sklicuje, drugod pa določa, da je pogodba brez pravnega učinka ali nična, kar bi kazalo na avtomatičnost učinkovanja vzrokov neveljavnosti in prenehanja. Vendar pa je materialnopravne določbe Konvencije nujno treba razlagati v povezavi s procesnimi določbami in določbami o posledicah neveljavnosti in prenehanja ter drugimi njenimi določbami.

Ureditev procesnega vidika neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb je bila v Konvenciji nujna zaradi varovanja stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov. V

---

²⁸⁵ Ibidem, str. 170. Drugače YBILC, 1966, Vol. II, str. 247.

nasprotnem primeru bi obstajala nevarnost, da bi pogodbeni stranke uveljavljale vzroke neveljavnosti in prenehanja samovoljno in zgolj pod pretvezo rešiti se neprijetnih pogodbenih obveznosti iz drugih vzrokov. Sprejeta procesna pravila odražajo določbo III. odstavka 2. člena UL OZN o dolžnosti mirnega reševanja mednarodnih sporov²⁸⁶ in z izključitvijo avtomatičnih učinkov enostranskim dejanjem držav pogodbenic, varujejo stabilnost mednarodnih pogodbenih odnosov.

V skladu z določbo I. odstavka 42. člena Konvencije, je mogoče neveljavnost mednarodne pogodbe ali soglasja k njeni sklenitvi uveljavljati le po postopku predvidenem v Konvenciji. Iz določbe 42. člena izhaja, da je predpisani postopek obvezen in nujen za vse države pogodbenice, ki so obenem pogodbeni stranke Konvencije. Le v primeru prenehanja mednarodnih pogodb se smejo pogodbeni stranke na podlagi določbe II. odstavka 42. člena dogovoriti o drugačnem postopku.

Konvencija s postopkom uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb, urejenim v določbi 65. člena²⁸⁷, spoštuje decentralizirano naravo mednarodnega prava.²⁸⁸ Za reševanje nesoglasij v prvi vrsti namreč ne predvideva pristojnosti tretje strani, ampak njihovo reševanje prepušča pogodbenim strankam. Šele, ko med njimi nastane mednarodni spor, Konvencija napotuje na mirna sredstva njegovega reševanja.

Kot je že bilo navedeno, je osnovna značilnost postopka, predvidenega v določbi 65. člena, soglasno reševanje vprašanj neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb. Pogodbena stranka neveljavnosti ali prenehanja mednarodne pogodbe ne more doseči z enostransko izjavo. Pogodba ne velja oziroma preneha le z izrecnim ali tihim soglasjem vseh pogodbenih strank. Pogodbo je treba šteti za veljavno, dokler njena neveljavnost ali prenehanje ni ugotovljeno na način določen v Konvenciji. Predpisani postopek velja za vse vzroke neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.

V skladu z določbo I. odstavka 65. člena in v povezavi z določbo I. odstavka 67. člena, mora država, ki uveljavlja neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe, o tem pisno

---

²⁸⁶ V skladu s citirano določbo UL OZN, morajo vsi člani OZN reševati svoje mednarodne spore z mirnimi sredstvi na tak način, da se mednarodni mir in varnost ter pravičnost ne spravijo v nevarnost.

²⁸⁷ Določba 65. člena ureja postopek uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb le v I. in II. odstavku, medtem ko III., IV. in V. odstavek vsebinsko urejajo postopek mirnega reševanja sporov nastalih v zvezi z uveljavljanjem neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.

²⁸⁸ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str.160.

obvestiti vse preostale države pogodbenice. V kolikor obvestila ne podpiše šef države, šef vlade ali minister za zunanje zadeve, se od drugega predstavnika države na podlagi določbe II. odstavka 65. člena lahko zahteva, da predloži polna pooblastila. Določba v postopek uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb uvaja določeno mero formalnosti.

Obvestilo mora vsebovati predlagani ukrep in njegovo obrazložitev. Predlagani ukrep pomeni, da država pogodbenica predlaga neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe in posledice neveljavnosti ali prenehanja, kot so opredeljene v določbah 69., 71. in 72. člena Konvencije. V okviru obrazložitve mora država pogodbenica obrazložiti vzrok neveljavnosti ali prenehanja mednarodne pogodbe.²⁸⁹

Obvestilo sme, v skladu z določbo V. odstavka 65. člena, država podati tudi kot odgovor na zahtevo druge pogodbene stranke po izvršitvi mednarodne pogodbe, ali kot odgovor na njene trditve o kršitvi mednarodne pogodbe.

Običajna praksa je, da država v omenjeni listini opredeli datum začetka njegovega učinkovanja. Opredeliti ga mora v skladu z odpovednim rokom iz pogodbe, dopustno pa je določiti tudi kasnejši datum.²⁹⁰

V skladu z določbo 68. člena sme država preklicati obvestilo kadarkoli pred začetkom njegovega učinkovanja. Popolna svoboda preklicati obvestilo o neveljavnosti ali prenehanju mednarodne pogodbe je bila v Konvenciji sprejeta, čeprav lahko sopogodbenice do preklica že opravijo potrebne ukrepe, s katerimi se želijo pripraviti na situacijo, ko bo mednarodna pogodba razveljavljena ali bo prenehala. Seveda se lahko pogodbene stranke dogovorijo tudi drugače.

Določba 78. člena Konvencije natančno določa način posredovanja obvestil državam pogodbenicam, in sicer bodisi neposredno bodisi, v koliko je ta določen, preko depozitarja mednarodne pogodbe. Z vidika države, ki je obvestilo posredovala, se šteje, da je bilo obvestilo dano, ko ga je prejela druga država pogodbenica ali depozitar. V kolikor je bilo obvestilo posredovano preko depozitarja, se šteje, da ga je država pogodbenica kateri je namenjeno, prejela, ko je bila o njem obveščena s strani depozitarja. V kolikor obvestilo pogodbenicam ni bilo posredovano na predpisan način,

---

²⁸⁹ Pogačnik, M., Vloga in učinki..., str. 8.

²⁹⁰ Aust, A., Modern..., op. cit., str. 246.

se šteje kot, da obvestila ni bilo in trimesečni rok za odgovor iz določbe II. odstavka 65. člena ni pričel teči.

Države sopogodbence imajo pravico, da na prejeto obvestilo o vzroku neveljavnosti ali prenehanja ugovarjajo. V skladu z določbo II. odstavka 65. člena, rok za ugovor, razen v izjemno nujnih primerih, ne sme biti krajši od treh mesecev od prejema obvestila. Za uveljavitev neveljavnosti in prenehanja mednarodne pogodbe je torej treba doseči izrecno ali tiho soglasje držav pogodbenic.

V kolikor v predvidenem roku nobena od držav pogodbenic na obvestilo ne ugovarja, ali se z njim celo izrecno strinja, sme država predlagateljica uresničiti predlagani ukrep. Ukrep je enostranski in ga uresniči z deklaracijo, ki jo sporoči državam pogodbenicam. Instrument, preko katerega je deklaracija sporočena, ima konstitutivni učinek, z njim torej mednarodna pogodba postane neveljavna ali preneha.²⁹¹

Kadar se države sopogodbence izrecno ali molče strinjajo z neveljavnostjo ali prenehanjem mednarodne pogodbe, se morajo na podlagi določbe 69. člena dogovoriti o načinu vzpostavitve statusa quo ante. Če v nadaljnjem postopku nastanejo nesoglasja, imajo na voljo vsa sredstva mirnega reševanja mednarodnih sporov.

Kot je že bilo navedeno, mednarodne pogodbe lahko prenehajo bodisi po postopku določenem v Konvenciji, bodisi po postopku določenem v sami mednarodni pogodbi. S tem v zvezi se kot problematično kaže prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja novo nastali kogentni normi, in sicer v skladu z določbami posamezne mednarodne pogodbe. Prenehanje mednarodne pogodbe zaradi nasprotovanja novo nastalim kogentnim normam je določeno zaradi varovanja interesa mednarodne skupnosti držav kot celote. Prav zaradi varovanja javnega interesa postopek prenehanja v skladu z določbami same mednarodne pogodbe ni primeren. Tak postopek najverjetneje ne bi zadoščal minimalnim standardom nepristranskega odločanja o prenehanju, kot so opredeljeni v določbi 65. člena Konvencije.²⁹²

---

²⁹¹ Pogačnik, M., Vloga in učinki..., op. cit., str. 9.

²⁹² Rozakis, C. L., The Law..., op. cit., str. 175-76.

6. Mirno reševanje sporov o razlagi in uporabi nekaterih določb Konvencije

Neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb torej zahteva soglasje vseh pogodbenih strank. Zaradi večjega števila pogodbenic bo soglasje težje doseči v primeru multilateralnih mednarodnih pogodb. Kadar države pogodbenice soglasja ne dosežejo, med njimi nastane mednarodni spor²⁹³. Spor ne nastane že takrat, ko ena ali več pogodbenic ugovarja obvestilu o neveljavnosti ali prenehanju mednarodne pogodbe, ampak šele ko država, ki uveljavlja neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe, nasprotuje prejetemu ugovoru druge države pogodbenice.²⁹⁴

Ko med pogodbenimi strankami nastane spor, je treba uporabiti določbo III. odstavka 65. člena Konvencije, ki za rešitev vseh sporov v zvezi z uporabo in razlago določb V. dela Konvencije v prvi vrsti predpisuje uporabo sredstev mirnega reševanja sporov, kot jih opredeljuje UL OZN v določbi 33. člena. Konvencija se sklicuje le na sredstva mirnega reševanja sporov, ne pa tudi na preostalo vsebino določbe 33. člena UL OZN. Določba strankam v sporu nalaga, da spore rešujejo z mirnimi sredstvi po njihovi izbiri. Zgolj primeroma našteva pogajanja, anketo, posredovanje, spravo, razsodništvo, sodno rešitev in regionalne ustanove ter dogovore. Gre za sredstva mirnega reševanja mednarodnih sporov, ki jih pozna tudi običajno mednarodno pravo.

Uporaba večine naštetih sredstev mirnega reševanja mednarodnih sporov žal ne zagotavlja, da bo nastali spor tudi razrešen. Določba stranki le zavezuje, da spor poskušata rešiti z miroljubnimi sredstvi, kar pa je njuna dolžnost ne glede na določbo III. odstavka 65. člena. Načelo mirnega reševanja mednarodnih sporov je načelo občega mednarodnega prava in je zapisano tudi v določbi II. odstavka UL OZN. Tako ohlapna določba je bila v Konvenciji sprejeta, ker je bilo le na ta način mogoče doseči soglasje v sami Komisiji za mednarodno pravo in soglasje držav, ki so sodelovale pri njenem sprejemanju.²⁹⁵

V postopku sprejemanja Konvencije sta se glede reševanja sporov, nastalih v zvezi z uporabo in razlago določb Konvencije, oblikovali dve skupini držav, in sicer skupina, ki

---

²⁹³ Stalno meddržavno sodišče je v zadevi »The Mavrommatis Palestine Concessions« mednarodni spor opredelilo kot nestrinjanje med pravnimi in dejanskimi vprašanji, kot koflikt pravnih pogledov ali interesov med dvema osebamama. PCIJ Reports, Series A, No. 2, str. 7, 11.

²⁹⁴ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 177-78; Kreća, M., op. cit., str. 190.

²⁹⁵ Rozakis, C. L., *ibidem*, str. 179.

je bila proti ureditvi postopka reševanja sporov v Konvenciji, in skupina, ki je dala jasno vedeti, da brez ustreznih postopkovnih določb Konvencije ne bo sprejela. Konflikt se je zaostрил do točke, v kateri je sprejem celotne Konvencije visel na nitki. Rezultat kompromisa je sprejeta določba 66. člena Konvencije. Takšne določbe osnutek Komisije za mednarodno pravo ni predvideval²⁹⁶ in je bila dodana šele na konferenci držav z namenom ojačati določbo III. odstavka 65. člena.²⁹⁷

Določba 66. člena spoštuje načelo stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov in predvideva »drugi paket« sredstev mirnega reševanja sporov. Za razliko od določbe III. odstavka 65. člena, se določba 66. člena nanaša le na spore v zvezi z uporabo in razlago V. dela Konvencije. Z vidika celotne Konvencije določba 66. člena tako pomeni le delni uspeh. Kot je že bilo navedeno, določba 66. člena ne kodificira pravil običajnega mednarodnega prava.²⁹⁸

V skladu z določbo IV. odstavka 65. člena določba III. odstavka navedenega člena ne vpliva na morebitne druge pravice in obveznosti držav v zvezi z mirnim reševanjem sporov. V kolikor torej posamezna mednarodna pogodba predvideva poseben način reševanja sporov, se ga stranki smeta poslužiti in s tem izključiti uporabo določbe III. odstavka 65. člena. V praksi bistvene razlike ne bo opaziti, saj bo posamezna mednarodna pogodba tako ali tako predvidevala eno ali več sredstev mirnega reševanja sporov, ki jih sicer predvideva 33. člen UL OZN. Edina razlika, ki lahko nastane je ta, da bodo stranke v pogodbi predvidele določeno sredstvo mirnega reševanja sporov in s tem izključile uporabo vseh drugih sredstev, ali pa bodo določeno sredstvo izključile.

Določba IV. odstavka 65. člena v besedilu uporablja izraz »Nothing in the foregoing paragraphs...«. Rozakis meni, da okoliščine, se beseda »odstavki« uporablja v množini ne smemo razlagati tako kot da se IV. odstavek nanaša na vse predhodne odstavke

---

²⁹⁶ Vse dotedanje kodifikacijske konference v okviru OZN (o pomorskem mednarodnem pravu ter o diplomatskih in konzularnih odnosih) niso uspele v konvenciji urediti vprašanja mirnega reševanja sporov. V ta namen so bili sprejeti opcijski protokoli. Žal se pristop, ki je vprašanje reševanja sporov urejal v opcijških protokolih, ni izkazal za uspešnega, saj število držav pogodbenic protokola ni doseglo niti polovico števila pogodbenic konvencij. Keraney, R. D. in Dalton, R. E., op. cit., str. 545. Podrobneje Briggs, H. W.: Procedures for Establishing the Invalidity or Termination of Treaties under the International Law Commission's 1966 Draft Articles on the Law of treaties, AJIL, Vol. 61, No. 4, 1967, str. 983-988.

²⁹⁷ Rozakis, C. L., The Law..., op. cit., str. 179; Keraney, R. D. in Dalton, R. E., op. cit., str. 551.

²⁹⁸ McDade, P. V., op. cit., str. 499. Tako je odločilo tudi sodišče Evropskih skupnosti v zadevi C 162/96 z dne 16.6.1998, točki 58-9:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61996J0162:SL:HTML>.

določbe 65. člena in na ta način izključuje tudi uporabo določb I. in II. odstavka 65. člena.²⁹⁹ Takšna razlaga bi namreč močno ogrozila postopek uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb po Konvenciji. Ker pa se določbi I. in II. odstavka 65. člena ne nanašata na mirno reševanje sporov, navedena razlaga tudi zato ni primerna. Tako se določbi I. in II. odstavka 65. člena nanašata na postopek uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb, določba III. odstavka pa na situacijo, ko je spor že nastal. Zdi se, da določba IV. odstavka uporablja besedo »odstavki« v množini le zato, da je zajela tudi besedo »ugovor«, ki v določbo II. odstavka vnaša idejo spora.³⁰⁰

Postopek reševanja sporov, kot je opisan v določbi 66. člena, je mogoče in treba uporabiti le, v kolikor v skladu z določbo III. ali IV. odstavka 65. člena spor med pogodbenicami ni bil rešen s sredstvi mirnega reševanja, ki jih predvideva določba 33. člena UL OZN, in sicer v roku dvanajstih mesecev od dneva ugovora ene ali več pogodbenic na obvestilo o neveljavnosti ali prenehanju mednarodne pogodbe. Ni treba, da so bila sredstva mirnega reševanja sporov sploh uporabljena, zadošča, da država, ki predlaga uporabo določbe 66. člena, dokaže, da je bil v rešitev spora vložen trud, ki pa, zaradi obstanka na mrtvi točki v postopku reševanja ali zaradi zavrnitve predlaganega sredstva s strani druge pogodbenice, ni obrodil sadov.³⁰¹

Zaradi učinka »res iudicata« določbe 66. člena ni mogoče uporabiti, kadar je bila s sredstvi mirnega reševanja sporov na podlagi določbe III. ali IV. odstavka 65. člena dosežena za stranki obvezujoča odločitev (odločitev arbitraže ali sodišča). Smiselno je tudi izključiti možnost uporabe 66. člena, kadar rešitev spora v predpisanem roku sicer ni bila dosežena, a je spor v postopku reševanja, ki se bo končal z zavezujočo odločbo (učinek litispendence).³⁰²

Določba 66. člena loči dve vrsti sporov, in sicer v I. odstavku spore v zvezi z uporabo in razlago materialnih določb 53. in 64. člena Konvencije, ki se nanašata na neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja kogentnim normam, in v II. odstavku spore v zvezi z uporabo in razlago vseh preostalih materialnih in procesnih določb V. dela Konvencije. Za prvo skupino sporov Konvencija kot sredstvo reševanja predvideva Meddržavno sodišče, za drugo pa spravo.

---

²⁹⁹ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 181.

³⁰⁰ *Ibidem*, str. 181.

³⁰¹ *Ibidem*, str. 182.

³⁰² *Ibidem*, str. 183; Pogačnik, M., *Jus cogens...*, op. cit., str. 147.

V kolikor so torej izpolnjeni predpisani pogoji, sme vsaka stranka spora predložiti le tega v rešitev bodisi Meddržavnemu sodišču³⁰³ bodisi spravniki komisiji. Pravica predložiti spor v reševanje je omejena na stranke spora in je preostale pogodbenice posamezne mednarodne pogodbe nimajo.³⁰⁴

Meddržavnemu sodišču je spor treba predložiti v reševanje s pismeno prošnjo. Posebnega soglasja stranke v sporu ne potrebuje, saj je to za vse stranke Konvencije vsebovano že v prvi alineji 66. člena.

V skladu z določbo 66. člena lahko stranki v sporu, če se s tem obe strinjata, le tega v reševanje, namesto Meddržavnemu sodišču, predložita arbitraži. Opisana določba je nepopolna in zato lahko ogroža obvezni postopek reševanja sporov pred Meddržavnim sodiščem. Določba namreč ne predpisuje časovnega obdobja, v katerem je treba ustanoviti arbitražno sodišče, ali obdobja v katerem mora le ta v sporu odločiti. Na ta način je predložitev spora Meddržavnemu sodišču lahko odložena za nedoločen čas v prihodnost.³⁰⁵

Po predložitvi spora Meddržavnemu sodišču, bo to najprej ugotavljalo, ali so izpolnjeni vsi pogoji, da bi bilo pristojno odločati v konkretnem sporu. Opozoriti je treba, da Meddržavno sodišče na podlagi določbe 66. člena nima pristojnosti, da mednarodno pogodbo razglasi za nično, oziroma razglasi, da je mednarodna pogodba prenehala, potem, ko ugotovi, da nasprotuje kogentni normi. Pristojnost za navedeno razglasitev bi imelo le, v kolikor bi se pogodbene stranke o tem dogovorile. Vendar je takšna »razširjena« pristojnost neodvisna od pristojnosti na podlagi določbe 66. člena.

V skladu z določbo 59. člena Statuta Meddržavnega sodišča, njegova odločitev veže stranke v sporu. Sodba učinkuje zgolj med pogodbenima strankama, ki sta v sporu, in ima deklaratorni značaj. Zoper sodbo v skladu z določbo 60. člena Statuta ni dovoljena pritožba. Odločitev sodišča, v kolikor to ugotovi neskladnost mednarodne pogodbe s kogentno normo, strankam mednarodne pogodbe močno olajša razglasitev slednje za nično, oziroma razglasitev, da je mednarodna pogodba prenehala, vendar pa takšne

---

³⁰³ Postopka se do danes ni poslužila še nobena država. Coforti, B., op. cit., str. 177. Določitev pristojnosti Meddržavnega sodišča v Haagu za spore v zvezi z razlago in uporabo določb 53. in 64. člena Konvencije o kogentnih normah je bila pogoj, da so države ob sprejemanju Konvencije pristale na vnos določb o neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja kogentnim normam v Konvencijo. Reuter, P., op. cit., str. 142; Cassese, A., op. cit., str. 200.

³⁰⁴ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 183.

³⁰⁵ *Ibidem*, str. 183.

razglasitve ne zagotavlja.³⁰⁶ Mogoče je namreč, da je spor v zvezi z uporabo in razlago določb 53. in 64. člena le ena od spornih točk med strankama in žal edina, ki jo je treba predložiti v obvezujočo odločitev Meddržavnemu sodišču.

Sodba Meddržavnega sodišča predstavlja pravni naslov za ustrezno ravnanje države, ki uveljavlja neveljavnost ali prenehanje mednarodne pogodbe. V primeru ugodne sodbe za državo tožnico, sme ta šteti mednarodno pogodbo za nično, oziroma sme šteti, da je mednarodna pogodba prenehala.³⁰⁷ S tem države mednarodne pogodbe tudi niso več dolžne izvrševati in lahko uveljavljajo vse v določbi 71. člena predvidene posledice neveljavnosti ali prenehanja mednarodne pogodbe.

Na podlagi namenske³⁰⁸ razlage določb III. in IV. odstavka ter v skladu z določbama I. in II. odstavka 65. člena o konsenzualni naravi postopka uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb, je mogoče ugotoviti, da v času postopka pred Meddržavnim sodiščem mednarodna pogodba ostaja v veljavi.³⁰⁹ Ugotovitev je v skladu z, v Konvenciji izključeno, možnostjo enostranskega odločanja o neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb.

Opozoriti je treba še na možnost, da Meddržavno sodišče preko instituta začasnih ukrepov iz določbe 41. člena Statuta začasno suspendira veljavnost domnevno protipravne mednarodne pogodbe. Vendar pa je cilj začasnih ukrepov le začasno zavarovanje pravic strank v sporu, ki bi jih Meddržavno sodišče utegnilo prisoditi s sodbo, in ne varovanje interesov mednarodne skupnosti držav kot celote.³¹⁰

Opisani postopek je dostopen le državam pogodbenicam Konvencije in v okviru le teh, le državam pogodbenicam posamezne mednarodne pogodbe, ki je nična ali preneha zaradi nasprotovanja kogentnim normam.

Obvezna predložitev sporov v zvezi s kogentnimi normami Meddržavnemu sodišču je dobra rešitev, saj je pričakovati, da bo slednje razvilo stalno in skladno prakso, ki bo

---

³⁰⁶ Ibidem, op. cit., str. 186-87.

³⁰⁷ Pogačnik, M., Jus cogens..., op. cit., str. 152.

³⁰⁸ V skladu z določbo 31. člena Konvencije je mednarodne pogodbe treba razlagati v dobri veri, ob upoštevanju običajnega pomena izrazov uporabljenih v pogodbi, v njihovem kontekstu ter v luči njenega predmeta in cilja. Namenska razlaga izhaja iz ciljev mednarodne pogodbe.

³⁰⁹ Pogačnik, M., Jus cogens..., op. cit., str. 153; Rosenne, S.: The Settlement of Treaty Disputes under the Vienna Convention of 1969, ZAORV, Vol. 31, 1971, str. 44.

³¹⁰ Pogačnik, M., ibidem, str. 153.

pozitivno vplivala na razvoj koncepta kogentnih norm v mednarodnem pravu. Od vseh sredstev mirnega reševanja mednarodnih sporov je tudi najprimernejše, saj je njegova sodba obvezna za stranke v sporu (za razliko od diplomatskih sredstev mirnega reševanja mednarodnih sporov).

Slabost predvidene rešitve se odraža v okoliščinah, da rešitev ne pokriva vseh sporov, ki se nanašajo na kogentne norme, da sodišče po Konvenciji nima pristojnosti razglasiti, da je mednarodna pogodba nična oziroma je prenehala in seveda obstaja možnost rezerv na določbo 66. člena Konvencije.

Spore o uporabi in razlagi preostalih materialnih in procesnih določb V. dela Konvencije sme v skladu z drugo alinejo 66. člena vsaka od pogodbenih strank enostransko predložiti v reševanje spravni komisiji. Prošnjo za ustanovitev spravne komisije je treba nasloviti na Generalnega sekretarja OZN, ki je nato dolžan ukreniti vse potrebno za njeno ustanovitev. Na podlagi prošnje je ustanovitev spravne komisije obvezna.

Podrobnejša pravila o ustanovitvi in delovanju spravne komisije³¹¹ vsebuje Aneks številka II, sprejet ob Konvenciji. V skladu s točko 1 aneksa, mora Generalni sekretar izmed usposobljenih pravnikov sestaviti seznam conciliatorjev. V ta namen je bila vsaka država članica OZN ali pogodbenica Konvencije pozvana, naj imenuje dva conciliatorja. Tako imenovani conciliatorji sestavljajo zgoraj navedeni seznam. Imenovani so za dobo petih let.

Ko Generalni sekretar, v skladu z določbo 66. člena, prejme prošnjo države za rešitev spora, le to predloži spravni komisiji. Spravno komisijo sestavlja pet conciliatorjev. Vsaka od strank v sporu ima pravico, da v spravno komisijo imenuje enega conciliatorja, ki je njen državlján, ne glede na to ali je na seznamu conciliatorjev, ter enega conciliatorja s seznama, ki ne sme biti njen državlján. Conciliatorje morata stranki imenovati v roku 60 dni, odkar je Generalni sekretar podal zahtevo za njihovo imenovanje. Štirje tako imenovani conciliatorji so dolžni v 60 dneh, odkar je bil imenovan zadnji od njih, s seznama imenovati petega conciliatorja, ki postane predsednik spravne komisije.

---

³¹¹ Sprava oziroma conciliacija je diplomatsko sredstvo mirnega reševanja mednarodnih sporov, pri katerem spravna komisija strankam v sporu ponuja za vse sprejemljive rešitve spora. Pogačnik, M.: Diplomatska sredstva mirnega reševanja mednarodnih sporov, Pravník, št. 9-10, leto 2000, str. 672

V kolikor conciliatorji niso imenovani pravočasno, jih imenuje Generalni sekretar OZN, in sicer v 60 dneh od izteka roka za njihovo imenovanje. Predsednika upravne komisije ima Generalni sekretar pravico imenovati bodisi s seznama conciliatorjev, bodisi jih izbrati med člani Komisije za mednarodno pravo. Na enak način se zapolni vsako prosto mesto, nastalo po tem, ko komisija že začne delovati. Določba ima namen preprečiti, da bi postopek ustanavljanja upravne komisije in kasneje njenega delovanja, zaradi neimenovanja oziroma nepravočasnega imenovanja conciliatorjev, obstal na mrtvi točki.

V soglasju s strankama v sporu, sme upravna komisija povabiti katerokoli drugo stranko posamezne mednarodne pogodbe, da ji sporoči svoje stališče, bodisi pismo bodisi ustno. Ker je za intervencijo tretjih držav potrebno soglasje pogodbenih strank, ta v praksi ne bo pogosta.

Komisija mora v roku 12 mesecev od njene ustanovitve izdelati poročilo. Poročilo strank v sporu ne zavezuje in ima zgolj značaj priporočila. Takšen značaj poročila je skladen z naravo conciliacije kot diplomatskega sredstva mirnega reševanja mednarodnih sporov.

Žal je aneks nepopoln, saj ne vsebuje rešitve v primeru, ko se stranki s priporočili upravne komisije ne strinjata. Poročilo komisije je lahko v prid ene ali druge stranke. Glede na njegov priporočilni značaj menim, da nobena od strank poročila ne more uveljavljati kot pravne podlage za svoje ravnanje. V takem primeru prevlada načelo *pacta sunt servanda*.³¹² Do rešitve spora mora torej država v dobri veri izpolnjevati pogodbene obveznosti. Glede na navedeno, ne preseneča, da se do danes še nobena država ni poslužila opisanega postopka sprave.³¹³

---

³¹² Keraney, R. D. in Dalton, R. E, op. cit., str. 555. Za drugačna stališča glej: Elias, T. O., *Problems....*, op. cit., str. 404.

³¹³ Degan, V. Đ. , op. cit., str. 176.

7. Posledice neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb

Pravna ureditev posledic neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb je pomembna, saj bodo pogodbene stranke praviloma že pred ugotovitvijo neveljavnosti oziroma pred prenehanjem opravljale dejanja na podlagi sklenjene mednarodne pogodbe. Konvencija posledice neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb ureja v določbah 69., 70. in 71. člena. Predmetne določbe so pionirskega značaja, saj običajno mednarodno pravo natančnejših pravil o posledicah neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb ni razvilo.³¹⁴

Kot je že bilo navedeno, je neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb v Konvenciji določeno bodisi v interesu celotne mednarodne skupnosti, bodisi v interesu posamezne (prizadete) države, odvisno od vrste varovanega interesa. Od vrste prekršenega interesa pa je odvisna tudi strogost predpisanih posledic mednarodne pogodbe, ki je neveljavna oziroma preneha.³¹⁵ Posledice neveljavnosti in prenehanja nastanejo le za mednarodne pogodbe, katerih neveljavnost in prenehanje je bilo ugotovljeno v skladu z določbami Konvencije. Samo takšne mednarodne pogodbe so neveljavne oziroma prenehajo.

Konvencija ne ureja vprašanja odgovornosti, ki lahko izhaja iz ugotovljenega vzroka neveljavnosti ali prenehanja (npr. prevara, podkupovanje). Vprašanje odgovornosti je na podlagi določbe 73. člena izven vsebinskega področja Konvencije.

7.1. Posledice neveljavnosti mednarodnih pogodb

Konvencija ločeno ureja posledice mednarodnih pogodb, neveljavnih zaradi nasprotovanja obstoječi kogentni normi, in posledice mednarodnih pogodb neveljavnih iz vseh ostalih vzrokov.

V skladu z določbo I. odstavka 69. člena, ki ureja posledice neveljavnosti mednarodnih pogodb iz vseh vzrokov, razen zaradi nasprotovanja obstoječi kogentni normi, je mednarodna pogodba, katere neveljavnost je ugotovljena v skladu s procesnimi določbami Konvencije, nična.

---

³¹⁴ Schröder, M., op. cit., str. 994.

³¹⁵ Rozakis, C. L., The Law..., op. cit., str. 154-55.

Glede na besedilo določbe II. odstavka 69. člena, je mogoče ugotoviti, da Konvencija mednarodne pogodbe razveljavlja za nazaj (*ex tunc*). Neveljavnost torej učinkuje od časa sklenitve mednarodne pogodbe (*ab initio*).

Medtem ko je mednarodna pogodba razveljavljena za nazaj, pa je učinek razveljavitve na dejanja storjena zaradi izvrševanja mednarodne pogodbe blažji.³¹⁶ Razveljavitev za nazaj ima namreč z vidika dejanj, storjenih zaradi izvrševanja mednarodne pogodbe, določene posebnosti.

Prvič, pogodbeni stranki imata v skladu z določbo II. odstavka 69. člena možnost, ne pa dolžnost, da druga od druge zahtevata vzpostavitev stanja, kakršno bi bilo, v kolikor neveljavna mednarodna pogodba ne bi bila sklenjena. Drugič, vzpostavitev prejšnjega stanja smeta pogodbenici zahtevati le v tolikšni meri, kolikor ga je mogoče vzpostaviti. Določba je nenavadna, saj je prejšnje stanje vedno mogoče ustvariti, če ne v naravi, pa z denarnim nadomestilom. Ker v praksi seveda ne bo vedno mogoče vzpostaviti stanja, kakršno bi bilo, če neveljavna mednarodna pogodba sploh ne bi bila sklenjena, bodo pogodbene stranke morebitne zahtevke praviloma morale reševati na podlagi pravil o odgovornosti držav.³¹⁷ In tretjič, v skladu z določbo II. odstavka 69. člena, dejanja storjena v dobri veri pred uveljavljanjem neveljavnosti mednarodne pogodbe ne postanejo protipravna zgolj zaradi kasnejše ugotovitve, da je mednarodna pogodba neveljavna. Predmetna značilnost predstavlja največji odmik od značilnosti razveljavitve mednarodne pogodbe za nazaj. Mogoče si je zamisliti konkretni primer, ko v zvezi z multilateralno mednarodno pogodbo veliko pogodbenic ravna v dobri veri. Zelo verjetno je, da so kljub zmoti ene pogodbenice, vse ostale pogodbenice ravnale v dobri veri. Vsa dejanja teh pogodbenic ostanejo nedotaknjena tudi po tem, ko je bila ugotovljena neveljavnost mednarodne pogodbe. V skladu z določbo III. odstavka 69. člena, se na obravnavano določbo II. odstavka 69. člena ne morejo sklicevati države, ki niso ravnale v dobri veri, npr. država, ki je prevarala pogodbeno stranko.

Opisano ureditev je mogoče utemeljiti v naravo mednarodnih pravnih odnosov. Posamezna mednarodna pogodba lahko namreč vpliva ne samo na države pogodbenice, ampak tudi na njihove državljane in morda celo na tretje države in njihove državljane.

---

³¹⁶ Frowein, J. A., *Nullity...*, op. cit., str. 745.

³¹⁷ Jennings, R. Y. in Watts, op. cit., str. 1295.

Vsi ti so morda v dobri veri opravljali dejanja in razveljavitev vse te množice dejanj bi naredila več škode kot koristi.³¹⁸

Konvencija v določbi 71. člena ureja posledice neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb, ki nasprotujejo kogentnim normam, in sicer v določbi I. odstavka 71. člena ureja posledice mednarodnih pogodb, ki so nične, ker so ob sklenitvi nasprotovale kogentnim normam mednarodnega prava in v določbi II. odstavka 71. člena posledice mednarodnih pogodb, ki so prenehale zaradi nasprotovanja novo nastalim kogentnim normam.

V primerjavi z določbo 69. člena Konvencije, je ureditev v določbi 71. člena strožja, saj določa manj posledic mednarodne pogodbe, ki je neveljavna zaradi nasprotovanja obstoječi kogentni normi. Po določbi I. odstavka 71. člena morajo pogodbene stranke odstraniti posledice dejanj, storjenih zaradi izvajanja določb mednarodne pogodbe, ki kršijo kogentne norme in morajo medsebojne odnose urediti tako, da kogentnih norm ne kršijo. Neveljavnost učinkuje retroaktivno, torej od časa sklenitve mednarodne pogodbe dalje. Takšna mednarodna pogodba nima pravnih posledic. Glede na besedilo Konvencije je ključnega pomena, da stranki vzpostavita odnos, ki bo v celoti v skladu s kršeno kogentno normo.

Kljub strožji ureditvi pa je popustljivost glede dolžnosti vzpostaviti prejšnje stanje moč videti na dveh točkah. Najprej, pogodbene stranke so dolžne odstraniti posledice svojih dejanj le kolikor je to mogoče in dolžne so odstraniti le posledice tistih dejanj, ki so bila storjena zaradi izvajanja pogodbenih določb, ki kršijo kogentne norme, ne pa tistih dejanj, ki so bila storjena zaradi izvajanja preostalih pogodbenih določb.

Določba Konvencije, po kateri morajo stranke mednarodne pogodbe, ki krši kogentne norme, odpraviti le posledice tistih dejanj, ki so posledica izvajanja določb pogodbe, ki kršijo kogentne norme, ne pa tudi posledice preostalih dejanj, je v skladu s potrebami mednarodnih pogodbenih odnosov. Lahko si je namreč zamisliti pogodbo s številnimi določbami, od katerih le ena krši kogentne norme.³¹⁹ Ko bo torej v konkretnem primeru ugotovljena neveljavnost mednarodne pogodbe na podlagi določbe 53. člena, bodo pogodbene stranke morale ugotoviti v izvajanju katerih njenih določb so bila opravljena posamezna dejanja in odpraviti le tista, ki so bila storjena v izvajanju protipravnih določb mednarodne pogodbe.

---

³¹⁸ Rozakis, C. L., *The Law...*, op. cit., str. 163. Podobno Frowein, J. A., *Nullity...*, op. cit., str. 745-46.

³¹⁹ Rozakis, C. L., *ibidem*, str. 173-74.

Za razliko od prepovedi ločljivosti pogodbenih določb in s tem izključeno nadaljnjo veljavnostjo mednarodnih pogodb, ki nasprotujejo obstoječim kogentnim normam, Konvencija ločljivost dopušča glede odstranitve posledic mednarodne pogodbe. Za razliko od prepovedi ločljivosti določb mednarodne pogodbe, ki nasprotuje obstoječim kogentnim normam, so posledice izvajanja takšne mednarodne pogodbe ločljive.³²⁰

Opisana popustljivost Konvencije pa je omejena z že navedeno dolžnostjo držav, da medsebojne odnose uredijo tako, da kogentnih norm ne kršijo (določba 2. točke I. odstavka 71. člena).

7.2. Posledice prenehanja mednarodnih pogodb

Mednarodne pogodbe lahko vsebujejo določbe o posledicah njihovega prenehanja. Kadar jih ne, in se pogodbene stranke tudi drugače ne dogovorijo, se za posledice njihovega prenehanja uporabljata določbi 70. in II. odstavka 71. člena Konvencije. Določba II. odstavka 71. člena ureja posledice prenehanja mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja novo nastali kogentni normi. Določba 70. člena pa ureja posledice prenehanja mednarodnih pogodb zaradi vseh ostalih vzrokov.

Vsako prenehanje mednarodne pogodbe njene pogodbene stranke odveže obveznosti nadaljnjega izvrševanja mednarodne pogodbe. Za razliko od neveljavnosti, pa prenehanje mednarodne pogodbe praviloma ne vpliva retroaktivno na pravice, obveznosti in pravne položaje, ustvarjene v postopku njenega izvrševanja še pred prenehanjem. Drugačna ureditev bi v mednarodnih odnosih povzročila zmedo in bi ogrozila njihovo stabilnost.

Določbi Konvencije o posledicah prenehanja mednarodnih pogodb se nanašata le na pravice, obveznosti in pravne položaje ustvarjene v postopku izvrševanja mednarodne pogodbe, ne pa tudi na pridobljene interese oziroma pravice posameznikov.

V skladu z navedenim, je Meddržavno sodišče v zadevi »Case concerning the Northern Cameroon (Cameroon v. United Kingdom), Preliminary Objections«³²¹ štelo, da so

---

³²⁰ Pogačnik, M., *Jus Cogens...*, op. cit., str. 126.

³²¹ ICJ Reports, 1963, str. 15.

pravice in dolžnosti Združenega kraljestva po Skrbniškem sporazumu prenehale s prenehanjem predmetnega sporazuma. Prenehale so tudi pravice, ki so bile podeljene drugim članom OZN in njihovim državljanom.³²² Sodišče je pojasnilo:

»This is not to say that, for example, property rights which might have been obtained in accordance with certain Articles of the Trusteeship Agreement, would have been divested by the termination. It is the fact, however, that after 1. June 1961 when the Trust over the Northern Cameroons ceased to exist, no other Member of the United Nations could thereafter claim any of the rights or privileges in the Northern Cameroons, which might have been originally granted by the Trusteeship Agreement«.³²³

V zvezi z ureditvijo posledic prenehanja mednarodnih pogodb, so v postopku sprejemanja Konvencije nekatere države izpostavile vprašanje »pravične ureditve« posledic pogodb, ki so deloma že bile izvršene s strani ene pogodbenice. Ker je »pravična ureditev« odvisna od okoliščin posameznega primera, bi bila vnaprejšnja določitev pravil izredno težavna. Pogodbenim strankam je zato prepuščeno, da predmetno vprašanje rešijo same na podlagi spoštovanja načel dobre vere in suverene enakosti.³²⁴ Države pogodbenice naj pri tem upoštevajo ali je vzrok prenehanja mednarodne pogodbe nastal zaradi ravnanja ali opustitve države pogodbenice.

Podobno, Konvencija ne rešuje položaja, ko mednarodna pogodba preneha zaradi nezmožnosti izpolnitve kot je opredeljena v določbi 61. člena, pogodba pa je bila že deloma izvršena s strani ene države pogodbenice. Tudi v tem primeru sta pogodbeni stranki zadevo dolžni rešiti v skladu z načelom dobre vere.³²⁵

Določba II. odstavka 72. člena, ki ureja posledice prenehanja mednarodne pogodbe zaradi nastanka nove kogentne norme, določa *ex nunc* prenehanje. Pogodbene stranke namreč od prenehanja mednarodne pogodbe dalje nimajo več dolžnosti, da jo izpolnjujejo, pravice, dolžnosti in pravni položaji, ki so nastali do prenehanja in, ki sami po sebi ne nasprotujejo novi kogentni normi, pa ostanejo v veljavi. Njihov nadaljnji obstoj je tako mogoč, če objektivno ne nasprotujejo režimu, ki ga kršena kogentna norma vzpostavlja.³²⁶

---

³²² Ibidem, str. 34.

³²³ Ibidem, str. 34.

³²⁴ YBILC, 1966, Vol. II, str. 266. Podobno Aust, A., *Modern...*, op. cit., str. 247 in Kreća, M., op. cit., str. 66.

³²⁵ Aust, A., *ibidem*, str. 247.

³²⁶ Pogačnik, M.; *Vloga in učinki...*, op. cit., str. 15.

Prenehanje mednarodne pogodbe učinkuje od trenutka začetka njenega nasprotovanja kogentni normi, to je od nastanka kogentne norme dalje in ne retroaktivno. Konvencija takšne mednarodne pogodbe ne razveljavlja za nazaj od časa njihove sklenitve (*ab initio*), ampak od časa nastanka nove kogentne norme, s katero je neskladju. Konvencija prepoveduje nadaljnji obstoj in izvajanje takšne mednarodne pogodbe.³²⁷

Razlago potrjuje besedilo določbe II. odstavka 71. člena, po katerem mednarodna pogodba, ki nasprotuje novi kogentni normi preneha, njene stranke pa so proste vseh obveznosti nadaljnjega izvrševanja mednarodne pogodbe. Prenehanje ne vpliva na pravice, obveznosti in pravne položaje, nastale z izvrševanjem mednarodne pogodbe, še preden je ta prenehala, pod pogojem, da le ti niso sami po sebi v nasprotju z novo nastalo kogentno normo, kar je ključna razlika med posledicami neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb.

---

³²⁷ YBILC, 1966, Vol. II, str. 261.

8. Zaključek

V mednarodnem pravu neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb urejajo tako pravila običajnega mednarodnega prava, kot tudi Konvencija, ki je rezultat obširnega in temeljitega dela Komisije za mednarodno pravo, ki je pri pripravi osnutka členov sodelovala s predstavniki držav. Konvencija predvsem v zvezi s postopkom uveljavljanja neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb ter glede postopka reševanja sporov s pomočjo Meddržavnega sodišča, arbitraže in conciliacije, predstavlja tudi politični kompromis.

Žal, predvsem zaradi redke in mestoma nekonsistentne prakse držav in mednarodnih sodišč, v mednarodnem pravu pred sprejemom Konvencije ni obstajal sistem pravil o neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb. Prav zato se je doktrina mednarodnega prava po pomoč zatekala k pravilom notranjepravnih redov. Sistem pravil o neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb je uvedla šele Konvencija. Določbe V. dela Konvencije o neveljavnosti in prenehanju mednarodnih pogodb so za države pogodbenice zavezujoče in jih, razen kjer Konvencija to izrecno dopušča, ne morejo izključiti z drugačnim dogovorom.

Pomembna pozitivna lastnost ureditve v Konvenciji je uravnoveženost med varovanjem stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov in dopuščanjem sprememb, to je neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb. Z ureditvijo vzrokov neveljavnosti in prenehanja Konvencija spremembe dopušča, a zaradi varovanja stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov le po predpisanem postopku. K stabilnosti slednjih Konvencija prispeva še s taksativno določitvijo vzrokov neveljavnosti, z dopustitvijo ločljivosti pogodbenih določb in z ureditvijo izgube pravice uveljavljati neveljavnost in prenehanje mednarodnih pogodb.

Najpomembnejša dosežka Konvencije sta ureditev instituta kogentih norm in določitev obvezne pristojnosti Meddržavnega sodišča za vse spore v zvezi z razlago in uporabo določb Konvencije o kogentih normah. Konvencija je prvi mednarodnopravni instrument, ki je izrecno potrdil obstoj instituta kogentnih norm v mednarodnem pravu. Na ta način je bilo izrecno priznано, da države pogodbenih odnosov ne morejo več urejati izključno po svoji volji, ampak morajo upoštevati interes mednarodne skupnosti držav kot celote. Žal pa je učinkovanje neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb zaradi nasprotovanja kogentim normam zelo omejeno in podvrženo enakemu postopku kot ostali vzroki neveljavnosti in prenehanja. Res je sicer, da smejo takšno mednarodno

pogodbo izpodbijati vse države pogodbenice in, da so posledice njene neveljavnosti oziroma prenehanja urejene strožje kot posledice neveljavnosti oziroma prenehanja mednarodnih pogodb iz drugih vzrokov. Ureditev koncepta kogentnih norm v Konvenciji predstavlja kompromis med varovanjem temeljnih vrednot in interesov mednarodne skupnosti držav kot celote in varovanjem stabilnosti mednarodnih pogodbenih odnosov na drugi strani. Vendar opisani kompromis ne zagotavlja temeljne funkcije kogentnih norm, ki je v varstvu interesov mednarodne skupnosti držav kot celote.

V zvezi s kogentnimi normami je pomembna in pravilna ureditev, ki državam pogodbenicam nalaga, da vse spore v zvezi z njihovo uporabo in razlago predložijo v reševanje Meddržavnemu sodišču. Seveda je mogoče pričakovati, da ravno zaradi tega marsikatera država ne bo postala pogodbenica Konvencije. Mnogo držav namreč nasprotuje sprejemu obvezne pristojnosti Meddržavnega sodišča. Zaradi zagotavljanja enotne sodne prakse bi bilo treba, da bi šel prihodnji razvoj koncepta kogentnih norm v smeri obvezne pristojnosti Meddržavnega sodišča za vse spore v zvezi s kogentnimi normami.

Slabi strani Konvencije sta predvsem uporaba nejasnega in dvoumnega besednjaka pri določanju vrst neveljavnosti in ureditev reševanja sporov v zvezi z razlago in uporabo določb petega poglavja, ki se ne nanašajo na kogentne norme.

Uporaba nejasnega in dvoumnega besednjaka je posledica dejstva, da pojem neveljavnosti v mednarodnem pravu ni razvit in temelji predvsem na neveljavnosti pogodb, kot jo pojmujejo nacionalni pravni redi. Gre za področje mednarodnega prava, ki se v praksi redko pojavlja, zaradi česar je tudi obstoječa praksa držav in mednarodnih sodišč, ki bi pomagala besednjak natančneje opredeliti, zelo redka.

Z izključitvijo obveznega pravnega sredstva reševanja sporov Konvencija pogodbeno stranko, ki se na neveljavnost ali prenehanje sklicuje, v veliki meri prepušča volji sopogodbenice. Takšna ureditev lahko vodi v unilateralizem. Ravno enostranskemu ravnanju držav se je Konvencija s procesnimi določbami o uveljavljanju neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb želela izogniti. Upoštevati pa je po drugi strani treba, da so pravila Konvencije o neveljavnosti mednarodnih pogodb avtonomna v razmerju do notranjepravnih pravil in so prilagojena značilnostim mednarodnega prava, predvsem okoliščini, da v mednarodnem pravu ne obstaja obvezni mehanizem, ki bi bil pristojen za ugotavljanje obstoja vzroka neveljavnosti ali prenehanja mednarodnih pogodb.

Kljub opisanima slabima stranema Konvencije lahko ugotovimo, da Konvencija postavlja celovit in avtonomen sistem pravil prava neveljavnosti in prenehanja mednarodnih pogodb in predstavlja pomembno vodilo državam za ravnanje v medsebojnih odnosih.

9. Viri in literatura

9.1. Doktrina

9.1.1. Temeljna dela

Andrassy, J.: Međunarodno pravo, Deseto izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1990.

Aust, A.: Handbook of International Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

Aust, A.: Modern Treaty Law and Practice, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Brownlie, I.: Principles of Public International Law, Clarendon Press, Oxford, 6th ed., 2003.

Cassese, A.: International Law, Oxford University Press, Second Edition, 2005.

Conforti, B.: Mednarodno pravo, Ljubljana, 2005.

Degan, V. Đ.: Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2006.

Jennings, R. Y. in Watts, A.: Oppenheim's International Law, Harlow, Essex, England: Longman, 1993.

Kreća, M.: Prestanak dejstva ugovora u savremenom međunarodnom javnom pravu, Beograd: Naučna knjiga, 1988.

McNair, L.: The Law of Treaties, Clarendon Press, Oxford, 2003.

Oppenheim, L.: International Law, A Treatise, Vol. I, Peace, London, New York, Toronto: Longmans, Green, 1957.

Pogačnik, M.: Jus cogens v mednarodnem pravu, doktorska disertacija, Ljubljana, 1997.

Reuter, P.: Introduction to the Law of Treaties, Kegan Paul International, London and New York, 1995.

Schwarzenberger, G.: International Law, Vol. I, International Law as Applied by International Courts and Tribunals, London, 1945.

Schwarzenberger, G.: A Manual of International Law, London, 1947.

Shaw, M. N.: International Law, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Türk, D.: Temelji mednarodnega prava, Založba GV, Ljubljana, 2007.

9.1.2. Periodika

Akehurst, M. B.: Treaties, Termination, EPIL, Vol. four, Q-Z, 2000, North – Holland, Elsevier, str. 987-990.

Alexidize, L.: Legal Nature of Jus Cogens in Contemporary International Law, RdC, Vol. 172, Issue III, 1981, str. 219-270.

Arechaga, E. J.: International Law in the Past Third of a Century, RdC, Vol. 159, Issue I, 1978, str. 1-344.

Briggs, H. W.: Procedures for Establishing the Invalidity or Termination of Treaties under the International Law Commission's 1966 Draft Articles on the Law of treaties, AJIL, Vol. 61, No. 4, 1967, str. 976-989.

Briggs, H. W.: Unilateral Denunciation of Treaties: the Vienna Convention and the International Court of Justice, AJIL, Vol. 68, 1974, str. 51-68.

Caflish, L.: Unequal Treaties, GYIL, Vol. 35, 1992, str. 52-80.

D'Amato, A.: Good Faith, EPIL, Vol. two, E-I, 1995, North-Holland, str. 599-601.

Elias, T. O.: Problems Concerning the Validity of Treaties, RdC, Vol. 134, Issue III, 1971, str. 333-416.

- Frowein, J. A.: Jus Cogens, EPIL, Vol. three, J-P, 1997, Elsevier, str. 65-69.
- Frowein, J. A.: Nullity in International Law, EPIL, Vol. three, J-P, 1997, Elsevier, 743-47.
- Gaja, G.: Jus Cogens Beyond the Vienna Convention, RdC, Vol. 172, Issue III, 1981, str. 271- 316.
- Haraszti, G.: Treaties and the Fundamental Change of Circumstances, RdC, Vol. 146, Issue III, 1975, str. 1-94.
- Kearney, R. D. in Dalton, R. E.: The Treaty on Treaties, AJIL, Vol. 64, No. 3, 1970, str. 495- 561.
- Lachs, M.: Pacta sunt servanda, EPIL, Vol. three, J-P, 1997, Elsevier, str. 847-54.
- Magallona, M. M.: The Concept of Jus Cogens in the Vienna Convention on the Law of Treaties, Philippine Law Journal, Vol. 51, 1976, str. 521-542.
- McDade, P. V.: The Effect of Article 4 of the Vienna Convention on the Law of Treaties 1969, ICLQ, Vol. 35, Part 3, 1986, str. 499-511.
- Meron, T.: Article 46 of the Vienna Convention on the Law of Treaties (Ultra vires Treaties), BYIL, XLIX, 1987, str. 175-199.
- Nahlik, S. E.: The Grounds of Invalidity and Termination of Treaties, AJIL, Vol. 65, No. 4, 1971, str. 736-756.
- Pogačnik, M.: Diplomatska sredstva mirnega reševanja mednarodnih sporov, Pravniki, št. 9-10, leto 2000, str. 663-75.
- Pogačnik, M.: Imperativne norme občega mednarodnega prava, Zbornik znanstvenih razprav, PF Ljubljana, LVIII. letnik, 1998, str. 1-27.
- Pogačnik, M.: Vloga in učinki jus cogens v pravu mednarodnih pogodb, Zbornik znanstvenih razprav, PF Ljubljana, LIX . letnik, 1999, str. 1-29.

Przetacznik, F.: The Validity of Treaties Concluded Under Coercion, *Indian Journal of International Law*, 1975, str. 173-194.

Randelzhofer, A.: Use of force, *EPIL*, Vol. four, Q-Z, 2000, North – Holland, str. 1246-1258.

Rao, V. N.: Jus Cogens and the Vienna Convention on the Law of Treaties, *Indian Journal of International Law*, Vol. 14, 1974, str. 362-385.

Reichert-Facilides, D.: Down the Danube: The Vienna Convention on the Law of Treaties and the Case Concerning the Gabčíkovo-Nagymaros Project, *ICLQ*, Vol. 47, 1998, str. 837-854.

Rosenne, S.: The Settlement of Treaty Disputes under the Vienna Convention of 1969, *ZAORV*, Vol. 31, 1971, str. 1-62.

Rozakis, C. L.: The Law on Invalidity of Treaties, *Archiv des Volkerrechts*, št. 16, 1974, str. 151-193.

Rozakis, C. L.: The Conditions of Validity of International Agreements, *Revue Hellenique de Droit International*, Vol. 26/27, 1973-1974, str. 221-253.

Scheuner, U.: Conflict of Treaty Provisions with a Peremptory Norm of General International Law, *ZAORV*, Vol. 29, 1969, str. 28-38.

Schröder, M.: Treaties, Validity, *EPIL*, Vol. four, Q-Z, 2000, North – Holland, Elsevier, str. 992-995.

Sinclair, M.: Vienna Conference on the Law of Treaties, *ICLQ*, Vol. 19, 1970, str. 47- 69.

Škrk, M.: Odnos med mednarodnim pravom in notranjim pravom v praksi ustavnega sodišča, *Pravnik*, št. 6-8, 2007, str. 275-311.

Thirlway, H.: The Law and Practice of the International Court of Justice, *BYIL*, 1992, str. 1-96.

Verdross, A.: Jus Dispositivum and Jus Cogens in International Law, *AJIL*, Vol. 60, No. 1, 1966, str. 55-63.

Weil, P.: Towards Relative Normativity in International Law, AJIL, Vol. 77, No. 3, 1983, str. 413-442.

9.2. Dokumenti

9.2.1. Mednarodni dokumenti

Convention Respecting the Limitation of the Employment of Force for the Recovery of Contract Debts (Hague, II), (Haaška konvencija II), 1907:

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague072.asp

Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations (Deklaracija o načelih mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z Ustanovno listino OZN):

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>

Declaration on the Prohibition of the Threat or Use of Economic or Political Coercion in Concluding a Treaty: U.N. Doc. A/CONF. 39/26.

Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf

Draft Articles on the Law of Treaties with Commentaries:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf.

Kellog-Briand Pact (Briand – Kellogov pakt), 1928:

<http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/kbpact.htm#art1>

Resolucija Generalne skupščine OZN št. 3314 (XXIX), 1974:

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement>

Sklepna listina konference o varnosti in sodelovanju v Evropi:

http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf.

Statute of International Law Commission:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/statute/statute_e.pdf.

The Covenant of the League of Nations (Pakt Društva narodov):

http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp

The Opinion No. 2 of the Badinter Arbitration Committee:

<http://207.57.19.226/journal/Vol3/No1/art13.html>

United Nations Convention on the Law of the Sea:

http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča, Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana, 1992.

Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/3_2.htm.

Vienna Convention on the Law of Treaties:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf.

Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations:

http://untreaty.un.org/ilc/texts/1_2.htm.

YBILC, 1958, Vol. II:

[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1958_v2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1958_v2_e.pdf)

YBILC, 1964, Vol. II:

[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1964_v2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1964_v2_e.pdf)

YBILC, 1966, Vol. I, Part II:

[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1966_v1_p2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1966_v1_p2_e.pdf)

YBILC, 1966, Vol. II:

[http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1966_v2_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1966_v2_e.pdf)

9.2.2. Domača zakonodaja

Obligacijski zakonik: Ur. l. RS, št. 83/2001 in 97/2007.

Ustava RS: Ur. l. RS, št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69-3088/2004, 69-3090/2004, 69-3092/2004, 68/2006

Zakon o zunanjih zadevah: Ur. l. RS, št. 45/2001, 78/2003, 113/2003 in 118/2007.

9.3. Judikatura

9.3.1. Sodna praksa Stalnega meddržavnega sodišča

Case Concerning the Payment in Gold of Brazilian Federal Loans Contracted in France: PCIJ, Series A, No. 21, str. 94.

Case Concerning the Payment of Various Serbian Loans Issued in France: PCIJ, Series A, No. 20, str. 6.

Case of the Free Zones of the Upper Savoy and the District of Gex: PCIJ, Series A/B, 1932, No. 46, str. 96.

Case of the S. S. "Wimbledon": PCIJ, Series A, No. 1, str. 15.

Legal Status of Eastern Greenland: PCIJ, Series A/B, No. 53, 1933, str. 22.

Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco: PCIJ, Series B, No. 4, 1923, str. 8.

The Mavrommatis Jerusalem Concessions: PCIJ, Series A, No. 5, 1925, str. 7.

Treatment of Polish Nationals and other Persons of Polish Origin or Speech in the Danzig Territory: PCIJ, Series A/B, No. 44, 1932, str. 4.

9.3.2. Sodna praksa Meddržavnega sodišča

Case Concerning the Arbitral Award Made by the King of Spain on 23 December 1906 (Honduras v. Nicaragua): ICJ Reports, 1960, str. 192.

Case Concerning Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary v. Slovakia): ICJ Reports, 1997, str. 7.

Case Concerning Sovereignty over Certain Frontier Land: ICJ Reports, 1959, str. 209.

Case Concerning the Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening): ICJ Reports, 2002, str. 303.

Case concerning the Northern Cameroon (Cameroon v. United Kingdom), Preliminary Objections: ICJ Reports, 1963, str. 15.

Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Preliminary Objections: ICJ Reports, 1961, str. 1961, str. 17.

Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits: ICJ Reports, 1962, str. 6.

Case of Certain Norwegian Loans: ICJ Reports, 1957, str. 9.

Fisheries Jurisdiction (Federal Republic of Germany v. Iceland), Jurisdiction of the Court: ICJ Reports, 1973, str. 49, 59.

Fisheries Jurisdiction (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Iceland) Jurisdiction of the Court: ICJ Reports, 1973, str. 3.

Interhandel Case: ICJ Reports, 1959, str. 6.

Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt: ICJ Reports, 1980, str. 73.

Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain): ICJ Reports, 1994, str. 121-22.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits: ICJ Reports, 1986, str. 14.

9.3.3. Sodna praksa sodišča Evropskih skupnosti

Sodba sodišča Evropskih skupnosti št. C 162/96 z dne 16.6.1998:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61996J0162:SL:HTML>

9.3.4. Sodna praksa Ustavnega sodišča RS

Mnenje Ustavnega sodišča št. Rm 1/97: Ur. l. RS, št. 40/1997

10. Priloga

The Vienna Convention on the Law of Treaties with annex